

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Petr Kužel

**Společensko-ekonomické proměny spolků „v
kopaný míč cvičících“ a vznik fotbalových
klubů v pražských městech a předměstích
před Velkou válkou**

Socio-economic transformation of kicker societies
and formation of football clubs in Prague cities
and suburbs before The Great War

Praha 2015

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jana Čechurová, Ph.D.

Na úvod nutno poděkovat především paní docentce Janě Čechurové z Ústavu českých dějin FF UK za rychlou a vstřícnou pomoc při řešení problémů nastalých při řešení diplomové práce a pochopení ve výběru námětu, a dále pak zaměstnancům Archivu Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 4. ledna 2016

.....

Jméno autora

Abstrakt

Nejpopulárnější hra na světě pronikla na území Čech už v posledních desetiletích 19. století, kdy zejména v pražských městech a předměstích vznikalo velké množství českých i německých spolků, provozujících novou hru zvanou „football“, původem z Anglie. Náhlé a dlouhotrvající přerušení pozitivního vývoje mladého sportu mobilizací v létě 1914 a hluboké politické a společenské změny po skončení konfliktu izolovaly předválečné dění a vytvořily z něj unikátní reliktní prostředí, které vytváří hlavní zdroj námětů práce. Sportovní výkony však kapitoly ponechávají stranou a snaží se popsat dobu vrcholící po roce 1900, kdy dochází ke zrození profesionálního hráče na úkor nadšeného amatéra a k dotváření klubových lojalit na základě národnosti nebo společenského zařazení diváka. K dosažení komplexního pohledu nelze vynechat ani popis ideového směřování a ekonomiky spolků, místopis pražských plácků nebo vztahy největších klubů SK Slavie, AC Sparty, SK Viktorie Žižkov a DFC Prag, lakmusového papírku postojů české společnosti k německému etniku.

Klíčová slova

Fotbal, Praha, Češi, Němci, Slavia, Sparta, Velká válka

Abstract

The most popular game all over the world has entered the territory of Bohemia already in the last decades of the 19th century, when especially in the cities and suburbs of Prague many Czech or German societies, engaged in new game from England called „football“, was founded. Sudden and long lasting interruption of positive development of young sport by mobilization in the summer of 1914 and deep political and social changes after conflict isolated prewar events and made unique relict environment that creates the main sources for ideas of work. However chapters leaving sport performances aside and try to describe the period culminating after year 1900, when profesional player was born of student-enthusiast and when club loyalties based on nationality or social inclusion of spectator have been created. To achive a comprehensive view is also important to describe ideological orientation and economy of clubs, topography of Prague grounds or relationships between biggest clubs SK Slavia, AC Sparta, SK Viktoria Žižkov and DFC Prag, which was litmus paper of attitudes with German ethnicity.

Keywords

Football, Prague, Czechs, Germans, Slavia, Sparta, The Great War

Obsah

Úvod	9
1. Kritika pramenů a literatury	15
1.1 Metodický úvod.....	15
1.2 Kritika pramenů	17
1.3 Kritika literatury.....	24
2. Vznik fotbalového hnutí	30
2.1 Spor SK Slavia a DFC Prag	32
2.2 Spor SK Slavia a AC Sparta	39
3. Vznik fotbalového klubu.....	48
3.1 Proces identifikace	49
3.2 Proces ekonomizace	56
3.3 Proces strukturalizace	60
3.4 Proces organizace.....	63
4. Vznik fotbalového profesionála.....	65
3.1 Na začátku kariéry	69
3.2 Na vrcholu kariéry	73
3.3 Na konci kariéry.....	78
5. Vznik fotbalového příznivce	81
5.1 Epoque kočovného publika.....	83
5.2 Epoque nehluchného publika	84
5.3 Epoque loajálního publika.....	85
5.4 Epoque masového publika	89
6. Vznik fotbalového impresária.....	93
6.1 Fotbalový předseda	95
6.2 Fotbalový mecenáš.....	97
6.3 Fotbalový cestující	98
7. Vznik fotbalového stadionu.....	100
7.1 Na Letenské pláni	102
7.2 Na pražském předměstí	105

Závěr	109
Seznam použité literatury a pramenů	114
Přílohy.....	118

Seznam použitých zkratek

AB (Akademisk Boldklub)
AC (Athletic Club)
ACOS (Akademický cyklistické odbor Slavia)
AFC (Association Football Club, Athletic Football Club)
AFK (Atletický Fotbalový klub)
C. K. (Císařsko-Královský)
CFC (Cricket and Football Club)
ČAAU (Česká amatérská atletická unie)
ČOS (Česká obec sokolská)
ČOV (Český olympijský výbor)
ČFU (Česká fotbalová unie)
ČSF (Český svaz fotbalový)
DBC (Deutscher Ballspiel Club)
DFB (Deutscher Fussball Bund)
DFC (Deutscher Fussball Club)
DFV (Deutscher Fussball Verband)
DFVB (Deutscher Fussball Verband für Böhmen)
DSC (Deutscher Sport Club)
DSK (Deutscher Sport Klub)
DSV (Deutscher Sportverein)
DSAP (Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei)
ERC (Eis und Ruder Club)
FC (Football club, Fussball club)
FIFA (Fédération Internationale de Football Association)
FK (Fotbalový klub, Fussball klub)
FV (Fussball Verein)
KČT (Klub českých turistů)
HVV (Haagse Voetbal Vereniging)
ME (Mistrovství Evropy)
NSTG (Nationalsozialistische Turngemeinde)
ÖFV (Österreichischer Fussball Verband)
SC (Sport Club)

SK (Sportovní klub, Sportovní kroužek)

UIAFA (Union Internacional de Asociation de Football Amateurs)

VdPDFV (Verband der Prager Deutschen Fußball-Vereine)

VfB (Verein für Bewegungsspiele)

VOFUP (Výbor pro organizování fotbalových utkání v Praze)

WAC (Wiener Athletiksportclub)

Úvod

Fotbal se stal v průběhu 20. století světovým společenským fenoménem. Slavné kluby rozestě po Evropě, jižní Americe i dalších kontinentech baví milióny diváků v pravidelných intervalech. Ačkoli nejvýznamnější mužstva česká – SK Slavia a AC Sparta, nedosahují na první pohled lesku srovnatelného s Manchesterem United FC nebo FC Barcelona, mají stejně bohatou a mnohdy dokonce i bohatší historii.¹ Nejedná se zde o výši rozpočtů a sportovní úspěchy, ale provázanost s dějinami země a státu od konce 19. století do současnosti. Studium vývoje kopané lze získat i mnoho informací o každodenním životě české společnosti nejen v době rakousko-uherské monarchie, ale i meziválečné republiky, protektorátu a komunismu. I proto se v posledních letech problematikou zabývá stále více filosofických nebo sociálních disciplín.² Největší rozmach nové hry z Anglie probíhal na území českých zemí v pražských městech a předměstích v době před první světovou válkou – Velkou válkou.³ Kopaná se totiž v řešené epoše provozovala buď v místech rozmáhajícího se průmyslu, nebo ve studentském prostředí, proto se stal vymezený prostor, snoubící první i druhou komponentu, pro podobné aktivity ideálním.⁴ Specifikám éry, která se začíná psát roku 1896, kdy se prostředí pražského světa míče kopaného radikálně proměňuje, budou věnovány následující stránky a kapitoly.⁵

K roku 1896 se datují významné události utvářející pražské fotbalové prostředí před Velkou válkou. Kopaná se dostala do středu zájmu v SK Slavii na úkor cyklistiky.⁶ Ustavuje se brzy nejlepší německé mužstvo DFC Prag.⁷ Na Císařské louce se v rámci historicky první

¹ BLECHARZ, Pavel. *Kulturní dějiny kopané v Čechách na přelomu 19. a 20. století: přechod od lokálních plácků k masovému sportu*. Brno: Filosofická fakulta Masarykovy university, 2015, s. 6.

² ZWICKER, Stefan. Männer, manchmal im Abseits. Fussball als Thema in der tschechischen Literatur und seine gesellschaftliche Rolle in Vergangenheit und Gegenwart, in: *Stifter Jahrbuch*. 2001, roč. 15, s. 95.

³ MÍKA, Zdeněk. *Zmizelá Praha. Sporty a sportoviště: počátky tělesné výchovy a sportu v Praze*. Praha: Paseka, 2011, s. 43.

⁴ ZWICKER, Stefan. 100 Jahre Spitzensport in der Böhmischen Provinz. Der Fussball in Teplitz-Schönau bis 1945, in: DAHLMANN, Dittmar, HILBRENNER, Anke, LENZ, Britta. *Überall ist der Ball rund. Zur Geschichte und Gegenwart des Fussbals in Ost – und Südosteuropa*. Essen: Klartext Verlag, 2011, s. 320.

⁵ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 86.

⁶ Archiv hlavního města Prahy: fond Spolkový katastr, SK Slavia, karton 590, signatura XIV/0047.; Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, SK Slavia, karton 2678, spis V 28/92.

⁷ Archiv hlavního města Prahy: fond Spolkový katastr, DFC Prag, karton 591, signatura XIV/0057.; Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, DFC Prag, karton 1617, spis V 28/134.

vypsané soutěže – „Národních zápasů mužstev kopaný míč cvičících“⁸, konalo první utkání později nejslavnějších českých klubů SK Slavia a AC Sparty, která se tak rovněž dostává do povědomí veřejnosti.⁹ Středem sportovního života pražanů se postupně stává Letenská pláň.¹⁰ Na zápasech se začalo vybírat vstupné.¹¹ Na základech sportovních kroužků se začínají rodit specializované kluby. Kopaná se nachází na rozcestí mezi dvěma filosoficko-etickými proudy – provozováním pro požitek z pohybu, a komercializací za účelem hmotného zisku.¹²

Šlo o vytvoření základních podmínek pro počátky společensko-ekonomických změn v prostředí české kopané, kterou na konci 90. let 19. století zastupovala až na několik výjimek prakticky pouze pražská města a předměstí.¹³ I kronikář rakouské kopané Leo Schidrowitz považuje dobu mezi roky 1896 a 1900 za přelom mezi starověkem a středověkem v dějinách hry na území podunajské monarchie. Specifický rys doby zhruba mezi roky 1900 až 1914 pak představuje, podle dalšího sportovního historika Pierra Lanfranchiho, snaha o popularizaci, komercializaci a politizaci hry, která nebyla dosud pro surovost a neslučitelnost s dobrými mravy povolena ani školními úřady.¹⁴ Nešvarem provozování kopané na slovných ústavech se zabýval i ministr kultu a vyučování Paul Gautsch.¹⁵ Konec pomyslného středověku pak Schidrowitz spatřuje v utlumení pozitivního vývoje vyhlášením mobilizace v létě roku 1914.¹⁶ Slavnou meziválečnou epochu, kdy se naplno prosazují předválečné tendence díky zkrácení

⁸ JIŘIČKO, Pavel. Sto let „soutěže footballistické“, in: *Dějiny a současnost*. 1996, roč. 18, č. 3, s. 21.

⁹ Archiv hlavního města Prahy: fond Spolkový katastr, AC Sparta (AC Královské Vinohrady), karton 589, signatura XIV/0038.

¹⁰ MÍKA, Zdeněk. *Zmizelá Praha. Sporty a sportoviště: počátky tělesné výchovy a sportu v Praze*. Praha: Paseka, 2011, s. 45.

¹¹ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, kluby, Praha, SK Slavia, Vstupenky, 1900 - 2004, karton 16, inv. č. 1681.

¹² BLECHARZ, Pavel. *Kulturní dějiny kopané v Čechách na přelomu 19. a 20. století: přechod od lokálních plácků k masovému sportu*. Brno: Filosofická fakulta Masarykovy university, 2015, s. 35.

¹³ MÍKA, Zdeněk. *Zmizelá Praha. Sporty a sportoviště: počátky tělesné výchovy a sportu v Praze*. Praha: Paseka, 2011, s. 43, 45.

¹⁴ HAFER, Andreas, HAFER, Wolfgang. *Hugo Meisl, aneb, Vynález moderního fotbalu: životopis*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, 2011, s. 16.

¹⁵ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy českých zemí: od počátků po současnost*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2007, s. 264.

¹⁶ KUČERA, Rudolf. *Život na příděl: válečná každodennost a politiky dělnické třídy v českých zemích 1914-1918*. Praha: Lidové noviny, 2013, s. 55.

pracovní doby v průmyslových provozech na 8 hodin, a současnému masivnímu zapojení dělnictva do fotbalového hnutí, symbolicky připodobňuje k novověku.¹⁷ Uvažme dále, že se v letech 1922 až 1936 počet aktivních hráčů ve srovnání s roky 1896 až 1914 ztrojnásobil.¹⁸ K podobnému rozfázování a definování úseků vývoje kopané na českém území se uchyluje i Karel Petrů, kronikář, dlouholetý funkcionář ČSF, a mnohdy i přímý svědek popisovaných událostí. Epochy však nerozděluje na základě idejí, ale podle množství použitelných pramenů. I pro něj představuje zásadní zlom rok 1896 respektive 1899 na straně jedné, a rok 1914 respektive 1918 na straně druhé, kdy podle něj nastává „doba přemíry údajů fotbalových“, související s plošným zájmem novin a vstupem médií nových, např. rozhlasových přenosů.¹⁹

Hnacím motorem změny, kterou ve svých úvahách reflektují Schidrowitz i Petrů, se stala příležitost dobrého výdělku. Možnost soupeřit na sportovním poli, spojená s nalezením „emocionální vlasti“ pestré škály sociálních, národnostních nebo lokálních skupin, vytvořila poptávku, které se k roku 1899 ujali na základě několika příznivých zkušeností podnikatelé.²⁰ Mezi roky 1900 a 1910 docházelo přílivem finančních prostředků k postupné standardizaci produktu-podívané předkládané ke koupi zákazníkovi-divákovi. Sítil rovněž zájem sponzorů o reklamu na zápasových programech.²¹ Média ve vytknuté době představoval hlavně tisk, až s meziválečnými rozhlasovými přenosy se pak utváří skutečné masová podpora fotbalového hnutí.²² K průvodním znakům doby lze přiřadit i utváření ústředních a soudcovských institucí, sepisování přestupních a trestních řádů nebo formování ligové soutěže a domácího poháru.²³

¹⁷ ROBEK, Antonín, MORAVCOVÁ, Mirjam, ŠTASTNÁ, Jarmila (edd.). *Stará dělnická Praha: život a kultura pražských dělníků 1848 – 1939*. Praha: Academia, 1981, s. 143.

¹⁸ ZWICKER, Stefan. 100 Jahre Spitzensport in der Böhmischen Provinz. Der Fussball in Teplitz-Schönau bis 1945, in: DAHLMANN, Dittmar, HILBRENNER, Anke, LENZ, Britta. *Überall ist der Ball rund. Zur Geschichte und Gegenwart des Fussbals in Ost – und Südosteuropa*. Essen: Klartext Verlag, 2011, s. 320.

¹⁹ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 41.

²⁰ COHEN, Gary. *Němci v Praze 1861 – 1914*. Praha: Karolinum, 2000, s. 9, 212.

²¹ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, kluby, Praha, ERC Regatta Prag : First Vienna FC, 3. 4. 1898 (program), karton 15, inv. č. 1673.; Tamtéž: SK Slavia, Programy SK Slavia, 1900 – 1912, karton 16, inv. č. 1697 – 1711.

²² Národní listy (31. března 1896, 29. března 1899, 23. října 1899, 12. listopadu 1899, 16. září 1901, 15. dubna 1909, 9. prosince 1912, 15. března 1913); Národní politika (23. listopadu 1896, 24. listopadu 1904).

²³ Archiv hlavního města Prahy: fond Spolkový katastr, Český svaz fotbalový, karton 592, signatura XIV/0120.; Tamtéž: Česká fotbalová unie, karton 600, signatura XIV/0278.; Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, Český svaz fotbalový, řády a stanovy, Stanovy Českého svazu

Ekonomizace vztahů v rámci spolků i mezi nimi vytvářela nové pracovní pozice a modelovala specifika hráčských a diváckých kultur.²⁴ Měnila kvalitu přátelství nebo rivalitu, nechávala zaniknout spolkům s nízkou návštěvností a vedla rovněž ke zvyšování úrovně hry i zázemí pro hráče a diváky.²⁵ Kolem roku 1910 pozorujeme završení transformace sportovních spolků ve fotbalové kluby. Namísto středoškolských studentů, kteří se museli v 90. letech 19. století skrývat s umělými plnovousy nebo parukami zrakům profesorů, vidíme na klubových snímčích dospělé profesionály.²⁶ Slibný vývoj však končí už roku 1914, kdy většina účastníků fotbalového hnutí rukuje ke svým vojenským útvarům. Na území pražských měst a předměstí sice zájem o mladý sport ustává, avšak zcela nezaniká, protože se kopaná stačila pevně usadit v každodennosti české i německé společnosti.²⁷ Utlumení koloběhu zápasů nového Válečného mistrovství Prahy, které pak nahradilo ligovou soutěž zorganizovanou roku 1912, přichází až roku 1916 se zákazem ČSF rakouskými úřady za podvratnou agitaci a protistátní smýšlení.²⁸ K dalším důvodům patřilo i zhoršením zásobovací situace na přelomu let 1916 a 1917.²⁹

Každopádně se však kopaná stala před Velkou válkou silným modernizačním prvkem v německy hovořících zemích pro svůj zahraniční anglosaský ráz, mladickou neuspořádanost, divokost, iracionalitu nebo despekt k autoritám a konvencím.³⁰ Nezanedbatelnou roli sehrálo i vyostření mezigeneračního napětí v rámci rakousko-uherské monarchie, kde platila vysoká

footballového, 1908 (tisk), karton 2, inv. č. 38.; Tamtéž: Řády a stanovy (Mistrovské řády, Rámcový řád pro pohárové a župní soutěže, Řád rozhodčích ad.), 1913 - 1942, karton 2, inv. č. 40.; Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, Český svaz fotbalový, karton 1978, spis V 18/36.

²⁴ HAFER, Andreas, HAFER, Wolfgang. *Hugo Meisl, aneb, Vynález moderního fotbalu: životopis*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, 2011, s. 16 - 17.

²⁵ ZWICKER, Stefan. Proměny německo-českých fotbalových vztahů v českých zemích a Československu, in: WAIC, Marek (ed.). *Německé tělovýchovné, sportovní, turistické a skautské organizace v českých zemích a v Československu – vznik a vývoj do roku 1938*. Praha: Karolinum, 2008, s. 83.

²⁶ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fotoarchiv, H7F15670, H7F33175.

²⁷ LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš, MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009, s. 356.

²⁸ Archiv hlavního města Prahy: fond Spolkový katastr, Český svaz fotbalový, karton 592, signatura XIV/0120.; Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, Český svaz fotbalový, karton 1978, spis V 18/36.

²⁹ KUČERA, Rudolf. *Život na příděl: válečná každodennost a politiky dělnické třídy v českých zemích 1914-1918*. Praha: Lidové noviny, 2013, s. 55.

³⁰ HAFER, Andreas, HAFER, Wolfgang. *Hugo Meisl, aneb, Vynález moderního fotbalu: životopis*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, 2011, s. 32.

hranice plnoletosti – 24 let. Fotbal začal narušovat staromilskou státní mentalitu a vymykat se kontrole politických stran, školních úřadů i rodičů prvních amatérských hráčů-průkopníků.³¹

Stejně jako v případě studia modernizace společnosti lze i v případě modernizace fotbalu jako společenského fenoménu vyjádřit dílčí proudy pomocí dichotomického modelu Hanse-Ulricha Wehlera, srovnáním různých kvalit a statusů, které pak budou vytvářet rámeček kapitolám práce. Německý historik např. rozlišuje stupeň vývoje alfabetyzace na nepatrnou a vysokou, techniky na zaostalou a rozvinutou či mobility na nízkou a pokročilou.³² Srovnajme pro potřeby práce v podobném duchu např. pojetí sportu pro užitek ze hry s pojetím sportu za účelem zisku, nebo pojetí sportu k soukromému pěstování těla s pojetím sportu za účelem veřejné performance.³³ Srovnajme význam pojmů spolek a klub, amatér a profesionál, divák a příznivec, předseda a manažer nebo hřiště a stadion. Následující stránky se pokusí zarovnat hrany kontrastů a popsat vznik širokého hnutí z neznámé kratochvíle, fotbalového klubu ze sportovního spolku, zrod profesionálního hráče z nadšeného amatéra, loajálního příznivce z náhodného kolemjdoucího nebo fotbalového impresária z obchodníka se zbožím střížným a chmelem. Uzpůsobování spolkových hřišť rostoucímu zájmu publika a zvyšování kvality hry vedlo k počátkům budování fotbalových stadionů. S upevňováním klubových loajalit se s nimi stávala posvátná místa vyjadřující v sociálně a národnostně se měnících pražských městech a předměstích svrchovanost skupin nad určitým územím nebo manifestaci státního práva.³⁴

Nutno zrekapitulovat, že k hlavním cílům práce patří popis dynamiky proměny mezi prvopočátky hry na našem území od konce 19. století a vypuknutím Velké války, respektive dobou, kdy si zprvu neznámý sport, provozovaný několika nadšenci pronásledovanými úřady, vydobyl neochvějně postavení v každodennosti městské společnosti.³⁵ Mezidobí zhruba deseti až patnácti let není na rozdíl od krajních epoch, které kapitoly záměrně pomijí, v historické

³¹ FRONK, Václav. *Sebereflexe české společnosti: přelom 19. a 20. století v perspektivě humoristických časopisů*. Praha: Irbis, 2011, s. 184.

³² HLAVAČKA, Milan. Modernizace, in: ČECHUROVÁ, Jana, RANDÁK, Jan. *Základní problémy studia moderních a soudobých dějin*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2013, s. 449.

³³ BLECHARZ, Pavel. *Kulturní dějiny kopané v Čechách na přelomu 19. a 20. století: přechod od lokálních pláček k masovému sportu*. Brno: Filosofická fakulta Masarykovy university, 2015, s. 30, 34, 38, 48.

³⁴ COHEN, Gary. *Němci v Praze 1861 – 1914*. Praha: Karolinum, 2000, s. 9, 212.; ZWICKER, Stefan. Zdravá rivalita? Německý fotbal v českých zemích, in: *Dějiny a současnost*. 2014, roč. 36, č. 5, s. 10.

³⁵ LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš, MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009, s. 356.

literatuře komplexněji popsáno, i když ho mnoho publikací a studií samozřejmě reflektuje. Svou snahu autor zaměřuje na přiblížení etapy, kdy se kopaná nejvíce a nejrychleji proměnila. K největším přínosům práce patří zvolená struktura, která může poskytnout dalším badatelům návod k popisu vzniku hnutí na základě vytváření ekonomických vztahů, které v určité době představovaly prakticky samostatný záchytný bod ve spletné síti přátelství a nepřátelství mezi sdruženími na přechodu mezi nevyhraněným spolkem a specializovaným klubem.

1. Kritika pramenů a literatury

1.1 Metodický úvod

Nutno předeslat, že kopaná před Velkou válkou není z pohledu historického bádání lehce uchopitelný materiál. Nelze k němu přistupovat na základě vývoje konkrétních klubů, protože s výjimkou několika nejvýznamnějších, které se později dokázaly na trhu prosadit, lehce vznikaly a zas rychle zanikaly. Navíc podobná metoda není pro současný výzkum příliš atraktivní, neboť neodráží pestrost předválečné situace v pražských městech a předměstích a vnímá pouze vývoj úzkých společenstev, na nichž lze studovat historické souvislosti hůře než na předivu vztahů mezi různě nacionálně a stavovsky zaměřenými sdruženími. Nejvýhodnější variantu proto, po vyloučení klubové vyprávěcí linky, představuje reflexe modernizačních proudů hnutí na základě výše zmiňovaného dichotomického modelu Wehlerova, viz kapitoly o zrodu profesionálního hráče nebo loajálního přívržence. Utvářející se kluby zde představují pouze aktéry nebo prostředky k vyjadřování politických postojů a strategií určitých skupin.³⁶

I když přistupujeme k látce s maximální snahou dodržet zvolený metodický postup a objektivitu, může se čtenářům zdát, že se v rámci práce vyskytuje největší množství informací o spolku-klubu SK Slavia, což však nevyplývá ze záměrné stranickosti autora, nýbrž z dobové hegemonie mužstva, zrcadlící se i v množství použitelných pramenů pro studovanou dobu. Na druhé straně lze argumentovat, že podobný prostor by měl být věnován i stejně úspěšnému DFC Prag. Kontinuitu skvělého německého mužstva však paradoxně přerušil, na rozdíl od české SK Slavie, vznik Protektorátu Čechy a Morava roku 1939, kdy klub díky židovským kořenům nuceně zaniká.³⁷ Materiály k AC Spartě se pak začínají množit až po roce 1904 a zejména pak po roce 1910, kdy se stává nejlepším pražským mužstvem právě na úkor SK Slavie. K poslední etapě předválečného vývoje narůstají dokumenty k SK Viktorii Žižkov. I proto popisují čtveřici nejvýznamnějších mužstev do roku 1914 v uvedené posloupnosti.

³⁶ HLAVÁČKA, Milan. Modernizace, in: ČECHUROVÁ, Jana, RANDÁK, Jan. *Základní problémy studia moderních a soudobých dějin*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2013, s. 449.

³⁷ ZWICKER, Stefan. Zdravá rivalita? Německý fotbal v českých zemích, in: *Dějiny a současnost*. 2014, roč. 36, č. 5, s. 12.

Nevyváženost a úzký profil pramenné základny vyplývá z povahy Leo Schidrowitzem a Karlem Petřů reflektovaného středověku hry.³⁸ Nelze však říci, že by se látka a doba nedaly z dostupných materiálů rekonstruovat. K vyplnění bílých míst lze v krajních případech použít analogie s prostředím vídeňským, které ve sportovní rovině pracovalo, díky silnému českému elementu, velmi podobně.³⁹ Navíc bylo, co do studovaných modernizačních proudů, nesporně rozvinutější, což vycházelo ze značného multikulturalismu, když vedle sebe žili Češi, Slováci, Maďaři, Italové, Chorvati nebo Židé. Na území Prahy sice šlo pouze o Čechy, Němce a Židy, kopaná zde však vzkvétala, ve srovnání s německými podmínkami, ve srovnatelné míře.⁴⁰

Kopaná před Velkou válkou nelze zkoumat ani z pozice ústředních svazových institucí národního rázu, protože se v Čechách stala převážně klubovou nikoli národní záležitostí, např. na rozdíl od ledního hokeje, dnes druhého sportu v žebříčku popularity. Fotbalové kluby totiž samy o sobě zahrnovaly národnostní, společenská a lokální specifika díky značně heterogenní struktuře pražské společnosti v době utváření původních spolků před rokem 1900. SK Slavia např. reprezentovala českou střední třídu, DFC Prag vyšší kruhy pražských německých Židů. SK Viktoria Žižkov zas představovala symbol semknutosti a výlučnosti svérázného města. Specifičnost AC Sparty naopak vycházela z velmi různorodé struktury klubových přívrženců, která zahrnovala řemeslníky i mnoho intelektuálů. Na základě výzkumu předválečné kopané však nutno konstatovat, že se nejednalo o „dělnický klub“, což vzniklo až mnohem později.⁴¹

Nadepsané souvislosti, které se začaly vytvářet před vypuknutím války, lze detekovat kolem slavných klubů dodnes, zpravidla přítomností skutečných rodinných klanů na utkáních mužstev SK Slavia, AC Sparty nebo vršovických Bohemians, bez ohledu na předváděnou hru, související s ekonomickou situací. Silné pouto ke klubu se zde dědí z generace na generaci po dlouhá desetiletí a staletí. K doložení specifičnosti sociálního významu kopané před začátkem konfliktu, možno využít právě dějinného vztahu dvou nejpopulárnějších sportů v rámci české společnosti. Uvažme, že do roku 1914 probíhala nejvýznamnější utkání kopané pouze mezi nejslavnějšími kluby daných národů, nikoli mezi státními reprezentacemi jako po roce 1918 a

³⁸ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 41.

³⁹ HAFER, Andreas, HAFER, Wolfgang. *Hugo Meisl, aneb, Vynález moderního fotbalu: životopis*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, 2011, s. 47 - 49.

⁴⁰ COHEN, Gary. *Němci v Praze 1861 – 1914*. Praha: Karolinum, 2000, s. 14.

⁴¹ JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 84, 85.

podobně jako v případě ledního hokeje po roce 1945, což vyplývalo z postupné homogenizace společnosti v Čechách, která vyvrcholila odsunem německého živilu po druhé světové válce.⁴²

I proto můžeme prostředí pražské kopané považovat z pohledu studia společnosti za nejplastičtější do roku 1914, což lze nejlépe doložit právě na příkladu DFC Prag. Šlo o dobu, kdy se naturel klubů se sociální strukturou prakticky kryl.⁴³ S naplněním českých politických snah roku 1918 však mužstvo ztrácí původní smysl a vyklízí s dluhy a ironickou přezdívkou „DeFiCit“ přední ligová umístění, podobně jako další tuzemští zástupci německé kopané.⁴⁴

Nakonec nutno podotknout, že k uskutečnění dichotomického modernizačního modelu muselo dojít i k ustanovení pevného pojmosloví. Např. výraz spolek považují kapitoly práce za sdružení amatérské, zatímco výraz klub za sdružení více nebo méně profesionalizované, navzdory skutečnosti, že se v českém, rakouském, německém, maďarském nebo anglickém prostředí setkáváme i s kluby amatérskými. Rozlišení spolek-klub užívám pro větší přehled ve studovaných procesech Wehlerova klíče.⁴⁵ K dalším ustáleným výrazům patří dále nadšenec-amatér, hráč-profesionál, divák-zákazník nebo hřiště-stadion. K dobovým pojmům, které se používají ve starší literatuře pro lokality mimo pražská města a předměstí, patří rovněž slovní spojení „český venkov“, což však není myšleno z dnešního pohledu nikterak pejorativně.⁴⁶

1.2 Kritika pramenů

Kvantitativně nejlépe zastoupenou skupinu pramenů představuje denní tisk, s nímž se lze seznámit v Knihovně Národního muzea, v oddělení novin a časopisů. Kvůli značné šíři materiálů reflektuje práce pouze vzorek uvedených periodik. Klíčem k výběru konkrétních vydání se staly nejpodstatnější, v literatuře zanesené události, ve dnech vzniku příslušných listů nebo povaha média ve vztahu k řešeným spolkům-klubům. Autor se na základě nabytých zkušeností postupně soustředil zejména na komentáře *Národních listů*, které se kopané začaly

⁴² JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 84, 85.

⁴³ COHEN, Gary. *Němci v Praze 1861 – 1914*. Praha: Karolinum, 2000, s. 14.

⁴⁴ KRÁL, Lubomír. *Historie německé kopané v Čechách*. Praha: MJF, 2006, s. 13.

⁴⁵ HLAVÁČKA, Milan. Modernizace, in: ČECHUROVÁ, Jana, RANDÁK, Jan. *Základní problémy studia moderních a soudobých dějin*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2013, s. 449.

⁴⁶ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 135, 166, 319 - 320, 334.

věnovat ze společensky laděných periodik historicky nejdříve, a popisují proto dění na hřišti i kolem něj nejuvěrněji. I díky nevyvinutosti kategorizace sledovacích linek zápasů pozorujeme, že svědci leckdy zaznamenali shodné střetnutí zcela rozdílně. Na rostoucí míře výskytu zpráv lze dobře rozpoznat nejen zvyšující se poptávku veřejnosti po nové hře, ale i stále patrnější konfliktní akcent národnostně a společensky zaměřených pisatelů sportovních reportáží.⁴⁷

Na počátku vytváření vztahů v rámci hnutí šlo na stránkách novin o polemiku česko-německou. Miroslav Horáček z *Českého slova*, který hájil zájmy SK Slavie, vystupoval pod pseudonymem „Blackey“, Paul Raabe z *Prager Tagblattu*, bojující za věc DFC Prag, zas pod přezdívkou „Jenkins“. Novináři vycházeli z popularity anglických hráčů, kteří se účastnili 9. prosince 1894 prvního mezinárodního střetnutí na české půdě, když proti sobě nastoupila na Císařské louce ERC Regatta Prag a CFC Vienna s borci Blackeyem a Jenkinsem v sestavě.⁴⁸

Na počátku roku 1904 však po vytvoření konkurenceschopného mužstva AC Sparty a ukončení bojkotu DFB, ustupuje národnostní spor do pozadí a přechází v další novinářský souboj mezi nově založeným spartánským periodikem *Sportovní svět*, pod vedením předsedy Otakara Petříka, a slávisticky naladěným listem *Sport a hry*, který znovu redigoval Miroslav Horáček. Ukázky prvních klubových magazínů se nacházejí v Archivu sbírky tělesné výchovy a sportu Národního muzea. Na podobných materiálech můžeme vypožorovat motivace klubů v konkrétních situacích, zejména pak rozpoznat stále větší výskyt konání pragmatického na úkor emocionálního, což vyplynulo z postupné ekonomizace hnutí. Nad výsledky sportovními začala vítězit výše výtěžku ze vstupného, viz níže popsané záležitosti kolem nedokončeného zápasu SK Slavie a AC Sparty nebo utkání s Ipswichem Town FC a SK Viktorií Žižkov.⁴⁹

Nutno podotknout, že vedle Sportovního světa a Sportu a hry existovaly i nestranné magazíny komentující vedle dalších disciplín i aktuální dění ve světě kopané, např. *Sportovní obzor*, *Cyklista* nebo *Sokol*. Nebyly však veřejností, plošněji pohlcované kopanou zhruba od

⁴⁷ *Národní listy* (31. března 1896, 29. března 1899, 23. října 1899, 12. listopadu 1899, 16. září 1901, 15. dubna 1909, 9. prosince 1912, 15. března 1913).

⁴⁸ JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 10.

⁴⁹ Archiv Sběrky tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, Sportovní tisk, novinové články, Sport a hry. Oficiální orgán 120. sdružení, roč. VII., č. 27, 3. 7. 1908 a roč. VIII., č. 16, 23. 4. 1909, karton 22, inv. č. 1965.; Tamtéž: Vítězné mužstvo, které dobylo ve Francii mistrovství Evropy, in: Sport a hry, roč. 10, 1911, karton 22, inv. č. 1967.; Tamtéž: Halftime. Sobotní příloha "Sportu a her", IX. Saisona, č. 5, 4. 4. 1914, karton 22, inv. č. 1968.

roku 1905, pro nedostatek konfliktního akcentu příliš reflektovány. Společnost už díky vzniku silných klubových loajalit nezajímá pouhý výkon hráčů při zápasech, velmi rychle se začala dělit na přívržence svých mužstev i mimo prostory hřiště, šlo zejména o slávisty a spartány.⁵⁰

Tato „Novinářská válka“, která se rozhořela mezi SK Slavií a AC Spartou na počátku 20. století prostřednictvím vlastních nízkonákladových plátků, se po definitivním zakořenění mladé hry ve společnosti po roce 1910 stabilizovala, změnila v lidový kolorit a přerostla na stránky nejvýznamnějších deníků, které začaly na závěr vydání zařazovat sportovní rubriky, v nichž informace z prostředí kopané zaujímaly výsadní postavení. K evidentně slávistickým patřily vedle *Českého slova* i *Národní listy* nebo *Národní politika*. Na spartánské straně pak stálo *Právo lidu*. Šlo o plátky širokého spektra sociálních vrstev. Na základě analýzy denního tisku lze proto konstatovat, že se kopaná stala součástí každodennosti už před rokem 1914.⁵¹

Už před rokem 1914 se navíc začínají, vedle krátkých reportáží z konkrétních utkání, množit velkoryse pojaté komentáře dění v pražské kopané, vydávané buď na stránkách novin, nebo dokonce vlastním nákladem. K podobným pramenům patří např. esej redaktora časopisu České strany pokrokové Čas, Josefa Kaufmanna *Třináct let bojů proti Vídni o uznání české samostatnosti ve sportu fotbalovém*, pojednávající o počátečním česko-německém napětí, nevybíravé strategii DFC Prag, nebo vztahu ČSF k ÖFV a DFB.⁵² K druhé linii sporů se zde nachází apologie výboru AC Sparty po vystoupení z ČSF a založení vlastní ČFU roku 1910, kdy vzniká dokument *Národní zrada AC Sparty ve světle pravdy*. Smělý krok představenstva vzbudil nebývalé napětí ve společnosti a následně i nařčení klubu z rozkolnictví společné věci národní. Nepřátelské nálady rozdmýchal pochopitelně i výbor největšího rivala SK Slavie.⁵³ Ani problematika zájezdů zahraničních mužstev do pražských měst i na předměstí nezůstala bez komplexnější reflexe. Stať Viléma Heinze *Reprezentanti fotbalu anglického*, poukazuje roku 1913 na značnou sportovní vyspělost domácích mužstev po vyrovnání domácí špičky a zbytečnost nákladného vydržování podprůměrných anglických nebo dánských výletníků.⁵⁴

⁵⁰ *Cyklista* (30. března 1896); *Sportovní obzor* (1. září 1896).

⁵¹ *Národní politika* (23. listopadu 1896, 24. listopadu 1904).

⁵² Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, Sportovní tisk, novinové články, Kaufmann J. V. *Třináct let bojů proti Vídni o uznání české samostatnosti ve sportu fotbalovém*, 1910 (tisk), karton 22, inv. č. 1966.

⁵³ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, kluby, Praha, AC Sparta, *Národní zrada AC Sparty ve světle pravdy*, 1910 (tisk), karton 17, inv. č. 1739.

⁵⁴ HEINZ, Vilém, *Reprezentanti anglického fotbalu*, in: *Národní listy* (15. března 1913).

Některé z výše uvedených reportáží se nacházejí v Archivu Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea, který zahrnuje široké spektrum pramenů. Uložení materiálů se zde řídí podle institucionálního respektive klubového klíče. Nechybí zde ani stanovy ČSF, který získával v řešené době podporu spolků-klubů pouze stěží. Na podobných řádech svazů bez autority lze dobře demonstrovat mnohé, co dodržováno nebylo a na co se v nich tudíž nejvíce upozorňovalo.⁵⁵ Ke konkrétním pražským mužstvům pak mají dokumenty řazení abecední.⁵⁶

Největší podíl zde mají prameny ilustrační povahy, zejména zápasové programy, na nichž lze dobře sledovat vývoj předválečné reklamy.⁵⁷ Sbíрка vstupenek zas dokumentuje růst cen, za něž mohl zájemce shlédnout novou podívanou s konkrétním soupeřem a z konkrétního místa, což pak souviselo se zlepšováním zázemí pro diváky a budováním zařízení stadionů.⁵⁸

Ke studiu ekonomizace vztahů prostředí pražského světa míče kopaného pak nejlépe slouží prameny hospodářské povahy. Nacházejí se zde výroční i jubilejní zprávy z valných hromad nebo věstníky klubů i ústředních institucí, které se na stránkách svých publikací pyšní zlepšující se hospodářskou situací, vycházející z plošně rostoucí popularity sportu. Sborníky z podobných akcí adresují výbory nejčastěji městské radě. I díky malé zachovalosti klubových

⁵⁵ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, ČSF, řády a stanovy, Stanovy ČSF, 1908 (tisk), karton 2, inv. č. 38.; Tamtéž: Řády a stanovy (Mistrovské řády, Rámcový řád pro pohárové a župní soutěže, Řád rozhodčích ad.), 1913 - 1942, karton 2, inv. č. 40.

⁵⁶ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, kluby, Praha, Bohemians, karton 15, inv. č. 1605 – 1611.; Tamtéž: SK Čechie Karlín, karton 15, inv. č. 1653.; Tamtéž: ČAFC Královské Vinohrady, karton 15, inv.č. 1654, 1655.; Tamtéž: DFC Prag, karton 15, inv. č. 1656 - 1657.; Tamtéž: Malostranský SK, karton 15, inv. č. 1658 - 1661.; Tamtéž: SK Meteor Praha VIII, karton 15, inv. č. 1662 – 1665.; Tamtéž: ERC Regatta Prag, karton 15, inv. č. 1673.; Tamtéž: SK Smíchov, karton 15, inv. č. 1674 – 1675.; Tamtéž: SK Slavia, karton 16, inv. č. 1676 - 1736.; Tamtéž: AC Sparta, karton 17, inv. č. 1738 - 1767.; Tamtéž: fond Fotbal, kluby, Praha, SK Viktoria Žižkov, karton 18, inv. č. 1788 - 1790.

⁵⁷ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, kluby, Praha, DFC Prag, Fussball Wettkampf, DFC Prag : Britania Berlin FC, 3. 4. 1899 (program) karton 15, inv. č. 1657.; Tamtéž: ERC Regatta Prag, ERC Regatta Prag : First Vienna FC, 3. 4. 1898 (program), karton 15, inv. č. 1673.; Tamtéž: SK Slavia, Programy SK Slavia, 1900 – 1912, karton 16, inv. č. 1697 – 1711.; Tamtéž: SK Slavia, Programy SK Slavia, 1900, karton 16, inv. č. 1731 – 1736.

⁵⁸ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, kluby, Praha, SK Slavia, Vstupenky, 1900 - 2004, karton 16, inv. č. 1681.

archivů, nelze však už většinou zpětně dohledat, zda se údaje uvedené v daných materiálech, sloužících spíš ke zviditelnění prosperity klubu u kompetentních míst, zakládaly na pravdě.⁵⁹

K dobře vytěžitelným pramenům, uchovávaným v Archivu Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea, patří i rukopis prvního profesionálního trenéra na českém území, Johnna Williama Maddena, který pomáhá k vytvoření představy o denním režimu a metodice přípravy špičkových fotbalistů před Velkou válkou. K dalším přínosům materiálu patří rovněž zachycení největších neřestí prvních profesionálů, které se však nelišily od běžných přestupků hráčů dnešních, např. poznámky, že „hráči pijí mnoho piva“ nebo že „jsou samá holka“.⁶⁰

Vedle denního tisku a různorodých materiálů, produkovaných v rámci vznikajících klubů k propagaci nebo zajištění vnitřního provozu, existují rovněž prameny, které se množily se zvyšující se byrokratizací hnutí, plynoucí z rostoucí nutnosti kontaktu s C. K úřady podle litery Spolkového zákona 134/1867. Tyto dokumenty se nacházejí ve Spolkovém katastru a agendě pražského Presidia policejního ředitelství, která pokrývá rozmezí let 1808 až 1915.⁶¹

Spolkový katastr, digitalizovaný na internetových stránkách Archivu hlavního města Prahy, eviduje základní údaje o spolcích-klubech z pražských měst a předměstí provozujících kopanou. Nacházejí se zde data o založení nebo zániku klubů, iniciály hráčů a představenstva, předměty zájmu, nosné myšlenky pospolitosti, informace o případných změnách vnitřních stanov, jednacích řeč nebo adresa. Sídlo sdružení, kde se nacházel sekretariát, se však ve většině případů lišilo od umístění hřiště, i proto není dodnes zcela zřejmé, kde některé menší kluby k zápasům nastupovaly. Nutno dodat, že uvedené informace se často rozcházejí se závěry použité literatury. Animosity však nutno přičítat dobovým souvislostem, např. studentská SK Slavia nejprve nemohla do Spolkového katastru uvést, že náplní bude i kopaná, když byla na školách přísně sankcionována. Kvůli kontrole rakouských úřadů není v pramenech zaznamenána ani určující panslovanská myšlenka. Navíc měly pročeské kroužky problémy se schvalováním

⁵⁹ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, kluby, Praha, SK Slavia, Výroční zpráva o činnosti literárního a řečnického spolku Slavia v Praze 1891 - 1896 (tisk), karton 16, inv. č. 1676.; Tamtéž: SK Slavia, Zpráva o jubilejní valné hromadě. Výroční zpráva řádné valné hromady za roku 1913 (tisk), karton 16, inv. č. 1677.; Tamtéž: SK Slavia, Věstník SK Slavia, roč. III, č. 6, 20. 7. 1907, karton 16, inv. č. 1684.

⁶⁰ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, kluby, Praha, SK Slavia, Maddenův training fotbalu, karton 16, inv. č. 1683.; Tamtéž: SK Slavia, O'Neil, John „The Rooter“ Madden, 2006 (článek), karton 16, inv. č. 1690.

⁶¹ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy českých zemí: od počátků po současnost*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2007, s. 281, 283.

spolkových znaků a symbolů, které katastr rovněž kodifikoval. Německým sdružením naopak policejní ředitelství a pražské místodržitelství povolovaly insignie většinou napoprvé. Katastr eviduje nejen rovněž instituce rozhodcovské a svazové – vedle ČSF i ČFU, DFB nebo ÖFV.⁶²

Na základě fondu Presidia policejního ředitelství v Praze z let 1808 až 1915, který se nachází v Národním archivu, lze rekonstruovat mechanismus styku fotbalových spolků-klubů s C. K. policejními ředitelstvími v daných lokalitách. Fond se dělí na několik epoch, z nichž pro účely práce nejlépe poslouží materiály z rozmezí let 1893 až 1899, 1900 až 1907 a 1908 až 1915. Spisy evidovaných sdružení mají danou strukturu zařazování dokumentů. K písemné žádosti o povolení ke vzniku spolku se přikládala zakládací listina, seznam členů, stanovy, podoba dresů a další symboly v malované podobě nebo ve formě odznaku. Následovala kopie úředního vyjádření místodržitelství, zda se činnost nezapovídá nebo zamítá dle zmiňovaného zákona, a v případě kladného vyřízení další korespondence kopírující klubovou agendu, např. oznamování valných hromad, zápisy ze schůzí, případné změny stanov, vzory legitimací, předvolání členů na C. K. okresní policejní komisařství nebo žádosti a povolení k pořádání utkání. Ke každému z podání zde existuje dodací list s číslem jednacím a podpisy i adresami doručovatelů a příjemců. Stejně jako v případě Spolkového katastru zde nechybí spis ústřední instituce ČSF, který měl s rakouským aparátem vleklé potíže až do rozpuštění roku 1916.⁶³

Společenský rozměr kopané můžeme pozorovat i v souvislosti s dobovým výtvarným uměním, které představuje další druh pramene. Stále se zvyšující výkonnost profesionálních sportovců rezonovala s industriálním pokrokem vrcholící průmyslové revoluce na přelomu

⁶² Archiv hlavního města Prahy: fond Spolkový katastr, AC Sparta (AC Královské Vinohrady), karton 589, signatura XVI/0038.; Tamtéž: SK Slavia, karton 590, signatura XIV/0047.; Tamtéž: DFC Prag, karton 591, signatura XIV/0057.; Tamtéž: AFK Vršovice, karton 595, signatura XIV/0180.; Tamtéž: SK Viktoria Žižkov, karton 595, signatura XIV/0185.; Tamtéž: Český svaz fotbalový, karton 592, signatura XIV/0120.; Tamtéž: fond Spolkový katastr, Česká fotbalová unie, karton 600, signatura XIV/0278.; Tamtéž: Sbor českých rozhodčí fotbalových, karton 600, signatura XIV/0281.

⁶³ Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, DFC Prag, karton 1617, spis V 28/134.; Tamtéž: Český svaz fotbalový, karton 1978, spis V 18/36.; Tamtéž: DFC Prag, karton 2025, spis V 28/5.; Tamtéž: DFC Germania Prag, karton 2034, spis V 28/37.; Tamtéž: FK Austria Prag, karton 2043, spis V 28/155.; Tamtéž: DFB Sturm, karton 2043, spis V 28/165.; Tamtéž: SK Meteor Praha VIII, karton 2047, spis V 28/230.; Tamtéž: SK Žižkov, karton 2048, spis V 28/266.; Tamtéž: AFK Smíchov, karton 2048, spis V 28/272.; Tamtéž: DFC Prag, karton 2676, spis V 28/61.; Tamtéž: SK Viktoria Žižkov, karton 2676, spis V 28/58.; Tamtéž: SK Slavia, karton 2678, spis V 28/92.; Tamtéž: ČAFC Královské Vinohrady, karton 2679, spis V 28/116.

19. a 20. století. Směry reflektovaly hlavně skutečnost, že sport kopíruje prvky mechanického pracovního procesu. Fotbalem zabýval nejen Miloš Jiránek nebo Jan Preisler, který dokonce kvůli své vášni koupil byt na Letenské pláni, ale i František Xaver Naske a Otakar Španiel. I když by dnes mnohým připadala utkání před rokem 1914 pomalá a bez nasazení, viděli v nich malíři zcela novou vzrušující předlohu. Míč pak zpravidla považovali nepodstatný detail.⁶⁴

K pramenům výtvarné povahy patří i dobová karikatura.⁶⁵ Kniha Václava Fronka o *Sebereflexi české společnosti na přelomu 19. a 20. století* zařazuje několik kreseb z prostředí kopané, z nichž lze usuzovat, že se široká veřejnost k aktivnímu provozování zavlečené hry i k profesionalismu stavěla negativně. *Humoristické listy* a *Šípy* zachycují mrzáky u bran hřišť nebo narážky na hráče inkasující peníze za hru, která by měla přinášet radost a šlechtit tělo.⁶⁶ Několik znázornění hráčů a diváků DFC Prag zahrnuje i fond Presidia policejního ředitelství v Praze, které pravděpodobně materiály zachytilo. Šlo zde o alegorické narážky na německo-židovský původ klubu i značnou surovost kopané. Na zobrazeních se např. vyskytují muži s menzurami přihlížející utkání, fotbalista se stereotypně vyvedeným nosem, který způsobil vypuštění míče při hlavičkování, nebo další, s ukopnutou hlavou namísto letícího balónu.⁶⁷

K důležitým pramenům, přibližujícím prostředí pražské kopané před Velkou válkou, patří fotografie.⁶⁸ Studium snímků se stalo pro vytknutou látku prospěšné hlavně při srovnání materiálů zhotovených na počátku a po proběhnutí profesionální přeměny, když lze v rámci stejných mužstev spatřit nejprve mladé studenty, a o pár let později už dospělé borce.⁶⁹ Krátce po mobilizaci roku 1914 na nich zas můžeme v pozadí rozeznat hráče, kteří se snažili vyhnout branné povinnosti a schovávali se za svými kolegy, aby nebyli dopadeni vojenskou policií.⁷⁰

⁶⁴ WINTER, Tomáš. Fotbal na malířském plátně: v počátcích moderního umění. *Dějiny a současnost*. 2014, roč. 36, č. 5, s. 23.

⁶⁵ FRANC, Martin, VELEK, Luboš. Karikatura jako historický pramen, in: ČECHUROVÁ, Jana, RANDÁK, Jan. *Základní problémy studia moderních a soudobých dějin*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2013, s. 355.

⁶⁶ FRONK, Václav. *Sebereflexe české společnosti: přelom 19. a 20. století v perspektivě humoristických časopisů*. Praha: Irbis, 2011, s. 184.

⁶⁷ Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, DFC Prag, karton 2015, spis V 28/5.

⁶⁸ NINGER, Milan, KOLIŠ, Jiří. *Český sport 1862 – 1914*. Kladno: Nezávislý novinář (IV), 2003.

⁶⁹ JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 14

⁷⁰ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fotoarchiv, H7F14272, H7F15670, H7F33175.

Nakonec nutno konstatovat, že množství pramenů, vhodných k rekonstrukci vnitřního provozu klubů před rokem 1914, zaniklo během požárů stadionů, způsobených ustupujícími německými vojsky v květnu 1945.⁷¹ Klubové archivy se pak většinou proměnily na depozitáře trojrozměrných předmětů – pohárů, vlajek, míčů, kopaček nebo plaket. Artefakty podobného rázu z doby před Velkou válkou se však zachovaly v Archivu Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea. Nalézají se zde např. i jeden z 11 čestných odznaků, kterými Josef Rössler-Ořovský dekoroval na jaře 1896 vítěze historicky první soutěže „Národních zápasů mužstev kopaný míč cvičících“. Fond Prezidia policejního ředitelství v Praze Národního archivu zas zahrnuje úředně vyžadované materiály o znacích a symbolech dle litery Spolkového zákona, u nichž lze nalézt i smaltovaná loga v příslušných barvách s páskou a úředním razítkem.⁷²

1.3 Kritika literatury

Ke stanovení koncepce práce posloužila kniha *Základní problémy studia moderních a soudobých dějin* editorů Jany Čechurové a Jana Randáka, v níž Milan Hlavačka, v kapitole o modernizaci společnosti, popisuje použitý dichotomický model Hanse-Ulricha Wehlera.⁷³

Nejdůležitější skupinu literatury představují vědecké práce přímo o historii kopané na území Čech. Mezi nejplodnější autory patří německý badatel Stefan Zwicker, který se vedle vlastního vývoje vztahů mezi kluby dlouhodobě zabývá i reflexí fenoménu v německé i české beletrii.⁷⁴ Minulost německých klubů v Čechách mapuje zdařilá a heuristicky kvalitní kniha z

⁷¹ ZWICKER, Stefan. Männer, manchmal im Abseits. Fussball als Thema in der tschechischen Literatur und seine gesellschaftliche Rolle in Vergangenheit und Gegenwart, in: *Stifter Jahrbuch*. 2001, roč. 15, s. 99.

⁷² Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, FK Viktoria Prag, karton 2048, spis V 28/277.

⁷³ HLAVAČKA, Milan. Modernizace, in: ČECHUROVÁ, Jana, RANDÁK, Jan. *Základní problémy studia moderních a soudobých dějin*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2013, s. 447 - 456.

⁷⁴ ZWICKER, Stefan. Männer, manchmal im Abseits. Fussball als Thema in der tschechischen Literatur und seine gesellschaftliche Rolle in Vergangenheit und Gegenwart, in: *Stifter Jahrbuch*. 2001, roč. 15, s. 95 – 112.; ZWICKER, Stefan. Fussball in der deutsch sprachigen und in der tschechischen Gesellschaft, Literatur und Publizistik. Ansätze zu einer vergleichenden Studie, in: *Brücken. Germanistisches Jahrbuch Tschechien - Slowakei. Neue Folge*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2002, s. 247 – 284.; ZWICKER, Stefan. Fussball in den böhmischen Ländern, in: PEIFFER, Lorenz, SCHULZE-MARMELING, Dietrich (edd.). *Hakenkreuz und rundes Leder. Fussball im Nationalsozialismus*. Göttingen: Werkstatt GmbH, 2008, s. 223 – 233.; ZWICKER,

pera Lubomíra Krále.⁷⁵ Kulturní vliv hnutí na společnost přibližuje skotský historik Matthew McDowell pro prostředí britské, Marek Waic pro indoktrinovaný prostor český.⁷⁶ Inspirativní podnět co do konstruování popisu procesů ekonomizace světa pražské kopané, i hlavní motiv k zařazení 6. kapitoly, představovalo dílo vídeňských historiků a bratrů zároveň, Wolfganga a Andrease Haferových, vnuků legendárního impresária Hugo Maisela, rodáka z Malešova u Kutné Hory.⁷⁷ Ke zvolené látce existuje i několik dílčích studií ve sbornících a časopisech.⁷⁸

K uvedení dané problematiky do rámce politických dějin došlo k použití syntéz *Velké dějiny zemí koruny české XII.b. a Konfliktní společenství* autorů Michaela Borovičky a Jiřího Kaše respektive Jana Křena. Svět pražské kopané v letech 1897 až 1904 významně utvářelo nacionální napětí v době Badenihovo jazykových nařízení, které se staly zástěrkou k počátkům hospodářského soupeření českých a německých spolků-klubů.⁷⁹ Se společenskou rovinou zas souvisí kniha Jiřího Pernese, zabývající se procesem s „Omladinou“, který spočíval v řadě

Stefan. 100 Jahre Spitzensport in der Böhmischen Provinz. Der Fussball in Teplitz-Schönau bis 1945, in: DAHLMANN, Dittmar, HILBRENNER, Anke, LENZ, Britta. *Überall ist der Ball rund. Zur Geschichte und Gegenwart des Fussballs in Ost – und Südosteuropa*. Essen: Klartext Verlag, 2011, s. 363 – 386.; ZWICKER, Stefan. Zdravá rivalita? Německý fotbal v českých zemích, in: *Dějiny a současnost*. 2014, roč. 36, č. 5, s. 10 – 13.

⁷⁵ KRÁL, Lubomír. *Historie německé kopané v Čechách*. Praha: MJF, 2006.

⁷⁶ McDOWELL, Matthew. *A cultural history of association football in Scotland*. New York: The Edwin Mellen Press, 2013.; WAIC, Marek. *Tělovýchova a sport ve službách české národní emancipace*. Praha: Karolinum, 2014, s. 126 - 139.; WAIC, Marek, ZWICKER, Stefan. Proměny německo-českých fotbalových vztahů v českých zemích a Československu, in: WAIC, Marek (ed.). *Německé tělovýchovné, sportovní, turistické a skautské organizace v českých zemích a v Československu – vznik a vývoj do roku 1938*. Praha: Karolinum, 2008, s. 83 – 103.

⁷⁷ HAFER, Andreas, HAFER, Wolfgang. *Hugo Meisl, aneb, Vynález moderního fotbalu: životopis*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, 2011.

⁷⁸ JIŘIČKO, Pavel. Sto let „soutěže footballistické“, in: *Dějiny a současnost*. 1996, roč. 18, č. 3, s. 21 - 24.; KOLÁŘ, František. „Nesmiřitelná“ rivalita Slavie a Sparty: kapitola z počátků českého fotbalu, in: DEJMEK, Jindřich, HANZAL, Josef (edd.). *České země a Československo v Evropě XIX. a XX. století: sborník prací k narozeninám prof. dr. Roberta Kvačka*. Praha: Historický ústav AV ČR, 1997, s. 165 – 190.; WINTER, Tomáš. Fotbal na malířském plátně: v počátcích moderního umění. *Dějiny a současnost*. 2014, roč. 36, č. 5, s. 21 – 24.; ZIKMUND, Zdeněk. Nejlepší footballista kontinentu – Jan Košek z Turnova, in: *Od Ještědu k Troskám. Vlastivědný sborník Českého ráje a Podještědí Turnov: Občanské sdružení Paměť Českého ráje a Podještědí*. 2012, roč. 19, č. 4, s. 281 – 287.

⁷⁹ BOROVIČKA, Michael, KAŠE, Jiří (edd.). *Velké dějiny zemí koruny české (1890 – 1918)*. Svazek XII.b. Praha: Paseka, 2013.; KŘEN, Jan. *Konfliktní společenství: Češi a Němci 1780 – 1918*. Praha: Karolinum, 2013.

policejních restrikcí v záležitosti sdružování některých radikálněji laděných kroužků. Spolky, kolem nichž se stahovala smyčka rakouských úřadů, se začínaly za účelem krytí svých aktivit měnit z politických na sportovní, aby zabránily svému rozpuštění.⁸⁰ Fotbal, prosazující se do české společnosti, proto zmiňuje ve své práci o dějinách každodennosti i Milena Lenderová.⁸¹ Naprosto zásadní publikaci pro pochopení struktury pražské společnosti, představuje zdařilá kniha Garyho Cohena *Němci v Praze v letech 1861 až 1914*. Autor zde popisuje modernizační společenské proudy, které se pak zrcadlily i během identifikace určitých vrstev s konkrétními spolky-kluby.⁸² K rozšíření Cohenovy sondy i do prostředí dělnického lze použít práce *Stará dělnická Praha*.⁸³ Úpadek pražské kopané s prodlužujícím se konfliktem souvisel s mobilizací širokých lidských zdrojů i zhoršujícím se zásobováním měst, které vedlo k *Životu na příděl*.⁸⁴

Navzdory absenci poznámkového aparátu zaslouží samostatnou analýzu práce Karla Petru *Dějiny československé kopané* z roku 1946. Kniha se stala v průběhu druhé poloviny 20. století základní literaturou snad pro všechny zájemce o dějiny míče kopaného v českých zemích. Autor z pozice dlouholetého funkcionáře ČSF, přímého svědka mnohých událostí, a později i kronikáře, popisuje vývoj od prvních počátků v 80. letech 19. století. K výhodám patří výčet prakticky všech známých událostí, které proběhly do konce druhé světové války. Na druhou stranu má publikace kvůli době vzniku silnou národní dikci, což není pro potřeby objektivní rekonstrukce vztahů mezi českými a německými sdruženími příliš výhodné.⁸⁵

K rozsahem podobným dílům, rovněž bez poznámkového aparátu, patří *Encyklopedie českého fotbalu od roku 1890* od dvojice sportovních novinářů a historiků Miroslava Jenšíka a Radovana Jelínka. K největším přednostem publikace patří velké množství přehledných grafů a náčrtů, znázorňujících rostoucí návštěvnost nebo zlepšující se ekonomickou situaci klubů. Text doplňují i mapy pražských měst a předměstích s vyznačením hřišť, kde se kopaná před

⁸⁰ PERNES, Jiří. *Spiklenci proti jeho veličenstvu: historie tzv. spiknutí omladiny v Čechách*. Praha: Mladá fronta, 1988.

⁸¹ LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš, MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009.

⁸² COHEN, Gary. *Němci v Praze 1861 – 1914*. Praha: Karolinum, 2000.

⁸³ ROBEK, Antonín, MORAVCOVÁ, Mirjam, ŠTASTNÁ, Jarmila (edd.). *Stará dělnická Praha: život a kultura pražských dělníků 1848 – 1939*. Praha: Academia, 1981.

⁸⁴ KUČERA, Rudolf. *Život na příděl: válečná každodennost a politiky dělnické třídy v českých zemích 1914-1918*. Praha: Lidové noviny, 2013.

⁸⁵ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946.

Velkou válkou provozovala.⁸⁶ Mezi díla encyklopedická a vsutku zlidovělá lze zařadit práce Ferdinanda Scheinosta *Slavné postavy naší kopané* a Josefa Šikla *Hrdinové míče kopaného*.⁸⁷

Nedílnou součástí použité literatury představuje beletrie, která uvozuje dobové ideály myšlení, ale např. i slovník. Karel Poláček vystihl ve svých *Mužích v offsidu* završení utváření klubových loajalit v meziválečné době. Inspiraci ke své práci však nacházel mezi prvními přívrženci během pražských studií už před Velkou válkou. I hlavní postavy románu vycházejí z popularity SK Slavie, AC Sparty a SK Viktorie Žižkov, vytvořené právě před rokem 1914.⁸⁸

Knihou Eduarda Basse *SK Klapzubova jedenáctka* zas zaznamenává silně pejorativní názor na profesionalismus mezi sportovci, přežívající ve společnosti až do meziválečné doby. Hlavní představitelé románu např. v určité pasáži vyzývají skupinu kluků, hrajících na ulici s míčem, k přátelskému zápasu. Ti však na nabídku nejprve nepřistupují, neboť se domnívají, že „Klapzubáci“ hrají už pouze pro zisk a nikoli pro radost a v duchu sportovní myšlenky.⁸⁹

K dalším literátům, kteří zmiňují látku práce, patří Bohumil Hrabal v povídce *Fádní odpoledne*. Na přetřes zde přichází angličtí poradci DFC Prag a SK Slavie – John Dick a John William Madden, vynikající německý útočník Robert Merz i klubová praxe z doby krátce po mobilizaci, kdy se na pozice starších hráčů, rukujících do armády, dostávali borci mladší.⁹⁰

K nejpovolanějším spisovatelům však patří Egon Ervín Kisch, který sám nastupoval za menší německý klub DBC Sturm Prag a později zde vykonával roli sekretáře. Na stránkách sbírky povídek *Tržiště senzací* uvádí i několik zajímavých reálií. Např. vzpomíná na utkání proti rychlému útočníkovi malého vzrůstu, Edvardu Benešovi, a srovnává ho ve sportovní i politické perspektivě. Uvádí zde i souvislosti z dob počátků profesionálního vztahu k hráčům a bojkotu českých klubů německými, který však holešovičtí k nevoli DFC Prag nedodržovali a roku 1904 dokonce podpořili regionální berlínský svaz ve věci ukončení protičeské politiky

⁸⁶ JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005.

⁸⁷ SCHEINOST, Ferdinand. *Slavné postavy naší kopané*. Praha: Tempo, 1940.; ŠIKL, Jaroslav. *Hrdinové míče kopaného: čtyři příběhy ze začátku historie a prvního vrcholu naší kopané*. Praha: Olympia, 1987.

⁸⁸ POLÁČEK, Karel. *Muži v offsidu: ze života klubových přívrženců*. Praha: Paseka, 2004.

⁸⁹ BASS, Eduard. *Klapzubova jedenáctka*. Praha: Karolinum, 2008.

⁹⁰ HRABAL, Bohumil. *Fádní odpoledne*, in: *Perlička na dně*. Praha: Mladá fronta, 2008.

ze strany DFB. Text však zahrnuje i několik zřejmých fabulací, což však není v případě autora nijak výjimečný úkaz, např. lze uvést povídku o souvislosti kopané s plukovníkem Redlem.⁹¹

Na mnohdy bouřlivé návštěvy britských a dánských mužstev v pražských městech a předměstích před Velkou válkou reaguje i další povídka Jiřího Hausmanna *Dánové v Praze* ze sbírky *Divoké povídky*. Autor mimoděk popsal po Evropě se rozmáhající fenomén „turismo sportivo“, když se na zápase SK Slavia s AB Kodaň dostává mezi hostující příznivce.⁹²

K nejméně známým literárním dílům patří román *Klub fotbalových panen* sepsaný později populárním komikem a nadšeným sportovcem Vlastou Burianem, který v dané době působil v klubech žižkovských – Saturnu, Slavoji nebo Viktorii. K roku 1914, kdy docházelo k nástupu mužů na frontu, začal hájit branku AC Sparty, dokud nebyl sám polapen vojenskou policií při útěku po střechách a pavlačích žižkovských domů. I Burianovo angažmá se posléze změnilo v primitivní formu profesionálního vztahu, protože vyplynulo z dluhu u kantýnské v restauraci v blízkosti spartánského hřiště, kam docházel po zápasech bavit domácí hráče. Není náhodou, že šlo o matku budoucí klubové meziválečné legendy, Karla „Kádi“ Peška.⁹³

K dalším druhům použitelné literatury patří memoáry, hlavně vzpomínky zakladatele české sportovní žurnalistiky Josefa Laufra, na počátky fotbalového hnutí, na první a mnohdy velmi bouřlivé návštěvy anglických a dánských mužstev v Praze, nebo na postoje rakouských úřadů poté, co se kopaná stala prostředkem vyjádření politických intencí ve společnosti.⁹⁴

K populárním patří v poslední době práce místopisné. Kniha Zdeňka Míky z ucelené řady *Zmizelá Praha* přibližuje vývoj pražských sportovišť od poloviny 19. století. Nalézáme zde i mnoho vzácných snímků klíčových míst historie kopané, zejména Letenské pláně nebo Císařské louky.⁹⁵ Fotografie hřišť mimo kultovní prostory fotbalového provozu však schází.

⁹¹ KISCH, Egon Ervín. Češi a Němci, in: *Tržiště senzací*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963, s. 67 - 69.

⁹² HAUSMANN, Jiří. *Dánové v Praze*, in: *týž. Divoké povídky*. Praha: Mladá fronta, 1948, s 45 - 54.

⁹³ BURIAN, Vlasta. *Klub fotbalových panen: mecenáš z Chicaga*. Praha: Akropolis, 1991.

⁹⁴ LAUFER, Josef. *50 let v našem sportu*. Praha: Mladá fronta, 1968.

⁹⁵ MÍKA, Zdeněk. *Zmizelá Praha. Sporty a sportoviště: počátky tělesné výchovy a sportu v Praze*. Praha: Paseka, 2011.

Kapitoly práce se snaží integrovat i několik životopisných medailonů nejproslulejších účastníků světa pražské kopané před Velkou válkou, např. kanonýra Jana Koška⁹⁶, skotského trenéra a zakladatele profesionální přípravy hráčů v Čechách Johna Williama Maddena i další z později významných postav – zmiňovaného herce, komika a brankáře Vlastu Buriana.⁹⁷

Na druhé straně není zcela záměrně zařazena literatura ryze klubového rázu, např. publikace Vítězslava Houšky *Věčná Slavia* nebo *Železná Sparta*, které až nepokrytě upravují historii podle příslušnosti kupce-čtenáře knihy k SK Slavii, AC Spartě, Bohemians a dalším. Nelze v případě podobných publikací hovořit o historii, ale spíše o mytologii daných sdružení, což však nijak nesnižuje literární zpracování podobných knih a význam svazků pro příznivce.

⁹⁶ ZIKMUND, Zdeněk. Nejlepší footballista kontinentu – Jan Košek z Turnova, in: *Od Ještědu k Troskám. Vlastivědný sborník Českého ráje a Podještědí Turnov: Občanské sdružení Paměť Českého ráje a Podještědí*. 2012, roč. 19, č. 4, s. 281 – 287.

⁹⁷ VÁPENKA, Ivan. *V brance Vlasta Burian: fotbalová kariéra krále komiků*. Beroun: Machart, 2011.

2. Vznik fotbalového hnutí

„...na Letné byl takový nával, že vojsko muselo dokonce uzavřít ulice.“

Eduard Bass (SK Klapzubova jedenáctka)

Fotbal se do pražského prostředí dostával z Anglie v polovině 80. let 19. století díky zcestovalým nadšencům-amatérům různých národností i společenských vrstev. Nejprve se hra pěstovala v rámci atletických, veslařských, cyklistických nebo šermířských kroužků, později většinou vytlačila původní náplň sdružení.⁹⁸ Mnohdy docházelo k bouřlivým sporům o další směřování kolektivů, k secesím fotbalových diaspor a vytváření specializovaných mužstev, viz DFC Prag a AC Královské Vinohrady později AC Sparta.⁹⁹ Na počátku 90. let 19. století působil mladý sport stále spíše exoticky, neměl pevný ani rámcový soutěžní řád, a ani vztahy mezi spolky nebyly nijak vyjasněné. Sportovci dosud hráli spíše mezi sebou v rámci kroužku, než aby docházelo k interakci. Náhlá změna však nastává v polovině 90. let 19. století.¹⁰⁰

Historie moderní kopané v pražských městech a předměstích se začíná psát až roku 1896, kdy se na základě *pronikavých společensko-ekonomických změn, uvedených v úvodní kapitole*, pořádá mezi 22. a 29. březnem první soutěž v dějinách českého fotbalu – „Národní zápasy mužstev kopaný míč cvičících“. Šlo o počátek hnutí, utvářeného interakcí spolků.¹⁰¹

Národní zápasy zorganizoval pod záštitou Českého Sculling Cercle předseda sdružení a všudypřítomná postava pražského sportovního hnutí Josef Rössler-Ořovský. Účastnila se mužstva AC Prahy, SK Slavie, AC Sparty a pozdější vítězové z kroužku ČFK Kickers, který se skládal ze studentů Akademického gymnázia. Mnoho dalších spolků, pěstujících kopanou, se však soutěže nechtělo zúčastnit, protože nesouhlasily s vyřazovacím klíčem a preferovaly systém bodový, který se stal později klíčovým pro domácí ligové soutěže. Nejvýznamnějším z pohledu dalšího vývoje hnutí se stalo 29. března 1896 historicky zcela první utkání později

⁹⁸ ZWICKER, Stefan. Zdravá rivalita? Německý fotbal v českých zemích, in: *Dějiny a současnost*. 2014, roč. 36, č. 5, s. 10.

⁹⁹ Archiv hlavního města Prahy: fond Spolkový katastr, AC Sparta (AC Královské Vinohrady), karton 589, signatura XVI/0038.; Tamtéž: DFC Prag, karton 591, signatura XIV/0057.

¹⁰⁰ RÖSSLER-OŘOVSKÝ, Josef. První počátky, in: PETRŮ, Karel (ed.). *Tricet let Českého Svazu Footballového 1901 – 1931 a trochu historie kopané v zemích československých*. Praha, 1931, s. 9.

¹⁰¹ JIŘÍČKO, Pavel. Sto let „soutěže footballistické“, in: *Dějiny a současnost*. 1996, roč. 18, č. 3, s. 23.

nejslavnějších mužstev pražských i zemských – SK Slavie a AC Sparty.¹⁰² Ačkoli se hráčům AC Sparty podařilo skórovat, nestali se překvapivě vítězi. Herní řád totiž stanovoval nutnost potvrzení branky nejen rozhodčím, ale i kapitány soupeřů, což se nestalo. Nabízí se myšlenka, kolik branek by při podobně nastavených pravidlech padlo dnes. Sám zakladatel moderního českého sportu, který zápas řídil, se tak nevědomky postaral o počátek nejslavnější rivality.

Úspěch národních zápasů vedl Český Sculling Cercle k vypsání Mistrovství Čech, které se konalo v listopadu 1896 za účasti AC Prahy, SK Slavie, AC Sparty a nově vzniklého DFC Prag, kterému se podařilo zvítězit nad všemi soupeři, a turnaj vyhrál. Mužstvo SK Slavie však před zápasem s AC Spartou z rozehrané soutěže vystoupilo, protože sedm hráčů kdosi anonymně nahlásil na Zemské školní ředitelství za účast na veřejném závodění, které měli studenti pražských gymnázií řádem zakázáno. Navzdory absenci vzájemného utkání, stanovili pořadatelé SK Slavii vítězem, na což AC Sparta reagovala nevyslyšeným protestem. Slávisťe se zas samozřejmě domnívali, že záhadné udání měli na svědomí právě spartáňané, kterým postih úřadů nehrozil, důkazy však neexistují. Nevyjasněná situace následně vedla k přerušení veškerých styků mezi znesvářenými stranami. I určité znechucení hráčů AC Sparty dospělo k radikálnímu zvratu, kdy se spolek začal soustředit spíše na lehkou atletiku, v níž brzy dosáhl vynikajících výsledků v rámci celé monarchie. Sportovní publikum si však muselo na další vzájemné střetnutí v kopané počkat až do roku 1904. Mezitím se SK Slavia stala nejlepším mužstvem kontinentální Evropy, a AC Spartě se podařilo největšího rivala dostihnout až roku 1910. Nešlo však prozatím o nijak závažný konflikt, na rozdíl o nacionálního a ekonomického sporu mezi SK Slavií a DFC Prag, kterému zavdaly příčinu politické události roku 1897.

Historii pražské kopané před Velkou válkou lze v zásadě rozdělit na dva hlavní časové úseky. Nejprve šlo v letech 1897 až 1904 převážně o spor česko-německý, mezi SK Slavií a DFC Prag. Národnostní napětí však zkraje roku 1904 ustupuje do pozadí z několika důvodů. Na návrh berlínského regionálního svazu a za podpory menších pražských německých klubů, končí po lednovém hlasování delegátů na zasedání v Kasselu bojkot české kopané ze strany DFB, z rozpadlých klubů AFK Karlín a SK Union Žižkov vzniká nové konkurenceschopné mužstvo AC Sparty, která začíná šlapat na paty dosud neotřesitelnému hegemonovi – SK

¹⁰² KOLÁŘ, František. „Nesmiřitelná“ rivalita Slavie a Sparty: kapitola z počátků českého fotbalu, in: DEJMEK, Jindřich, HANZAL, Josef (edd.). *České země a Československo v Evropě XIX. a XX. století: sborník prací k narozeninám prof. dr. Roberta Kvačka*. Praha: Historický ústav AV ČR, 1997, s. 171.

Slavii.¹⁰³ A konečně, český živel v pražských městech a předměstích vítězí co do kvantity nad německým natolik viditelně, že už není potřeba dokazovat sílu národa na poli sportovním.¹⁰⁴ Nosným sporem, pohánějícím hnutí kupředu, se proto v letech 1904 až 1910 stává napětí mezi SK Slavii a AC Spartou. K roku 1910 pak ztrácí SK Slavia definitivně nadvládu nad českým fotbalem na úkor vzniku „silného trinaglu“, doplněného AC Spartou a SK Viktorií Žižkov.¹⁰⁵

2.1 Spor SK Slavia a DFC Prag

Na konci roku 1897 eskalovalo napětí mezi Čechy a Němci v rámci debat o Badeniho jazyková nařízení.¹⁰⁶ Šlo zde rovněž o věc zrovnoprávnění českých a německých veřejných nápisů. Spor se přenesl i do sportovního prostředí. Navzdory absenci důkazů přišli zástupci DFC Prag s nařčením, že rozvášněný dav, který během pouličních bouří vypálil loděnici ERC Regatty Prag na Císařské louce, vedl kapitán SK Slavia a radikální studentský vůdce Karel Freja se svými soukmenovci.¹⁰⁷ Následně vyhlásili s požehnáním DFB bojkot všech českých mužstev. Ke stejným postojům navíc donutili z rozhodnutí ústředních institucí i menší pražské německé kluby, přestože se z hospodářských důvodů kampaně účastnit nechtěly. Adekvátní soupeře pak muselo DFC Prag shánět mimo český prostor.¹⁰⁸ Nákladné výjezdy a vydržování zahraničních mužstev se na české straně ironicky nazývaly „válečné výdaje“.¹⁰⁹ Nepřátelství vyvrcholilo dokonce prohlášením DFC Prag, že nebude nastupovat ani proti klubům, které budou svolné hrát s Čechy během stejné návštěvy Prahy. Na neutěšené vztahy mezi sportovci hleděly se značnou nelibostí zejména rakouské úřady, které vyžadovaly loajalitu a klid jak od

¹⁰³ KRÁL, Lubomír. *Historie německé kopané v Čechách*. Praha: MJF, 2006, s. 12 - 13.

¹⁰⁴ COHEN, Gary. *Němci v Praze 1861 – 1914*. Praha: Karolinum, 2000, s. 14.

¹⁰⁵ JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 8.

¹⁰⁶ BOROVIČKA, Michael, KAŠE, Jiří (edd.). *Velké dějiny země koruny české (1890 – 1918)*. Svazek XII.b. Praha: Paseka, 2013., s. 115 – 116.; KŘEN, Jan. *Konfliktní společenství: Češi a Němci 1780 – 1918*. Praha: Karolinum, 2013, s. 216.

¹⁰⁷ Archiv Sbirky tělesné výchovy a sportu: fond Fotbal, Sportovní tisk, novinové články, Kaufmann J. V. Třináct let bojů proti Vídni o uznání české samostatnosti ve sportu fotbalovém, 1910 (tisk), karton 22, inv. č. 1966.

¹⁰⁸ KRÁL, Lubomír. *Historie německé kopané v Čechách*. Praha: MJF, 2006, s. 12 - 13.

¹⁰⁹ KISCH, Egon Ervín. Češi a Němci, in: *Tržiště senzací*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963, s. 69.

Čechů, tak i od Němců. Nenávist mezi letenskými sousedy přetrvávala dlouhá léta, až do roku 1923, kdy však atraktivita německého klubu po vzniku Československa významně klesla.¹¹⁰

Na první pohled nacionální spor DFC Prag a SK Slavie vyplýval ze snahy pražských Němců zlikvidovat vzrůstajícího se konkurenta ekonomicky. Novinami rozšiřované pomluvy o žhářství, násilí a nacionalismu měly vést k utlumení zájmu zvučných zahraničních klubů o zápasy na hřišti SK Slavie, která by pak přicházela o příjmy ze vstupného. Utkání s domácími soupeři zas neměla pro ambiciózní klub velký sportovní a ani hospodářský význam.¹¹¹ Svou strategií dávala společnost kolem německého kasina najevo i meze náklonnosti ke kopané respektive meze benevolence dotovat mnohdy nevýnosné podniky DFC Prag.¹¹² Laciné řešení v podobě lživé kampaně proti největšímu soupeři proto zvítězilo. Klub disponoval sice elitní, ale nepočetnou diváckou základnou. Naopak SK Slavia by na prodeji vstupenek na zápasy se zahraničními mužstvy vydělala díky počestování pražských měst a předměstí dvojnásobně.¹¹³

Negativní politika DFC Prag nejprve účinkovala, zájem o kopanou v české společnosti upadal. Na konci roku 1898 však s doručenou poštou přišel do kanceláře SK Slavie i ceník berlínského závodu Steidl se sportovními potřebami, kde se rovněž nabízelo zprostředkování přátelského utkání. Sekretář Miroslav Horáček vzápětí reagoval na nabídku dopisem, který firma podstoupila redakci místního listu Spiel und Sport. Šéfredaktor Ernest Schulz pražské poměry znal a pomluvám nevěřil. Sestavil proto mužstvo, které se mělo 26. prosince 1898 představit na Letné. Iniciativa DFC Prag však způsobila, že DFB zápas telegraficky zakázal. Schulze se však nevzdal a sestavil z hráčů neorganizovaných svazem nový městský výběr, který navzdory dalším lichým varováním před útoky nacionálně vyhraněných Čechů dorazil v prvním lednovém týdnu na pražské nádraží Františka Josefa I. Utkání, které se uskutečnilo 8. ledna 1899, skončilo sice bezbrankovou remízou, přesto se početnému publiku líbilo. Šlo rovněž o demonstraci nesouhlasu s velkoněmeckou snahou izolovat český sport.¹¹⁴ Ukázalo se

¹¹⁰ ZWICKER, Stefan. Zdravá rivalita? Německý fotbal v českých zemích, in: *Dějiny a současnost*. 2014, roč. 36, č. 5, s. 11.

¹¹¹ Archiv Sbirky tělesné výchovy a sportu: fond Fotbal, Sportovní tisk, novinové články, Kaufmann J. V. Třináct let bojů proti Vídni o uznání české samostatnosti ve sportu fotbalovém, 1910 (tisk), karton 22, inv. č. 1966.

¹¹² KRÁL, Lubomír. *Historie německé kopané v Čechách*. Praha: MJF, 2006, s. 13.

¹¹³ COHEN, Gary. *Němci v Praze 1861 – 1914*. Praha: Karolinum, 2000, s. 14.

¹¹⁴ BLECHARZ, Pavel. *Kulturní dějiny kopané v Čechách na přelomu 19. a 20. století: přechod od lokálních pláček k masovému sportu*. Brno: Filosofická fakulta Masarykovy university, 2015, s. 22.

navíc, že podobný podnik může přinést dvojnásobný zisk. Na vstupném se vybralo 55 zlatých, kolíkování a lajnování vyšlo pouze na 27 zlatých.¹¹⁵ Návrat německého mužstva do vlasti však dopadl neslavně. Trest stihl jak hráče, tak i majitele Spiel und Sport, manžele Nevilla a Stellu Blochovi, kteří museli vydávání zanechat a vrátit se zpět do Londýna. Sankce neminuly ani Schulze, který se z donucení přesunul do dánských lázní Phänol, kde dělal úředníka.¹¹⁶

Navzdory mnoha perzekucím však zápas s Berlínem narušil negativní kampaň DFC Prag a napomohl k prvnímu zájezdu mužstva Prahy pod hlavičkou ČAAU do Vídně, kde se 12. března 1899 střetlo s domácím výběrem. Místa v sestavě zaujali hráči SK Slavie, branku hájil Prokop z AC Sparty, který pochytil během zkoušky víc pokutových kopů než Vosátka. Utkání skončilo smírně 2:2, přestože na straně soupeře hrálo několik místních Angličanů.¹¹⁷

Úspěch předchozích zápasů podnítil výbor SK Slavie ke snaze získat další zahraniční soupeře. Ihned proto využil zprávy o zájezdu hráčů z kolébky kopané na kontinent. Studenti z Oxford University AFC se plánovali vedle Vídně zastavit i v Praze, kde měli na středu 29. března 1899 smluvený zápas s DFC Prag, který hradil většinu nákladů výpravy. Tajemníkovi Karlovi Hammerovi se však v hlavě zrodil plán získat oxfordské studenty už na úterý 28. března 1899 k prvnímu startu na pevnině vůbec. I když v úspěch příliš nedoufal, napsal žádost sekretáři Angličanů. K překvapení všech dorazila odpověď: „Yes, forty pounds. Jameson.“¹¹⁸ Navzdory porážce SK Slavie 0:3 shlédli střetnutí na Letné s dalšími 4 000 diváky i pražský místopředseda hrabě Caudenhove, maršálek zemského sněmu kníže Lobkowitz, primátor města Podlipný nebo knížata Schwarzenberg a Thurn-Taxis. Následujícího dne pak sok DFC Prag prohrál se stejným soupeřem, před menší diváckou kulisou a navíc větším rozdílem – 0:9. Nad hřiště u letenské vodárny provokativně vystoupala britská vlajka na počest vítězů.¹¹⁹

Spor DFC Prag a SK Slavie v následujících dnech vrcholil, zejména když se provalilo, že Češi nedisponovali prostředky k pořádání akce a peníze nutné k pořádání utkání i zaplacení soupeře získali pouze díky půjčce ředitele malostranské záložny Balcara, darům plzeňského prazdroje a pražského arcibiskupa hraběte Schönborna, který utkání rovněž shlédli. Německé

¹¹⁵ Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, SK Slavia, karton 2678, spis V 28/92.

¹¹⁶ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 125.

¹¹⁷ MÍKA, Zdeněk. *Zmizelá Praha. Sporty a sportoviště: počátky tělesné výchovy a sportu v Praze*. Praha: Paseka, 2011, s. 45.

¹¹⁸ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 132.

¹¹⁹ NINGER, Milan, KOLIŠ, Jiří. *Český sport 1862 – 1914*. Kladno: Nezávislý novinář (IV), 2003, s. 264.

noviny, hlavně Berliner Morgenpost, se pak snažily vysvětlit úspěch konkurenta úplatkem, který měl zajistit menší nasazení Angličanů. Naopak domácí list Prager Tagblatt úterní utkání SK Slavie zcela ignoroval a detailně komentoval pouze středeční zápas na hřišti DFC Prag. K dalším strategiím novinářů národnostních plátků, např. Národních listů patřilo zkreslování výsledků střetnutí svých i rivalských mužstev nebo nadsazování informací o počtu platících diváků, např. podle Sport im Bild se na zápas DFC Prag s anglickými studenty přišla údajně podívat zcela nereálná návštěva 5 000 až 6 000 diváků. I když v případě dalších klubů mohla dezinformace vzejít z rozdílu mezi platícími a neplatícími diváky, viz kapitola 6., lze na hřišti DFC Prag podobnou variantu vyloučit, neboť kolem plochy se už od roku 1896 nacházela prkenná ohrada vymezující placený prostor a zabraňující vstupu bez koupeného lístku.¹²⁰

Série utkání proti výběrům Berlína a Vídně, nebo studentům z Oxfordu, se sice mohla uskutečnit pouze díky nebývalému množství půjček, šlo však o nejvýznamnější akce co do propagace a popularizace hry mezi mládeží a budoucími sponzory navzdory skutečnosti, že šlo o dobu, kdy se ve společnosti zvedá v souvislosti s búrskými válkami vlna protianglických nálad. Fotbal se pak rozšiřuje natolik, že už není možné postihnout všechny hrané zápasy.¹²¹

Střetnutí měla zásadní vliv na dění domácí i zahraniční. Inspiraci kopanou na území pražských měst a předměstí vyjadřuje počet deseti zakládajících mužstev ČSF 19. října 1901 v restauraci u Zlaté váhy, kam se dostavili zástupci SK Slavie, AC Sparty, ČAFC Královské Vinohrady, FK Horymíru Vyšehrad, FK Hradčany, FK Malá Strana, SK Unionu Žižkov, SK Vyšehradu, SK Meteoru Praha VIII a SK Olympie Košíře. Sedm dalších se přidalo do roku 1905, šlo o SK Viktorii Žižkov, SK Smíchov, AFK Vršovice, SK Union Žižkov, SK Libeň, SK Meteor Královské Vinohrady.¹²² Není náhodou, že všechna zakládající sdružení pocházela z pražských měst nebo z předměstí. Svazovým předsedou se stal stávající kapitán SK Slavie, údajný žhář z roku 1897, medik a posléze lékař Karel Freja. Stal se rázovitou postavou Prahy, když po vzoru básníků nosil širák, plášť a vlající vázanku.¹²³ Naopak německé ústředí DFB

¹²⁰ HORÁČEK, Miroslav. Fotbalový zápas anglických studentů s českými - Oxford : Slavia, in: *Národní listy* (29. března 1899).

¹²¹ FRONK, Václav. *Sebereflexe české společnosti: přelom 19. a 20. století v perspektivě humoristických časopisů*. Praha: Irbis, 2011, s. 185.

¹²² Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, Český svaz fotbalový, karta 1978, spis V 18/36.

¹²³ JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 7.

vzniklo, díky problematickému postavení anglické hry v nacionálně vyhraněné společnosti, až roku 1903. Hlavním představitelem se stal, díky používanému seniorátnímu systému, profesor pražské německé university, lékař Ferdinand Hueppe, který zastával shodnou úlohu i v DFC Prag. Společenské role a stereotypy z prvních počátků pražské klubové kopané, z doby před rokem 1900, se zanedlouho po profesionální proměně začaly přenášet do vrcholných pozic.¹²⁴

Na poli zahraničním se podařilo vyvrátit všemožná nařčení DFC Prag, kterému dalo velkou práci, aby se víra v klubové představenstvo udržela, díky nečistým praktikám, alespoň v působnosti DFB.¹²⁵ Setrvačností se sice podařilo překazit SK Slavii některá atraktivní utkání s anglickými kluby, Richmondem AFC, Southhamptonem AFC a Surrey Wanderers FC, které středoevropské poměry prozatím příliš neznaly, brzy se však vše vyjasnilo i zde. Např. dopis southhamptonského sekretáře Anfielda adresovaný Hammerovi zněl: „díky za Vaše psaní, ale jsem Vám nucen dát na vědomí, že DFC Prag neschvaluje úmysl náš, abychom s Vámi hráli.“ I psaní richmondského sekretáře Aschera se neslo v podobném duchu: „Myslím, že bychom mohli s Vámi hrát, kdyby Many Friedl z DFC Prag nebyl proti.“¹²⁶ Mužstva z Rakouska, Uher nebo díky Ernestovi Schulzemu i z Dánska se však už od roku 1900 na hřiště v blízkosti letenské vodárny zajíždět neostýchala, např. zde nastoupila First Vienna FC, Vienna CFC, Műegyetemi FC Budapešť, Torna Club Budapešť, Zürich FC, HVV Haaga a AB Kodaň.¹²⁷

Návštěvy Angličanů se pak začaly množit po dobudování nového hřiště u letenských sadů roku 1901, kdy se po návštěvě mimosezónního mužstva Surrey Wanderers FC, známého díky hře za hranicí pravidel a neřízeným alkoholismem, roznesla po Británii zvěst o poměrně civilizovaném středoevropském městě, plném sličných dam a vyhlášených restaurací. Ani varování zástupců DFC Prag před nacionálně vyhraněnými Čechy pak už neměla patřičný efekt, přestože zpočátku přiváželi zástupci klubových výborů namísto peněz všemožné šperky nebo drahé kovy ke směně v domnění, že zde není dosud vyvinutý bankovní systém.¹²⁸

¹²⁴ ZWICKER, Stefan. Männer, manchmal im Abseits. Fussball als Thema in der tschechischen Literatur und seine gesellschaftliche Rolle in Vergangenheit und Gegenwart, in: *Stifter Jahrbuch*. 2001, roč. 15, s. 98.

¹²⁵ Archiv Sbirky tělesné výchovy a sportu: fond Fotbal, Sportovní tisk, novinové články, Kaufmann J. V. Třináct let bojů proti Vídni o uznání české samostatnosti ve sportu fotbalovém, 1910 (tisk), karton 22, inv. č. 1966.

¹²⁶ KRÁL, Lubomír. *Historie německé kopané v Čechách*. Praha: MJF, 2006, s. 15.

¹²⁷ Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, SK Slavia, karton 2678, spis V 28/92.

¹²⁸ LAUFER, Josef. *50 let v našem sportu*. Praha: Mladá fronta, 1968, s. 23.

Nakonec i další pražská německá mužstva FC Union Prag, FC Sport Prag a DSC Prag potvrdila v lednu 1904 na schůzi DFB v Kasselu, že ve vztahu DFC Prag k SK Slavii nejde o záležitost nacionální, ale ekonomickou.¹²⁹ Hlasováním delegátů v poměru 45 pro a 36 proti, přičemž 91 se zdrželo, umožnil svaz zápasy českých klubů proti německým, které se pak staly velmi populárními. DFC Prag a SK Slavia však proti sobě nehrály až do smíru roku 1923. K prolomení ledů dal podnět Berlínský regionální svaz na základě kladného vztahu k Ernestu Schulzovi. Snahy Horáčka s Hammerem se ukázaly pro další vývoj české kopané zásadní.¹³⁰

Kluby SK Slavia a DFC Prag pak začaly soupeřit alespoň na dálku, o právo pozvat slavnějšího soupeře. Svoje výkony porovnávaly pomocí „papírové formy“, na základě počtu vstřelených a inkasovaných branek s mužstvy, s nimiž hrály krátce po sobě.¹³¹ K největším úspěchům SK Slavia patřilo vítězství nad Southamptonem AFC roku 1906. Šlo o zcela první výhru kontinentálního mužstva nad anglickými profesionály. Klub z jihu Anglie však nepatřil k absolutní světové špičce, zato remíza se skotskými mistry z Celtic Glasgow FC, na níž měla velký podíl i příprava nového trenéra Johna Maddena, se rovnala sportovnímu zázraku.¹³²

Ani konkurenti z DFC Prag nezaháleli, na počátku roku 1903 se klub proboujel až do finále historicky prvního mistrovství DFB, předchůdce dnešní německé ligy, které se však prozatím hrálo vyřazovacím systémem. Národnost měla ve sportu větší váhu než příslušnost státní nebo zemská. Semifinále soutěže poznamenal podvodný telegram na adresu Karlsruher FV. Stálo v něm, že se zápas s DFC Prag odkládá. Mužstvo z jihozápadu Německa se proto do Lipska, místa konání, nedostavilo a vítězství tak připadlo bez boje soupeři. Stejně jako případ vypálené klubovny, nebo udání slávistů Freji a Hammera roku 1897, tak ani záležitost mystifikující zprávy, pravděpodobně z lůna DFC Prag, nebyla nikdy vyšetřena. Styl podvodu se však nápadně podobal konání klubu ve vztahu k největšímu soupeři i menším německým pražským klubům, které s podobně vedenou politikou nesouhlasily.¹³³ K finálovému zápasu mělo dojít 31. května v Hamburku proti mužstvu VfB Leipzig. Noc strávená na dřevěných

¹²⁹ KRÁL, Lubomír. *Historie německé kopané v Čechách*. Praha: MJF, 2006, s. 12 - 13.

¹³⁰ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 243.

¹³¹ ZWICKER, Stefan. Männer, manchmal im Abseits. Fussball als Thema in der tschechischen Literatur und seine gesellschaftliche Rolle in Vergangenheit und Gegenwart, in: *Stifter Jahrbuch*. 2001, roč. 15, s. 98.

¹³² Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, kluby, Praha, SK Slavia, O'Neil, John „The Rooter“ Madden, 2006 (článek), karton 16, inv. č. 1690.

¹³³ Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, DFC Prag, karton 2025, spis V 28/5.

pryčnách ve vlaku, i návštěva vykřičených domů ve známé čtvrti červených luceren v Saint-Pauli následujícího večera, však znamenala vysokou porážku letenského mužstva - 2:7. Hrál se na vojenském dvoře kasáren ve čtvrti Altona, hřiště nalajnovali pořadatelé pilinami a přišlo pouhých 1 500 diváků, kteří stále házeli peníze za vstupné do klobouku.¹³⁴ Fotbalové hnutí v Německu prozatím nedosahovalo úrovně pražské a vídeňské. K hlavním důvodům patřila silná rezistence místní nacionálně laděné společnosti k „cizí zábavě plné anglicismů“, např. lze zmínit výrazivo „goal, corner, out, free kick, offside, forward nebo halfback“.¹³⁵ Navíc DFB po skončení mistrovství zjistil, že šlo o prodělečný podnik se ztrátou 916 marek, proto si už od příštího roku musely spolky-kluby platit dopravu, ubytování i diety rozhodčím sami.¹³⁶

Neustálé zdůrazňování hospodářské situace spolků-klubů a důležitost výnosů a ztrát z akcí deklaruje, že DFC Prag s SK Slavií měl nacionální podtext skutečně pouze na pohled. Fotbal, vycházející z anglického sportovního modelu, na rozdíl od tělovýchovy německého pojetí, propagované Sokolem a Turnvereinem, vykazoval mnohem méně národnostního pnutí a spíše sblížoval.¹³⁷ I proto se na zprvu lépe prosazoval v kosmopolitní Vídni nebo Praze než ve zmiňovaném Německu. Navíc, s postupující profesionalizací, se národnostní hledisko stále více rozvolňovalo, např. za účelem domluvy o vzájemně výhodných dobách výkopů utkání, která se neměla napříště překrývat, aby mohl zápasy navštěvovat co největší počet zákazníků-diváků. Kluby české hrály od roku 1904 bez problémů proti německým a naopak.¹³⁸ Nebylo ani neobvyklé, že se hojně množící hřiště uváděla do provozu přátelským zápasem s lokálním klubem druhé národnosti. Utkání měla bezproblémový průběh a česko-německý sportovní svár vyprchal do ztracena, k čemuž přispělo nejen uvědomění si převahy českého živlu nad německým kolem roku 1910 v pražských městech a zejména pak na předměstích, ale hlavně neustále narůstající rivalita mezi dvěma největšími českými kluby SK Slavií a AC Spartou.¹³⁹

¹³⁴ KRÁL, Lubomír. *Historie německé kopané v Čechách*. Praha: MJF, 2006, s. 34 - 36.

¹³⁵ FRONK, Václav. *Sebereflexe české společnosti: přelom 19. a 20. století v perspektivě humoristických časopisů*. Praha: Irbis, 2011, s. 185.

¹³⁶ HAFER, Andreas, HAFER, Wolfgang. *Hugo Meisl, aneb, Vynález moderního fotbalu: životopis*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, 2011, s. 24.

¹³⁷ ZWICKER, Stefan. Zdravá rivalita? Německý fotbal v českých zemích, in: *Dějiny a současnost*. 2014, roč. 36, č. 5, s. 11.

¹³⁸ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 243.

¹³⁹ COHEN, Gary. *Němci v Praze 1861 – 1914*. Praha: Karolinum, 2000, s. 14 - 15.

Navíc za účelem zlepšování vztahů v předvečer Velké války zajížděla od roku 1914 česká mužstva z pražských měst a předměstí i do německého pohraničí. AC Sparta nastoupila k přátelskému zápasu na půdě Karlsbaderu FC. Specificitu prostředí pocítil i SK Český lev Plzeň. Indikátorem vztahů Čechů a Němců se však staly střetnutí Teplitzeru FK s SK Slavií, kterou společnost považovala za hlavního zástupce českého sportu.¹⁴⁰ Klub ze severočeského Šanova se vyznačoval na rozdíl od DFC Prag nadnárodními postoji. Místní městská rada i další sdružení, např. DSAP, však podle všech předpokladů zaujaly stanovisko zcela rozdílné. Aby nedošlo k pohoršení veřejnosti, zakázaly vylepování plakátu upozorňujících na událost. Navzdory podobným snahám politických špiček, přivítalo hosty nadšeným potleskem 5 000, a v druhém případě dokonce 7 000 diváků, kteří v utkání viděli pomyslný akt česko-německého smíření. I kronikář města zaznamenal, že střetnutí výrazně přispělo k zmírnění národnostního pnutí.¹⁴¹ Utkání stála dokonce u počátků náklonnosti Teplitzeru FK k SK Slavii, které klub z lázeňského města pravidelně posílal blahopřání k výročí založení. Když pak srovnáme vliv akce s iniciativou Sokola, který ve stejné době pořádá společně s KČT provokativní výpravu do Dolních Rakous, považovaných německými nacionalisty za posvátnou zemi Nibelungů, lze detekovat diplomatický potenciál kopané v budování vztahů mezi národy.¹⁴² Na druhou stranu se ani „anglická a věci národní neprospívající kratochvíle“, provozovaná se značným zápalem a divokostí, netěšila přízni spořádaných Sokolů. Ačkoli hru původně doporučovali k doplňkovému cvičení, po nečekaném rozšíření k ní zaujali negativní, konkurenční postoj.¹⁴³

2.2 Spor SK Slavia a AC Sparta

Napětí mezi AC Spartou a SK Slavií stálo už u počátků fotbalového hnutí roku 1896. AC Sparta se však přes slibné začátky přeorientovala už roku 1897, po kauze s údajným

¹⁴⁰ KRÁL, Lubomír. *Historie německé kopané v Čechách*. Praha: MJF, 2006, s. 18.

¹⁴¹ ZWICKER, Stefan. Zdravá rivalita? Německý fotbal v českých zemích, in: *Dějiny a současnost*. 2014, roč. 36, č. 5, s. 13.

¹⁴² ZWICKER, Stefan. 100 Jahre Spitzensport in der Böhmischen Provinz. Der Fussball in Teplitz-Schönau bis 1945, in: DAHLMANN, Dittmar, HILBRENNER, Anke, LENZ, Britta. *Überall ist der Ball rund. Zur Geschichte und Gegenwart des Fussbals in Ost – und Südosteuropa*. Essen: Klartext Verlag, 2011, s. 326.

¹⁴³ FRONK, Václav. *Sebereflexe české společnosti: přelom 19. a 20. století v perspektivě humoristických časopisů*. Praha: Irbis, 2011, s. 184.

udáním hráčů SK Slavie školním úřadům a rovněž odchodu prvních fotbalistů, bratří Rudlů, kteří se začali věnovat budování českého olympijského hnutí, na lehkou atletiku. Na přelomu století, v době prestižních utkání SK Slavie s Berlínem, ve Vídni a s Oxfordem kopaná v AC Spartě stagnovala, dokonce zvala své členy k návštěvě zápasů SK Slavie a disponovala pouze dorosteneckým mužstvem.¹⁴⁴ Se závěry většiny literatury o postojích AC Sparty ke kopané na přelomu století se však rozporuje úryvek Národní politiky z konce listopadu 1898, přestože ve zmiňované době referovaly noviny o sportu pouze zřídka. Stojí zde, že zápas AC Sparty s AC Prahou navštívilo početné publikum, které ocenilo předváděnou hru bouřlivým potleskem. Šlo pravděpodobně o rozdíl mezi kočovným a platicím publikem, o němž bude psáno níže.¹⁴⁵

I když informací o AC Spartě kolem roku 1900 neexistuje mnoho, bezpečně víme, že začal klub na počátku 20. století znovu usilovat o návrat na špičku. Hráč amatérské epochy a nový předseda klubu Otakar Petřík, který nahradil Maxe Švagrovského, věděl, že může svého záměru dosáhnout pouze neutralizací neochvějného postavení SK Slavie, např. se snažil o zvýšení autority ČSF nebo začal vydávat list Sportovní svět, kde na monopolizaci kopané i dalších sportů upozorňoval. Reakce druhé strany na Petříkovu rtuťovitou kampaň však nebyly prakticky žádné anebo pouze velmi bohorovné.¹⁴⁶ Nezbyvalo proto nic jiného, než vybudovat mužstvo srovnatelné kvality a soupeře položit na lopatky přímo na letenské hrací ploše.¹⁴⁷

Petříkův záměr začal nabývat reálných rysů roku 1903, kdy došlo k přetažení Koška, Kotouče a Bendy výbory SK Slavie z SK Unionu Žižkov, který se bez svých pilířů zakrátko rozpadl.¹⁴⁸ Současně zanikl AFK Karlín, kam se uchýlili spart'anští fotbalisté v éře atletického směřování klubu.¹⁴⁹ Kvalitní hráči rozejitých mužstev, která patřila spolu s ČAFC Královské Vinohrady do širší špičky za DFC Prag a SK Slavii, pak vytvořili základ silné AC Sparty.¹⁵⁰

¹⁴⁴ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 142.

¹⁴⁵ BLECHARZ, Pavel. *Kulturní dějiny kopané v Čechách na přelomu 19. a 20. století: přechod od lokálních plácků k masovému sportu*. Brno: Filosofická fakulta Masarykovy university, 2015, s. 34.

¹⁴⁶ Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, SK Slavia, karton 2678, spis V 28/92.

¹⁴⁷ KOLÁŘ, František. „Nesmiřitelná“ rivalita Slavie a Sparty: kapitola z počátků českého fotbalu, in: DEJMEK, Jindřich, HANZAL, Josef (edd.). *České země a Československo v Evropě XIX. a XX. století: sborník prací k narozeninám prof. dr. Roberta Kvačka*. Praha: Historický ústav AV ČR, 1997, s. 165.

¹⁴⁸ Archiv hlavního města Prahy: fond Spolkový katastr, SK Union Žižkov, signatura XIV/0124.

¹⁴⁹ Archiv hlavního města Prahy: fond Spolkový katastr, AFK Karlín, signatura XIV/0127.

¹⁵⁰ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 230.

Nové AC Spartě se od počátku roku 1904 dařilo, vyzvala proto SK Slavii k utkání několika dopisy, na něž však adresáti znovu nedbali. Petřík proto rozpoutal „novinářskou válku“. Na stránkách spartánského magazínu Sportovní svět a spřízněné Národní politiky zveřejňoval znění vybraných pasáží korespondence a údajný strach soupeře. SK Slavia zas prostřednictvím svého Sportu a hry a sympatizujících Národních listů připomínala konkurenci nedávnou minulost, kdy na první mužstvo AC Sparty stačila i svou druhou rezervou.¹⁵¹

Ke změně prezírávého postoje SK Slavie došlo až když po interních neshodách, souvisejících s nevydařeným utkáním na hřišti First Vienny FC, přestoupili Košek, Baumruk a Krummer do AC Sparty, které pomohli k uznání i za hranicemi. K přestupu došlo poté, co soukromý účastník výpravy viděl hráče Hejdu a Vaňka projíždět se před zápasem s dámami v kočáře po vídeňských bulvárech. Šlo o místní české příbuzné hráčů, kteří si pravděpodobně díky dobrému finančnímu zajištění fotbalistů SK Slavie přáli projížďku po městě a návštěvu vyhlášeného cirkusu nedaleko stadionu Hohe Warte, kde se měl zápas konat. Svědek události pan Pokorný bez zlého úmyslu popsal svůj postřeh výborům SK Slavie, kteří po prohraném zápase hráče automaticky pokárali. Fáma se pak po návratu domů začala interpretovat jako hrubé porušení životosprávy a nedbalost v průběhu přípravy k veledůležitému zápasu. Hejdu s Vaňkem vyřadilo představenstvo z prvního mužstva.¹⁵² Košek, Baumruk a Krummer pak ze solidarity vystoupili rovněž. Na základě značných kvalit však po nich ihned sáhla konkurence. Kauza se stala zároveň zřejmým dokladem stupňujících se nároků na profesionální hráče.¹⁵³

Košek měl na rozdíl od Baumruka a Krummera ke změně dresu o důvod navíc. Mezi květnem a listopadem 1904 mu zemřeli rodiče na souchotě. Fotbalista se musel naráz postarat sám o sebe i o svou mladší sestru. Mezitím došlo k nešťastným událostem po utkání ve Vídni. Kritickou existenční situaci mu pomohl vyřešit spartánský předseda Petřík, který sice v rámci klubového rozpočtu nedisponoval prostředky k zaplacení špičkového hráče. Finance však vynikajícímu útočníkovi přislíbil za službu AC Spartě klubový mecenáš, viz kapitola 6.¹⁵⁴

¹⁵¹ *Neoficiální archiv fotbalového klubu SK Slavia Praha* [online]. [cit. 2015-08-02]. Dostupné z: <http://slavia.webzdarma.cz/>.

¹⁵² PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 257.

¹⁵³ JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 10.

¹⁵⁴ ZIKMUND, Zdeněk. Nejlepší footballista kontinentu – Jan Košek z Turnova, in: *Od Ještědu k Troskám. Vlastivědný sborník Českého ráje a Podještědí Turnov: Občanské sdružení Paměť Českého ráje a Podještědí*. 2012, roč. 19, č. 4, s. 283.

Na vánoce zdolalo posílené mužstvo AC Sparty ve Vídni senzačně First Viennu FC a remizovalo s WAC.¹⁵⁵ Na počátku roku 1905 se pak redakce Sportovního světa zasloužila o vznik Poháru dobročinnosti, zvaného rovněž Charity Cup, který se po domluvě s předsedou Českého zemského pomocného spolku pro nemocné trpící plicními chorobami, profesorem Emerichem Maixnerem, měl každoročně konat ve prospěch sanatoria v Pleši. Spolek daroval i putovní pohár pro vítěze.¹⁵⁶ Tajemníkem soutěže se stal právě exslávista Jindřich Baumruk s řadou zahraničních kontaktů i vztekem na původního zaměstnavatele. Ekonomickou stránku každoroční akce pak zajišťoval známý podnikatel a majitel pražského železářství Rott.

Spíše než pro ušlechtilé záměry vypsal klub soutěž kvůli kýženému měření sil s SK Slavií, která se však údajně pro nabitý program nemohla zúčastnit. Naopak AC Sparta zahájila prozatím nejbohatší sezonu historie. Nastupovala proti rakouským, německým, maďarským, holandským a anglickým klubům. Hrála např. s Evertonem FC, Tottenhamem Hotspurs FC a Newcastle United FC. Ani zvuční soupeři však nedokázaly na hřiště AC Sparty přilákat mnoho diváků. Navzdory vynikajícím výkonům přihlíželo utkáním s Angličany pouze 1 600 a 1 850 návštěvníků. Ambiciózní klub prozatím neměl společenskou váhu a prestiž SK Slavie, která na podobné zápasy hlásila zpravidla návštěvy kolem 3 000 až 6 000 platících diváků.¹⁵⁷

Klíčové postavy se navíc už během roku 1905 postupně vracely zpět do SK Slavie, což znamenalo další problémy. Košek zajišťoval většinu branek a jeho zeť Baumruk zas vedle hry samotné i zahraniční kontakty klubu. I Krummer vynikal. SK Slavia totiž na počátku roku 1905 angažovala k mužstvu skotského profesionála Maddena, pod nímž se mohli hráči nadále rozvíjet.¹⁵⁸ Smluvená utkání se zvučnými, avšak drahými soupeři, hraná bez většího zájmu publika a následně i bez pilířů mužstva, což vedlo k dalšímu snížení návštěvnosti, rozkolísala stále nepřilíživě vyspělé ekonomické struktury AC Sparty a stahovala klub do propasti. Hráči pak samozřejmě nastupovali k zápasům neradi a pouze výjimečně se sešlo kompletní mužstvo.

Hospodářství klubu zasadilo poslední ránu plánované utkání s WAC, od něhož si AC Sparta slibovala dočasné překlenutí nepříznivé situace. Soupeř se však na Letnou nedostavil,

¹⁵⁵ JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 8.

¹⁵⁶ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 270, 275 - 276.

¹⁵⁷ BLECHARZ, Pavel. *Kulturní dějiny kopané v Čechách na přelomu 19. a 20. století: přechod od lokálních plácků k masovému sportu*. Brno: Filosofická fakulta Masarykovy university, 2015, s. 46.

¹⁵⁸ Archiv Sbírkový tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, kluby, Praha, SK Slavia, O'Neil, John „The Rooter“ Madden, 2006 (článek), karta 16, inv. č. 1690.

protože nedostal domluvené zálohy, které zčásti pokrývaly náklady na příjezd, ubytování a stravu hostujícího mužstva. Návštěvníci se proto znovu rozcházel nespokojení. AC Sparta pak zanedlouho 26. listopadu 1905 nastoupila proti DFC Sturm Prag už pouze s náhradníky. Košek, který vydržel v potápějícím se klubu nejdéle, už zas s mužstvem SK Slavie seděl ve vlaku do Vídně, kde měl znovu nastoupit na stadionu Hohe Warte proti First Vienně FC.¹⁵⁹

Na konci roku 1905 došlo k bankrotu AC Sparty, do dražby šel kompletní inventář klubu, míče, dresy nebo kopačky. Pohár dobročinnosti pak pro kritickou situaci zakladatelů vzal pod křídla ČSF. Nic však už nezmění na skutečnosti, že se AC Sparta zasloužila o vznik domácího poháru, který se hraje počínaje rokem 1906 dodnes. Krizi klub i díky svým věrným příznivcům překlenul a zanedlouho se stal nejlepším v pražských městech a předměstích.

AC Sparta musela na následující valné hromadě na počátku roku 1906 řešit závratné dluhy ve výši 25 000,-.¹⁶⁰ Až návrh na rozejtí klubu nechal vyniknout pravým spartánským srdcím. Novým předsedou se stal architekt Rudolf Schindler, který se společně s dalšími členy – Schubertem, Šternem a Wilhelmem, zaručil za pohledávky celým svým majetkem, což se při uvážení výdělků ze vstupného, které stačilo sotva pokrýt chod klubu, rovnalo hrdinství. AC Sparta pak zůstala napětí k SK Slavii dobrými vztahy s DFC Prag, s nímž mohla hrát, po ukončení bojkotu českých mužstev ze strany DFB roku 1904, mezinárodní utkání i v nepříliš komfortní hospodářské situaci, např. přátelská střetnutí z 29. března a 24. května 1908.¹⁶¹

SK Slavia po krachu AC Sparty pronikla bez větší snahy do ČSF, když sami svazoví představitelé přišli na schůzi klubového výboru, který měl ve svém kruhu sedm spřízněných mužstev proti dvěma, které řídilo ústředí. I proto došlo v průběhu roku 1910 k vystoupení AC Sparty, SK Viktorie Žižkov a SK Čechie Malá Strana a ustavení se ve vzdorovité ČFU, která následně vstoupila do ÖFV.¹⁶² Noviny psaly o „Národní zradě Sparty“, která se samozřejmě bránila. Klubový výbor v listu Sportovní svět publikoval několikastránkovou stať *Národní zrada AC Sparty ve světle pravdy*.¹⁶³ Sportovní publikum se znovu rozdělilo na dvě skupiny. Národní soudržnost ve sportu stála naproti boji o ukončení kartelizace kopané. Lidé se však

¹⁵⁹ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 285.

¹⁶⁰ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 293.

¹⁶¹ KRÁL, Lubomír. *Historie německé kopané v Čechách*. Praha: MJF, 2006, s. 12 - 13.

¹⁶² Archiv hlavního města Prahy: fond Spolkový katastr, Česká fotbalová unie, karton 600, signatura XIV/0278.

¹⁶³ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, kluby, Praha, AC Sparta, Národní zrada AC Sparty ve světle pravdy, 1910 (tisk), karton 17, inv. č. 1739.

navzdory dobovému důrazu na národní linii sportu stavěli spíše na stranu AC Sparty, protože vycítili, že se děje příkoří a že zde probíhá boj o konkurenceschopnost české kopané, nikoli o zradu. Navíc se „boj proti všem“ nesl v duchu spartánské síly a nezdolnosti, proto nakonec nedošlo k zisku moci politické, ale k nalezení dalších příznivců, což klub potřeboval mnohem více. Iniciativa však netrvala dlouho a kluby neposlušné koalice se postupně vracely zpět do náruče ČSF.¹⁶⁴ Ukázalo se rovněž, že ke vstupu do ÖFV nalákal kluby předseda svazu a další významný fotbalový impresárió Ignác Abeles, který výborům sliboval výjezdy k zahraničním zápasům a krytí ztrát z nevydařených akcí. Spálené mosty se pak podařilo překlenout až díky ČOV pod vedením Jiřího Gutha a bývalých legend rudého dresu, např. bratří Rudlů. Určitá míra zarputilosti a vzdorovitosti však zajistila klubu společenskou prestiž, která se stala spolu se sportovními výsledky základním odrazovým můstkem k povědomí o „železné Spartě“.¹⁶⁵

Události z roku 1910 dokazují, že letenští rivalové měli pod sebou kruhy menších spřízněných klubů, s nimiž pěstovali přátelské styky, a u nichž vyhledávali podporu na poli diplomatickém. Rozdvojenost fotbalového hnutí se projevovala např. i v pořadatelsví soutěží pro podřízená mužstva, které si kluby navzájem bojkotovaly. SK Slavia zajišťovala lokální Turnaj o stříbrný věnec, AC Sparta zas Turnaj o stříbrný míč města Karlína. Fotbalové hnutí zde vstupovalo do vrcholné epizody, definitivně rozdělené na dva nesmiřitelné tábory. Každý příznivec začal vedle svého domácího klubu stranit i jednomu z ikonických pražských „S“.¹⁶⁶

Na vrchol se fotbalové hnutí dostává v letech 1910 až 1914 s koncem hegemonie SK Slavie. Nejprve 21. března 1909 senzačně podlehla po 12 letech domácímu mužstvu. Stalo se tak na hřišti SK Smíchova – 2:1. Nad suverénem let minulých vítězí v říjnu 1911 AC Sparta a v březnu 1912 pak dokonce i SK Viktoria Žižkov. Následujícího roku 1913 prohrává SK Slavia i s anglickým amatérským mužstvem Civile Service FC, s nímž si žižkovské mužstvo poradí Na Ohradě hned dvakrát za sebou. Angličany totiž první porážka rozčarovala natolik, že ihned domluvili další utkání, kde mužstvo z pražského předměstí své kvality k úžasu soupeře znovu potvrdilo. S vyrovnáváním domácí klubové špičky klesá prestiž zápasů se zahraničními soupeři a naopak narůstá divácká poptávka po zápasech „silného trianglu“ a zejména „derby pražských S“. Existující kult „věčné Slavie“ doplňuje s koncem první dekády

¹⁶⁴ Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, Český svaz fotbalový, karton 1978, spis V 18/36.

¹⁶⁵ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 349.

¹⁶⁶ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 366.

20. století kult „železné Sparty“. Silná rivalita se pak dostává nejen mezi sportovní příznivce, novináře nebo zástupce klubových výborů, ale rovněž mezi hráče, kvůli nimž musel rozhodčí roku 1912 předčasně ukončit vyprodané utkání ve prospěch srbského Červeného kříže.¹⁶⁷

Na konci roku 1912 vyhlásil ČSF konání zápasů ve prospěch srbského Červeného kříže, v průběhu osvobozovacích válek balkánských národů proti turecké nadvládě. Na území rakousko-uherské monarchie šlo o iniciativu více než smělou.¹⁶⁸ Nejvíce peněz mělo vydělat samozřejmě střetnutí mezi SK Slavií a AC Spartou, která však nebyla prozatím ekonomicky zajištěna natolik, aby mohla celý příjem ze vstupného vydat na dobročinné účely. Svazové rozhodnutí považovala za útok proti sobě a se záměrem nesouhlasila. Nevole veřejnosti však nakonec vedla k potvrzení utkání klubovým výborem na 8. prosince s podmínkou, že se 15. prosince uskuteční zápas nový na spartánském hřišti. Nedohrálo se však ani střetnutí první. Kvůli roztržce spartána Antonína Fivébra a slávisty Františka Rosmaisla, kteří po vyloučení svorně odmítli opustit hřiště, ukončil rozhodčí zápas už po půl hodině hry.¹⁶⁹ Utkání se mělo z podnětu ústředí hrát znovu, avšak SK Slavia prohlásila mistrovství za ukončené, přestože dostala od ČSF pokutu 100,- a uloženo nahradit soupeři 115,- za vylepené plakáty na druhý plánovaný zápas. SK Slavia se nakonec uvolila nastoupit znovu avšak s vyloučením publika, aby nenechala konkurentovi vydělat.¹⁷⁰ Trpělivost došla i ČSF, který pak přiřknul bez boje vítězství AC Spartě, která však přišla o vysoký příjem z beznadějně vyprodaného utkání.

Napětí mezi SK Slavií a AC Spartou přiživila následujícího roku 1913 profesionální aféra kolem Jana Rutha, hráče AFK Kolín, o nějž měli oba letenští rivalové zájem.¹⁷¹ Nejprve ho získala AC Sparta, které ho SK Slavia několik dní nato přetáhla.¹⁷² Lanaři AC Sparty však

¹⁶⁷ Měření sil mezi SK Slavií a AC Spartou se dnes nazývá výrazem „derby“. Termín převzalo české fotbalové hnutí z Anglie. Lord z Derby založil roku 1780 v Epsonu každoroční závod tříletých hřebců a klisen, který se posléze stal dostihovým vrcholem sezóny, podobně jako vzájemných utkání nejslavnějších pražských klubů. Slovo „derby“ lze slyšet zejména ve slovním spojení derby pražských „S“, myšleno Slavie a Sparty.

¹⁶⁸ Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, Český svaz fotbalový, karton 1978, spis V 18/36.

¹⁶⁹ JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 8.

¹⁷⁰ Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, SK Slavia, karton 2678, spis V 28/92.

¹⁷¹ JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 8.

¹⁷² SCHEINOST, Ferdinand. *Slavné postavy naší kopané*. Praha: Tempo, 1940, s. 52.

přivedli posilu do svého tábora zpět. SK Slavia proto alespoň našla konkurenta z porušování amatérské etiky, což se stalo v době sice stále nepřiznaných, zato však poměrně rozvinutých profesionálních vztahů v rámci největších klubů poměrně úsměvným, ale běžným klišé. Na Ruthově kauze se zcela viditelně projevilo, že „novinářská válka“, která začala už roku 1904, se s prosazováním sportu do periodik napříč společenským spektrem neočekávaně rozrostla. Už nešlo pouze o soupeření dvou klubových plátek, ale polemiku přímo ve veřejném prostoru.¹⁷³

Mezi roky 1910 až 1914 vyrovnávání pražských mužstev stále pokračuje. Už nejde pouze o „triangl“ špičkových klubů. Na SK Slavii si roku 1914 poprvé vyšlápí i lokální AFK Waldes Vršovice, což rovněž svědčí o značné popularitě sportu nejen co do podívané, ale i do provozování.¹⁷⁴ Narůstající poptávku po kopané však zanedlouho ukončuje vypuknutí Velké války. SK Slavia nastupuje na hřišti SK Viktorie Plzeň po atentátu na Františka Ferdinanda d'Este s černými páskami na rukávech. Mužstva směla nastoupit se smutečními doplňky až po intervenci představenstev u plzeňského hejtmana, který nejprve nařídil střetnutí zrušit.¹⁷⁵ Na den přesně s vyhlášením mobilizace hraje AC Sparta na hřišti HNK Hajduku Split, který vedli stejně jako v Praze Madden čeští fotbaloví misionáři Berta Zajíček a Zdeněk Jahn. Navzdory příznivému stavu po první půli už mužstvo do druhé půle zápasu nenastupuje a raději spěchá do přístavu, aby hráči nepromeškali poslední parník před přerušением pravidelného spojení.¹⁷⁶

Náhle dochází k ukončení pozitivního vývoje českého fotbalového hnutí, které prošlo v letech 1896 až 1910 značným progresem, vrcholícím mezi roky 1911 až 1914. K hlavním modelujícím proudům patřilo v první fázi, do roku 1904, napětí mezi DFC Prag a SK Slavií a v druhé fázi pak spor mezi AC Spartou a SK Slavií. S vypuknutím světového konfliktu se ale sportovní dění pochopitelně dostává stranou zájmu. Navzdory skutečnosti, že místo na hrací plochu nastupují kompletní mužstva na frontu, však zcela nezaniká. Hraje se alespoň Válečné mistrovství Prahy. Se zhoršující se zásobovací situací na přelomu let 1916 až 1917 však vůle

¹⁷³ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 377.

¹⁷⁴ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, kluby, Praha, Bohemians, Zelenobílé století. Bohemians 1905 - 2005, karton 15, inv. č. 1605.

¹⁷⁵ LAUFER, Josef. *50 let v našem sportu*. Praha: Mladá fronta, 1968, s. 33.

¹⁷⁶ JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 10.

k návštěvě utkání i touha po aktivním provozování kopané pomalu slábne.¹⁷⁷ Navíc roku 1916 pražské místopředsedství rozpouští ČSF za protirakouské smýšlení a podvratnou činnost.¹⁷⁸

¹⁷⁷ KUČERA, Rudolf. *Život na příděl: válečná každodennost a politiky dělnické třídy v českých zemích 1914-1918*. Praha: Lidové noviny, 2013, s. 55.

¹⁷⁸ Archiv hlavního města Prahy: fond Spolkový katastr, Český svaz fotbalový, karton 592, signatura XIV/0120.; Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, Český svaz fotbalový, karton 1978, spis V 18/36.

3. Vznik fotbalového klubu

„...mužstva fotballová AC Sparty počnou v měsíci září training na vojenském cvičišti za Invalidovnou v Karlíně. Měsícem říjnem pak ochotna jsou přijímati soukromé přátelské matche. Veškeré vysvětlení podá kapitán footballu nebo přítomný člen výboru.“

Národní listy (28. srpna 1899)

Fotbalové kluby vznikaly na základech sportovních spolků na konci 19. století nebo samostatně na počátku 20. století. Sportovní spolky se vyznačovaly příspěvkovou strukturou, amatérismem, provozováním většího množství sportů, účastí studentů a někdy i ilegalitou.¹⁷⁹ Fotbalové kluby se pak rodily na bázi struktur ekonomických, specializovaly se na konkrétní sport, měly najaté hráče a snažily se, aby domácí utkání navštěvovalo početné publikum.¹⁸⁰

Transformace spolku na klub se stala úspěšná, pouze pokud dokázala idea původního společenství přilákat stále diváky, kteří ho pak živilí ze vstupného. Klub si musel získat srdce příznivce, aby navštěvoval pokud možno každý zápas. Nárazově pořádaná utkání, sledovaná kolemjdoucími spíše ze zvědavosti, musel nahradit pocit nalezení „emocionální vlasti“, který se postupně měnil v určitý druh sekularizovaného náboženství.¹⁸¹ Úroveň hry před Velkou válkou navíc prozatím nebyla natolik vysoká, aby lidé navštěvovali hřiště pravidelně pouze kvůli sportovnímu zážitku. Kompletního završení přerodu došlo v dané době pouze v několika málo případech, mnoho spolků se přizpůsobilo pouze zčásti, další pak zpravidla zanikly.¹⁸²

Identifikace veřejnosti se spolkem však představovala pouze první, byť nejpodstatnější stupeň přerodu ve specializovaný fotbalový klub. Současně se sociálním uvědomováním si sebe sama ve vztahu s příslušným mužstvem docházelo ke zvyšování rozpočtů díky příjmům

¹⁷⁹ PERNES, Jiří. *Spiklenci proti jeho veličenstvu: historie tzv. spiknutí omladiny v Čechách*. Praha: Mladá fronta, 1988, s. 168.

¹⁸⁰ Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, DFC Prag, karton 1617, spis V 28/134.; Tamtéž: DFC Prag, karton 2025, spis V 28/5.; Tamtéž: DFC Prag, karton 2676, spis V 28/61.; Tamtéž: SK Viktoria Žižkov, karton 2676, spis V 28/58.; Tamtéž: SK Slavia, karton 2678, spis V 28/92.

¹⁸¹ HAFER, Andreas, HAFER, Wolfgang. *Hugo Meisl, aneb, Vynález moderního fotbalu: životopis*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, 2011, s. 48.; LIESSMANN, Konrad Paul. *Kulatý nesmysl. Přemýšlení o fotbalu*, in: týž. *Universum věcí. K estetice každodennosti*. Praha: Academia, 2012, s. 83.

¹⁸² Archiv hlavního města Prahy: fond Spolkový katastr, AC Praha, karton 588, signatura XIV/0027.

ze vstupného a zanedlouho i z reklamy, která se instalovala na místa, kde se v pravidelných intervalech vyskytovalo co největší množství lidí, což začaly prostory kolem hrací plochy brzy splňovat. Nárůst příznivců, ekonomických prostředků a potřeba personálního zajištění nového zábavního produktu pak vedly ke vzniku nových pracovních pozic a strukturalizaci vnitřních vazeb v rámci sdružení dle vzoru obchodních společností, viz rozdělení sportovního úseku a vedení. S množícím se počtem kvalitních klubů kolem roku 1910 vyvstala nutnost respektovat dosud pomíjené ústřední instituce, aby mohlo vůbec dojít k účinnému moderování provozu kopané. Šlo o proces definitivní organizace klubů v rámci hnutí, které pak vytvořilo předobraz funkčních mechanismů ligového koloběhu ve zlaté době mezi světovými válkami.

3.1 Proces identifikace

Mnoho ryze sportovních spolků bez hlubšího sdělení zaniká, např. i AC Praha, která se hrála důležitou roli na počátku hnutí.¹⁸³ Na druhé straně kroužky, zformované k určitému sociálně souvztažnému stavu, který pak kopíroval i strukturu národnostní a naopak, začínají vydělávat peníze. Nejprve šlo o SK Slavii, DFC Prag, od roku 1904 o AC Spartu a po roce 1910 i SK Viktorii Žižkov.¹⁸⁴ Kluby z pražských předměstí a mnoho klubů městských mělo identitu spíše lokální, z českých např. SK Smíchov, ČAFC Královské Vinohrady i SK Kotva Vršovice, od roku 1905 pak AFK Vršovice, z německých např. holešovický DBC Sturm Prag nebo vinohradská DFC Germania Prag.¹⁸⁵ Nejmenší počet diváku se identifikoval s kluby na

¹⁸³ Archiv hlavního města Prahy: fond Spolkový katastr, AC Praha, karton 588, signatura XIV/0027.

¹⁸⁴ Archiv hlavního města Prahy: fond Spolkový katastr, AC Sparta (AC Královské Vinohrady), karton 589, signatura XVI/0038.; Tamtéž: SK Slavia, karton 590, signatura XIV/0047.; Tamtéž: DFC Prag, karton 591, signatura XIV/0057.; Tamtéž: SK Viktoria Žižkov, karton 595, signatura XIV/0185.; Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, kluby, Praha, AC Sparta, karton 17, inv. č. 1738 - 1767.; Tamtéž: DFC Prag, karton 15, inv. č. 1656 - 1657.; Tamtéž: SK Slavia, karton 16, inv. č. 1676 - 1736.; Tamtéž: SK Viktoria Žižkov, karton 18, inv. č. 1788 - 1790.; Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, DFC Prag, karton 1617, spis V 28/134.; Tamtéž: DFC Prag, karton 2025, spis V 28/5.; Tamtéž: DFC Prag, karton 2676, spis V 28/61.; Tamtéž: SK Viktoria Žižkov, karton 2676, spis V 28/58.; Tamtéž: SK Slavia, karton 2678, spis V 28/92.

¹⁸⁵ Archiv hlavního města Prahy: fond Spolkový katastr, AFK Vršovice, karton 595, signatura XIV/180.; Tamtéž: SK Smíchov, karton S5-12.01, signatura XIV/0153.; Tamtéž: DBC Sturm Prag, karton SÚA-372, signatura XIV/0112.; Tamtéž: DFC Germania Prag, signatura XIV/0091; Tamtéž: ČAFC Královské Vinohrady,

základě příslušnosti státní, v daném prostoru šlo o prorakouská mužstva Prager FK Austria a FK Rapid Praha.¹⁸⁶ Seznámení se s kořeny největších spolků-klubů pokládám pro pochopení kopané v rámci pražské městské společnosti a popisu profesionalizace hry za velmi důležité.

SK Slavia vycházela z původního uskupení, které existovalo ve studentském prostředí pravděpodobně už po událostech revolučního roku 1848, prokazatelně však od roku 1853. Národnostní rozmach znovu zesílil v posledním desetiletí 19. století. Sdružení v dané době vystupovalo pod názvem Literární a řečnický spolek Slavia.¹⁸⁷ Události vedoucí k prosazení sportu a kopané do náplně sdružení se daly do pohybu na valné hromadě 2. listopadu 1892 v Kulichově domě na Karlově náměstí, kde proběhla emotivní diskuze mezi zastánci sportu a dalšími členy kroužku.¹⁸⁸ Na jedné straně se nacházeli nadšení sportovci, na straně druhé pak intelektuálové, kteří příliš nechápali, co má cyklistika, atletika, veslování a kopaná společného se studiem slovanské literatury a s rétorikou. Návrh nakonec prošel, což se projevilo vznikem ACOS, zvaného rovněž „Malá Slavia“, který však rakouské úřady už v říjnu 1894 zakázaly v rámci procesu s „Omladinou“ za nabádání studentské mládeže k protistátní činnosti.¹⁸⁹ Na počátku května 1895 však dostal medik Jaroslav Hausmann na základě předložení stanov povolení k založení SK Slavia. Současně se znovuoobením se spolek stal protihabsburským protestem a symbolem zbytnující se české střední vrstvy, vycházející z početného studentstva, které dorůstalo produktivního věku.¹⁹⁰ Na počátku roku 1896 se stává hlavní náplní kroužku kopaná, přestože se zde pěstovala už dříve společně s dalšími pohybovými aktivitami. Nárůst českého středního stavu a zvyšující se popularita hry šla ruku v ruce s vysokými návštěvami na utkáních. SK nejprve znamenalo Sportovní kroužek, po profesionální přeměně volně přešlo ve zkratku Sportovního klubu.¹⁹¹ Nejcharakterističtější znakem SK Slavia se stal nejstarší

signatura XIV/0099; Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, DFC Germania, karton 2034, spis V 28/37.; Tamtéž: DFB Sturm, karton 2043, spis V 28/165.

¹⁸⁶ Archiv hlavního města Prahy: fond Spolkový katastr, Prager FK Austria, signatura XIV/0109.; Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, FK Austria Prag, karton 2043, spis V 28/155.

¹⁸⁷ Archiv hlavního města Prahy: fond Spolkový katastr, SK Slavia, karton 590, signatura XIV/0047.

¹⁸⁸ Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 - 1915, SK Slavia, karton 2678, spis V 28/92.

¹⁸⁹ PERNES, Jiří. *Spiklenci proti jeho veličenstvu: historie tzv. spiknutí omladiny v Čechách*. Praha: Mladá fronta, 1988, s. 168, 194 - 195.

¹⁹⁰ COHEN, Gary. *Němci v Praze 1861 – 1914*. Praha: Karolinum, 2000, s. 14.

¹⁹¹ Archiv hlavního města Prahy: fond Spolkový katastr, SK Slavia, karton 590, signatura XIV/0047.

dodnes používaný sportovní dres. Spojují se v něm komponenty etnické a národní, slovanské respektive české barvy, s myšlenkami etickými, červeného srdce vkládaného do zápasů, bílé čistoty sportovní myšlenky „fairplay“ a nikdy neutuchající naděje v podobně pěticipé hvězdy s hrotem natočeným dolů.¹⁹² I nárůst rozpočtu s ekonomizací prostředí kopané v podstatě kopíroval národnostní a společenský vývoj v pražských městech a předměstích od roku 1882, kdy došlo k rozdělení Karlo-Ferdinandovy university a bylo možné dokončit vysokoškolské vzdělání pouze v češtině. Uvažme, že pouze v rozmezí let 1899 až 1903 se rozpočet navýšil skoro desetinásobně, z 6 200,- na 58 800,-, a v letech 1906 až 1912 z 91 700,- dokonce až na 168 000,-, což se rovnalo sumě srovnatelné s profitem nejvybranějších klubů vídeňských.¹⁹³

Naopak DFC Prag, který vznikl 26. května 1896, se po zániku mateřské ERC Regatta Prag roku 1899 zcela právem stylizoval do role hlavního sportovního představitele pokrokové pražské německé židovské společnosti. Klub založili iniciátoři secese kompletního mužstva kopané, Ludwig Stiassny s Harry Wichelhausenem.¹⁹⁴ Na rozdíl od sionistických vídeňských klubů Hakoah nebo Makabi, zdůrazňujících na první pohled svou výlučnost, např. Davidovou hvězdou na dresu, se letenský klub snažil názvem podtrhnout loajalitu ke státu i národu, vůli integrovat se do sekularizované společnosti a zároveň se distancovat od českého živlu.¹⁹⁵ Šlo o znak lépe postavených Židů, u nichž se rasa a náboženství dostávaly díky silnému působení ekonomického liberalismu stále více do pozadí za účelem nabytí větší rovnoprávnosti a šancí na kariérní vzestup. Nadstandardní ekonomické prostředky klub získával ve většině případů díky bohatým kontaktům a široké podpoře podnikatelů, která však měla své meze. Nejprve roku 1900 vstoupili pražané do DFB, protože však hráči neměli německou, nýbrž rakouskou státní příslušnost a nesměli nastupovat za národní mužstvo, přešel roku 1904 do ÖFV.¹⁹⁶ Na

¹⁹² BROŽEK, Aleš. Vlajky a prapory fotbalových klubů v Čechách před rokem 1918, in: *Sborník přednášek z 5. českého národního vexilologického kongresu*. Liberec: Česká vexilologická společnost, 2012, s. 67.

¹⁹³ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, kluby, Praha, SK Slavia, Výroční zprávy o činnosti literárního a řečnického spolku Slavia v Praze 1891 - 1896 (tisk), karton 16, inv. č. 1676.; Tamtéž: SK Slavia, Zpráva o jubilejní valné hromadě. Výroční zpráva řádné valné hromady za roku 1913 (tisk), karton 16, inv. č. 1677.; Tamtéž: SK Slavia, Věstník SK Slavia, roč. III, č. 6, 20. 7. 1907, karton 16, inv. č. 1684.

¹⁹⁴ Archiv hlavního města Prahy: fond Spolkový katastr, ERC Raggata Prag, karton 584, signatura XIV/0002.; Tamtéž: DFC Prag, karton 591, signatura XIV/0057.

¹⁹⁵ HAFER, Andreas, HAFER, Wolfgang. *Hugo Meisl, aneb, Vynález moderního fotbalu: životopis*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, 2011, s. 23.

¹⁹⁶ Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, DFC Prag, karton 2025, spis V 28/5.

základě diametrálně rozdílného nahlížení společenské úlohy kopané i státněpolitické situace, vadilo německým hráčům DFC Prag, že nemohou hrát za státní reprezentaci. Nezáleželo zda půjde o německou nebo rakouskou. Naopak slávisťe a spartané si na neúčasti v předlitavském mužstvu zakládali.¹⁹⁷ Až v posledních válečných letech za něj nastoupilo i několik českých hráčů pražských mužstev, za což po roce 1918 došli určité společenské diskvalifikace.¹⁹⁸

Na podobných situacích se rovněž modeloval v současnosti patrný klubový ráz české kopané ve srovnání s národnostním pojetím německým. Ke komplikovaným patřil vedle vztahů s SK Slavia i poměr DFC Prag k dalším menším německým klubům, kterým dával najevo svou nadřazenost. Napětí mělo mnohem intenzivnější povahu než spor národnostní. Nešlo zde ale o důvody ekonomické, nýbrž prestižní.¹⁹⁹ Klub se stal nejen skutečným lakmusovým papírkem vzájemných vztahů mezi Čechy, Němci a Židy, ale i vazeb v rámci samotných národnostních společenství.²⁰⁰ Fotbalisté DFC Prag nastupovali k zápasům v půlených košilích modrobílých barev, které měly pro německé Židy v Čechách zvláštní význam. Společenské zaměření snese, co do symboliky, srovnání např. s vyčleněným mládežnickým hnutím Blau-Weiss.²⁰¹ Modrá kombinace však postupně ztrácela v prostředí pražské kopané na významu kvůli černo-bílo-červené, barvám Německého císařství i díky černo-červeno-zlaté, barvám revoluce roku 1848, která se stala navzdory ztroskotání velkoněmeckých ambic u mužstev rovněž populární.²⁰²

Konečně AC Sparta vznikla 16. listopadu 1893 secesí nespokojenců z AC Praha jako AC Královské Vinohrady. Svůj dnešní název nese od roku 1894.²⁰³ Hlavní myšlenkou klubu se stal antický kult síly a nezdolnosti bojovníků ze soutěsky u Thermopyl. I proto měl spíše

¹⁹⁷ Na počátku roku 1911 nastoupil poprvé a naposledy před Velkou válkou hráč české národnosti za rakouskou reprezentaci. Šlo o Jaroslava Spindlera z Teplitzeru FK. Mužstvo Předlitavska porazilo v Drážďanech německý výběr 2:1 a Spindler dokonce vstřelil vítěznou branku. Už o dva roky později dva však navlékl dres český.

¹⁹⁸ ZWICKER, Stefan. 100 Jahre Spitzensport in der Böhmischen Provinz. Der Fussball in Teplitz-Schönau bis 1945, in: DAHLMANN, Dittmar, HILBRENNER, Anke, LENZ, Britta. *Überall ist der Ball rund. Zur Geschichte und Gegenwart des Fussbals in Ost – und Südosteuropa*. Essen: Klartext Verlag, 2011, s. 324.

¹⁹⁹ KRÁL, Lubomír. *Historie německé kopané v Čechách*. Praha: MJF, 2006, s. 12 - 13.

²⁰⁰ COHEN, Gary. *Němci v Praze 1861 – 1914*. Praha: Karolinum, 2000, s. 9, 212.

²⁰¹ BROŽEK, Aleš. Vlajky a prapory fotbalových klubů v Čechách před rokem 1918, in: *Sborník přednášek z 5. českého národního vexilologického kongresu*. Liberec: Česká vexilologická společnost, 2012, s. 67.

²⁰² ZWICKER, Stefan. Zdravá rivalita? Německý fotbal v českých zemích, in: *Dějiny a současnost*. 2014, roč. 36, č. 5, s. 10.

²⁰³ Archiv hlavního města Prahy: fond Spolkový katastr, AC Sparta (AC Královské Vinohrady), karton 589, signatura XIV/0038.

kosmopolitní a internacionální ráz, což vyplývá nejen z anglického názvu Athletic Club, ale i symboliky klubových barev – modré barvy značící Evropu a červené vyjadřující příslušnost k Praze, důvod zařazení žluté barvy pak se nedochoval.²⁰⁴ Klub nevycházel ze studentského kroužku, ale pestré škály postav ze všech společenských skupin a zaměstnání, i proto se s ním snadněji ztotožnila většina společnosti mimo rostoucí českou střední vrstvu. Šlo o řemeslníky i intelektuály, např. architekt Schindler nebo právník Petřík. I legenda o vzniku rudého dresu pravděpodobně kopíruje snahu o široký sociální rozptyl klubu. Spartánské košile měl darovat hráčům právě předseda Petřík po návratu z Anglie, kde se údajně shlédl v barevné kombinaci Arsenalu. Londýňané však v inkriminované době nastupovali v dresech barvy žlutozelené.²⁰⁵ K dalším výkladům proto patří i možnost, že klub, který do roku 1906 vystřídal hned několik variant dresů, lákal na rudou barvu bubenské a holešovické dělníky, kteří zde mohli vytvořit početnou diváckou klientelu, sdružení hospodářsky zabezpečit a předejít bolestnému krachu na základě zkušenosti z roku 1905. Vztah dělnictva ke kopané před Velkou válkou však byl prozatím problematický. Klub navíc v sezóně 1904 až 1905, kdy probíhalo utváření loajalit nejsilněji, nastupoval k domácím utkáním na hřišti proti holešovickému pivovaru, v blízkosti divadla Uranie.²⁰⁶ S AC Spartou se dále lehce identifikovali i přesvědčení antislávisté, což kopíruje premisu o širokém společenském rozptylu klubu. SK Slavia se totiž stala na počátku století skutečným hegemonem a mnoho lidí vidělo kartelizaci kopané regresivní vliv nebo si prostě přálo, ve prospěch všeobecného zájmu, vytvoření větší konkurence. A právě AC Sparta představovala nejaktivnější element v boji proti nastolenému stavu, hlavně stálým burcováním prostřednictvím plátku Sportovní svět nebo vystoupením z ČSF a založením vlastní ČFU.²⁰⁷ Svými „antislávistickými“ postoji a aktivitami si pak získala mnoho příznivců. I proto později začala podávat vynikající výkony a SK Slavii na konci první dekády 20. století předčila. Na

²⁰⁴ BROŽEK, Aleš. Vlajky a prapory fotbalových klubů v Čechách před rokem 1918, in: *Sborník přednášek z 5. českého národního vexilologického kongresu*. Liberec: Česká vexilologická společnost, 2012, s. 67.

²⁰⁵ JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 108.

²⁰⁶ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 214, 295 - 296.

²⁰⁷ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, kluby, Praha, AC Sparta, Národní zrada AC Sparty ve světle pravdy, 1910 (tisk), karton 17, inv. č. 1739.

sklonku 30. let, v době vrcholné éry Schidrowitzova novověku kopané, pak měla díky široké podpoře veřejnosti rozpočet 2 371 000,-, naopak kdysi nejbohatší SK Slavia jen 928 000,-.²⁰⁸

Trojice nejvyspělejších klubů se kvůli dobré dostupnosti pro zákazníky-diváky usadila na exponované Letné. Na předměstí měl na počátku 20. století největší úspěchy AFK Karlín a ČAFC Královské Vinohrady, který roku 1901 dokonce sehrál úspěšná mezinárodní střetnutí v Bratislavě s místním Poszonyi Torna Egyesület FC a ve Vídni s CFC Vienna.²⁰⁹ Karlínští se však už roku 1903 rozpadli a vytvořili, společně s rozpuštěným SK Unionem Žižkov, základ nové AC Spartě.²¹⁰ Vinohradští zas výrazně klesli s rozevíráním nůžek ve výši rozpočtů, kdy se začala více projevovat nestálost nadějných mladíků, kteří raději mířili na Letnou. Situaci popisuje zdejší kronikář, podle nějž se hráči rozprchli ve vidině lepší kariéry v SK Slavii nebo AC Spartě. Měl na mysli zejména brankáře Jeníka a útočníka Macouna.²¹¹ Spolek přes značný potenciál neodhalil podnikatelský potenciál kopané, nevybudoval kvalitní hřiště a zázemí pro publikum. Samozřejmě, že nejprve neměl na podobné investice žádné peníze. Kluby později úspěšně však řešily situaci půjčkami, které kryli první obchodníci s fotbalovou podívanou.²¹² Výbor kolem sekretáře Čížka však související riziko podstupovat nehodlal, což se zanedlouho projevilo negativně. K dalším důvodům, proč zde nevzniklo elitní mužstvo, patřila přítomnost mnoha kroužků bez silného identifikačního společenského rysu. Elitní ráz čtvrti pak způsobil menší počet kvalitních borců rekrutujících se spíše z chudších poměrů. Všeobecně platilo, že lepší fotbalisté vycházeli z horších podmínek, viz úspěchy sousední SK Viktorie Žižkov.²¹³

S masovým zájmem o kopanou po roce 1910 se zvyšuje význam SK Viktorie Žižkov, díky národnímu rázu, uzpůsobenému na rozdíl od SK Slavie nižším středním nebo dělnickým

²⁰⁸ JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 34.

²⁰⁹ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, kluby, Praha, ČAFC Královské Vinohrady, Germania - Komb. team Č.S.F., 18. 5. a ČAFC, 19. 5, program o dějinách klubu, po 1900 (tisk), karton 15, inv. č. 1654.

²¹⁰ Archiv hlavního města Prahy: fond Spolkový katastr, SK Union Žižkov, signatura XIV/0124.; Tamtéž: AFK Karlín, signatura XIV/0127.

²¹¹ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 214, 244.

²¹² HAFER, Andreas, HAFER, Wolfgang. *Hugo Meisl, aneb, Vynález moderního fotbalu: životopis*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, 2011, s. 52.

²¹³ BLECHARZ, Pavel. *Kulturní dějiny kopané v Čechách na přelomu 19. a 20. století: přechod od lokálních pláček k masovému sportu*. Brno: Filosofická fakulta Masarykovy university, 2015, s. 12, 35, 39.

vrstvám husitskými motivy.²¹⁴ Mužstvo hrálo rovněž v barvách českého království, v košilích s červenými a bílými svislými pruhy. I proto policejní ředitelství schválilo vznik spolku až na několikátý pokus. Klub, do něž se roku 1912 vtělil SK Žižkov, působil ve městě společně se Slavojem, Saturnem, Unionem nebo Olympem.²¹⁵ K vzestupu mu pomohlo nejen počestřování budoucí pražské periferie, ale velmi široká základna místních hráčů, kteří se v prolukách mezi rozestavěnými domy proháněli za hadrovými míči.²¹⁶ Auru klubu ve vztahu k příznivcům zde posilovalo protnutí komponenty sociální, národnostní a lokální hrdostí i určitou svérázností.

Na rozdíl od SK Viktorie Žižkov, která došla společenské souvztažnosti a dokázala se prosadit i do „silného trianglu“ vedle SK Slavia a AC Sparty, se další mužstva na pražských předměstích podporovala převážně pouze z lokálního patriotismu, který se stal určující i pro později vznikající kluby mimopražské. Fotbal zde nahradil pouliční rvačky mezi mládeží ze sousedních měst. Nezřídka docházelo ke střetům Karlínských a Libeňských či Žižkovských s Vinohradskými. Na stránkách krásné literatury se můžeme s podobnými boji setkat např. na stránkách knih Jaroslava Foglara. I zde se posléze projevoval zájem o hru nárůstem příjmů. I když se např. rozpočet SK Smíchova 5 100,- rovnal roku 1909 výtěžku SK Slavia z jednoho zápasu se zahraničním soupeřem, zvýšil se od roku 1906 dvojnásobně. Mnoho německých lokálních klubů zachránil od zániku rok 1904, kdy se představitelé FC Unionu Prag, FC Sport Favoritu Prag a DSC Prag zasloužili návrhem na lednové schůzi DFB v Kasselu o ukončení bojkotu českých klubů, který svaz zavedl na základě iniciativ spojených s negativní kampaní DFC Prag, probíhající od roku 1897.²¹⁷ Hojně navštěvovaná mezinárodní utkání znamenala, že např. DBC Sturm Prag disponoval roku 1912 komfortním rozpočtem 17 500,-. I rozpočet SK Slavia však ve srovnání s nejlepšími kluby vídeňskými představoval zhruba polovinu.²¹⁸

Sdružení, s nimiž se početné skupiny neztotožnily, anebo se profesionalizaci bránila, pak zpravidla zanikla, např. roku 1902 AC Praha, mateřský spolek AC Královské Vinohrady

²¹⁴ BROŽEK, Aleš. Vlajky a prapory fotbalových klubů v Čechách před rokem 1918, in: *Sborník přednášek z 5. českého národního vexilologického kongresu*. Liberec: Česká vexilologická společnost, 2012, s. 67.

²¹⁵ Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, SK Viktoria Žižkov, karton 2676, spis 28/58.

²¹⁶ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, kluby, Praha, SK Viktoria Žižkov, 70 let SK Viktorie Žižkov (tisk), karton 18, inv. č. 1788.

²¹⁷ KRÁL, Lubomír. *Historie německé kopané v Čechách*. Praha: MJF, 2006, s. 12 - 13.

²¹⁸ JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 9

pozdější AC Sparty.²¹⁹ Hlavní příčinou rozpuštění se stalo úzkostlivé dodržování amatérské etiky. Hráči zde nesměli přijímat žádné benefity. Inventář se mohl rozmnožovat pouze darem a provoz zajišťovaly výhradně členské příspěvky. Hráči prvního mužstva stávkovali proto, že nedostali od vedení nové kopačky. Spolek se nakonec v době rozvíjejících se profesionálních vztahů rozpadá s poměrně naivní argumentací, že hráči neplatili příspěvky, přestože měli od spolku dres, boty a míče k volnému použití.²²⁰ Uvažme, že do stejné doby spadá snad nejvíce hlášení na Prezidium policejního ředitelství o změně kroužků na kluby, což např. SK Olympia Praha VII nechává zanést s poznámkou, že začíná budovat na Letné nové hřiště, na pozemku pronajatém průmyslníkem Umrathem. Informace dokládají popisované modernizační procesy, i stále se snižující konkurenceschopnost amatérských mužstev ve městě i na předměstí.²²¹

TAB. 1 - ROZPOČTY VYBRANÝCH PRAŽSKÝCHKLUBŮ V SEZÓNĚ 1912/1913 ²²²		
KLUB	ROZPOČET	V DNEŠNÍ MĚNĚ ZHRUBA
SK Slavia	168 000,-	9 000 000,-
DFC Prag	61 000,-	3 250 000,-
AC Sparta	39 000,-	2 000 000,-
SK Smíchov	5 000,-	300 000,-

3.2 Proces ekonomizace

Ekonomické vztahy v rámci klubů nabývaly po roce 1900 naprosto zásadní význam. Kluby získávaly peníze ze vstupného, z reklamy nebo z podnikatelské podpory. K největším položkám ve výdajích pak patřilo cestování, pronájem hrací plochy a platba daně ze zábavy.

²¹⁹ Archiv hlavního města Prahy: fond Spolkový katastr, AC Praha, karton 588, signatura XIV/0027.

²²⁰ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 212.

²²¹ Národní archiv: fond Prezidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, SK Olympia Praha VII, karton 2047, spis V 28/238.

²²² JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 8.

Kluby vedené pod DFB a ÖFV měly na rozdíl od ČSF slevu 33% na rakousko-uherských drahách.²²³ I proto došlo z iniciativy malých českých klubů ke stanovení minimálních náhrad k výjezdům na mimopražské zápasy, které sloužily k propagaci kopané na českém venkově. Místní kluby měly platit náklady spojené s příjezdem hráčů nebo honorář pro rozhodčí.

K dalším podstatným položkám ve výdajích rodících se klubů patřil pronájem hřiště. S rostoucí popularitou nového sportu se začaly na stránkách pražských deníků množit inzeráty nabízející vhodné prostory. Nejvíce za ně zpravidla požadovali soukromí podnikatelé, kteří však většinou v případě atraktivity místa brzy upřednostnili stavební využití parcel. Naopak plochy nabízené městskou radou mohla mužstva používat za přijatelné roční poplatky.²²⁴

Existence daně ze zábavy zařazovala mužstva do kategorie cirkusových, artistických nebo varietních souborů, které pracovaly rovněž na profesionální bázi. Ekonomizace klubů se sice daní přiznávala úředně státní správě, na veřejnosti však vystupovaly i nadále amatérsky a profesionalismus pečlivě utajovaly.²²⁵ Nešlo zde však pouze o úkaz pražský, nýbrž celostátní. Hlavní konzervativní element a příčinu dlouhodobého pokrytectví ve věci braní peněz za hru představovala FIFA, do níž usilovala většina národních svazů podunajské monarchie vstoupit a dokázat tak nezávislost na vídeňském centru. I proto se po přijetí ÖFV do FIFA roku 1905 od dílčího povolení profesionalismu, které by pravděpodobně přešlo ve stav setrvalý, znovu ustoupilo, a k přiznání dlouholeté praxe tak oficiálně došlo až na přelomu let 1925 a 1926. Mlčení kompetentních míst o úloze peněz ve vrcholové kopané mělo silně zbrzdňující vliv.²²⁶

Identifikace skupin s klubem rozhodovala o přežití nebo zániku. Hospodářský profit ze vstupného na zápas stanul po profesionální proměně vysoko nad úspěchy sportovními. Klíčový význam zisku z utkání lze doložit na zákulisní rozepři po nedohraném „derby“ roku 1912, kdy AC Sparta požadovala nové utkání, přestože mohla zvítězit už rozhodnutím ČSF, naopak SK Slavia zas nechtěla svěžího konkurenta nechat vydělat a souhlasila s náhradním

²²³ KRÁL, Lubomír. *Historie německé kopané v Čechách*. Praha: MJF, 2006, s. 46.

²²⁴ MÍKA, Zdeněk. *Zmizelá Praha. Sporty a sportoviště: počátky tělesné výchovy a sportu v Praze*. Praha: Paseka, 2011, s. 44.

²²⁵ Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, DFC Prag, karton 1617, spis V 28/134.; Tamtéž: DFC Prag, karton 2025, spis V 28/5.; Tamtéž: DFC Prag, karton 2676, spis V 28/61.; Tamtéž: SK Slavia, karton 2678, spis V 28/92.

²²⁶ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, ČSF, Noviny a články, Kopaná od roku 4000 před Kristem až po dnešek, in: Národní politika, č. 99, 19. 4. 1939; Jak pomalu se rodila dnešní kopaná, in: Národní politika, č. 105, 16. 4. 1939, (listy s výstřižky), karton 2, inv. č. 84.

zápasem pouze s vyloučením publika. Nejlépe však lze znázornit význam prodeje lístků na modelové situaci vztahující se ke dvojici střetnutí. Letenské utkání SK Slavie proti Ipswichi Town FC upřednostnili domácí po ekonomické rozvaze před finále Poháru dobročinnosti proti SK Viktorii Žižkov roku 1913, které se však nakonec sehrálo později při slavnostech k 10. výročí vzniku vyzyvatelů z předměstí.²²⁷ I v druhém případě samozřejmě hrály roli peníze. Stejně jako vedení SK Slavie několik dnů předtím, upřednostnil i výbor SK Viktorie Žižkov hospodářský výtěžek z přitažlivého střetnutí před snadným ziskem poháru. Kluby v podstatě nic nenutilo preferovat řádnou soutěž před výnosnou akcí, protože pokuta ČSF za vynechání mistrovského nebo pohárového zápasu činila pouhé 3,-.²²⁸ Navíc snad nikdo pro slabost ČSF nečekal, že klub, který se provinil, pokutu skutečně uhradí. Snad i proto harmonogram soutěží stanovený ústředím nerespektovaly i mnohem méně významné kluby, např. SK Meteor Praha VIII upřednostnil místo střetnutí s rezervou SK Slavie výjezd na propagaci do Kolína.²²⁹

Kluby, které dokázaly přilákat stálou diváckou klientelu, začaly brzy získávat příjmy z reklamy na zápasovém programu. Šlo o výhodnou spolupráci s podnikateli všeho druhu, jak fotografickými ateliéry, krejčovskými nebo obuvnickými salóny, provozovateli lahůdkářství, zejména však prodejci sportovních potřeb nebo majiteli restaurací v blízkosti domácího hřiště příslušného klubu. Marketingový produkt nebylo možné propagovat lépe, protože program vydávaný buď zdarma, nebo za cenu nepřesahující 10 haléřů, shlédlo během utkání i mnoho set diváků. Navíc se placená sestava reklam nacházela i na plakátech, které se před zápasem vylepovaly na ohradu kolem hřiště nebo v přilehlých ulicích. Nejdříve se reklama vyskytla roku 1898 na programu ERC Regatta Prag, po roce 1900 už představovala součást výdělků všech životaschopných spolků-klubů z pražských měst, ale i předměstí. Na rozdíl od reklamy meziválečné severoamerického stříhu, měly upoutávky na programech nebo plakátech před Velkou válkou ryze secesní ráz. Neobjevuje se prozatím ani propagace předmětů a služeb ve spojení s konkrétními hráči, kteří donedávna zůstávali v anonymitě, o společenské prestiži

²²⁷ *Neoficiální archiv fotbalového klubu SK Slavia Praha* [online]. [cit. 2015-08-02]. Dostupné z: <http://slavia.webzdarma.cz/>.

²²⁸ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, ČSF, řády a stanovy, Stanovy ČSF, 1908 (tisk), karton 2, inv. č. 38.; Tamtéž: Řády a stanovy (Mistrovské řády, Rámcový řád pro pohárové a župní soutěže, Řád rozhodčích ad.), 1913 - 1942, karton 2, inv. č. 40.

²²⁹ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, kluby, Praha, SK Meteor Praha VIII, Vzpomínky na naši práci v letech 1896 – 1936. Čtyřicet let sportovního klubu Meteoru v Praze - Libni (tisk), karton 15, inv. č. 1662.

nemluvě. Kult hvězd pronikl do světa kopané až později, o čemž bude psáno níže. Fotbalisty vnímali pozitivně pouze spotřebitelé nabízených produktů, veřejnost na ně však zatím hleděla mezi prsty, podobně jako na potulné komedianty.²³⁰ K dalšímu druhu reklamy, který uzavíral propagační kruh, patřila upoutávka na samotný klub, např. ČAFC Královské Vinohrady využíval pouličního vozíku s plakátem, který zval veřejnost na následující domácí utkání.²³¹

Nejvyspělejší etapu ve vývoji ekonomických struktur klubů představoval po příjmech ze vstupného a reklamy příchod podnikatelů, kteří dokázali v případě potřeby vyrovnat ztráty z ekonomicky nevydařených akcí nebo svým majetkem zaštitovat půjčky na rekonstrukci hrací plochy a případné posílení kádru. Fotbal totiž začal současně s profesionální přeměnou přinášet i podnikatelská rizika. Lidé se nemuseli dostavit v počtu potřebném k pokrytí nákladů kvůli nízké atraktivitě soupeře nebo špatnému počasí. Už kolem roku 1910 se proto vyskytuje pojišťování střetnutí před přivalovým deštěm a dalšími přírodními živly.²³² Kluby v éře před vstupem podnikatelů nebo kluby, které prostě nedošly podobného stupně vývoje, vyrovnávaly schodek z nevydařených akcí prostřednictvím členských příspěvků.²³³ Na rozdíl od znatelně rozvinutějšího vídeňského prostředí se u drtivé většiny pražských klubů masivnější podpora podnikatelů příliš neobjevuje, výjimku představoval pouze DFC Prag, který však měl zcela specifické postavení.²³⁴ I když, co do počtu garantů rozpočtu, neměl DFC Prag konkurenci, získala významnou posilu v hospodářské sféře i SK Slavia. Na valné hromadě došlo na konci

²³⁰ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, kluby, Praha, ČAFC Královské Vinohrady, Germania - Komb. team Č.S.F., 18. 5. a ČAFC, 19. 5, program o dějinách klubu, po 1900 (tisk), karton 15, inv. č. 1654.; Tamtéž: DFC Prag, Fussball Wettkampf, DFC Prag : Britania Berlin FC, 3. 4. 1899 (program) karton 15, inv. č. 1657.; Tamtéž: ERC Regatta Prag, ERC Regatta Prag : FirstVienna FC, 3. 4. 1898 (program), karton 15, inv. č. 1673.; Tamtéž: SK Slavia, Programy SK Slavia, 1900 – 1912, karton 16, inv. č. 1697 – 1711.; Tamtéž: SK Slavia, Programy SK Slavia, 1900, karton 16, inv. č. 1731 – 1736.

²³¹ Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, ČAFC Královské Vinohrady, karton 2679, spis V 28/116.; Tamtéž: DFC Prag, karton 2015, spis V 28/5.

²³² HAFER, Andreas, HAFER, Wolfgang. *Hugo Meisl, aneb, Vynález moderního fotbalu: životopis*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, 2011, s. 52.

²³³ Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, SK Žižkov, karton 2048, spis V 28/266.

²³⁴ Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, DFC Prag, karton 1617, spis V 28/134.; Tamtéž: DFC Prag, karton 2025, spis V 28/5.; Tamtéž: DFC Prag, karton 2676, spis V 28/61.

roku 1907 k volbě Zdenka Kruliše.²³⁵ Majitel stavební firmy, založené Janem Krulišem, která se specializovala v době rakousko-uherské monarchie na stavbu železnic, se tak propracovávala do představenstva klubu. Nová pozice mu po návratu ze Spojených států amerických přinesla potřebný lesk v podnikání. Nikdy pak nechyběl na společném snímku s mužstvem zejména po vítězných utkáních se slavnými soupeři.²³⁶ Šlo o průkopníka v současnosti široce rozšířené marketingové strategie, kdy se sponzor prezentuje ve společnosti úspěšných sportovců.²³⁷

3.3 Proces strukturalizace

Stupeň rozvoje ekonomických vztahů modeloval i funkční struktury klubů. Sportovní spolky se skládaly pouze ze základní jedenáctky nadšenců-amatérů. S profesionální přeměnou se začal počet členů rodících se klubů zvyšovat. Nejprve vzniká instituce klubového předsedy, někdy nazývaného náčelníkem nebo prezidentem, který zpravidla vzešel z kádru původních hráčů, z nichž měl nejvyšší vzdělání nebo největší konexe. Staral se zpočátku prakticky o vše, vyřizoval administrativní i účetní záležitosti, např. zajišťoval ústně slíbené benefity hráčům přerozdělováním vstupného, snažil se získat policejní povolení k pořádání utkání, dohadoval pronájem hrací plochy, nákup inventáře nebo hlášení změn do spolkového katastru, když se kroužek nebo spolek měnil v klub nebo když došlo k personální změně apod. Kluby lokální většinou zůstávaly na podobné úrovni vnitřních vazeb až do vypuknutí Velké války. Naopak kluby velké, např. DFC Prag, SK Slavia nebo AC Sparta výbor nadále rozšiřovaly a vytvářely stále nové a nové pozice, které se specializovaly na konkrétní úseky provozu klubu.²³⁸

Administrativní práci předsedy klubu postupně přebírá sekretář nebo místopředseda. Hospodářství začíná spravovat pokladník, kterého kontrolovali revizoři účtů, neboť příjmy ze

²³⁵ Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, SK Slavia, karton 2678, spis V 28/92.

²³⁶ JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 13, 14.

²³⁷ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 172.

²³⁸ Archiv hlavního města Prahy: fond Spolkový katastr, AC Sparta (AC Královské Vinohrady), karton 589, signatura XIV/0038.; Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, DFC Prag, karton 1617, spis V 28/134.; Tamtéž: DFC Prag, karton 2025, spis V 28/5.; Tamtéž: DFC Prag, karton 2676, spis V 28/61.; Tamtéž: SK Slavia, karton 2678, spis V 28/92.

vstupného měly zásadní význam. S kým se klub utká a s kým nikoli řešil tajemník na základě složitého přediva přátelství, nepřátelství, bojkotů a rivalit po domluvě s pokladníkem, podle předpokládaného výdělku ze zápasu. Soupeře kontaktoval jednatel, který měl k ruce archiváře a zapisovatele. Hrací plochu, šatny pro hráče, zázemí pro publikum a další inventář udržoval správce domu. Někdy působil v rámci struktur dokonce i pořadatel zábav, večírků a výletů. Nepřítomné na schůzích výborů zastupovali náhradníci. Součástí představenstev se stávají i trenéři. Nově začínají řídit přípravu hráčů a určovat sestavu, což dosud příslušelo výhradně kapitánům, kteří z výborů mizí. Transformace tak vedla i k pronikavým změnám v hierarchii mužstev. Samostatnou kapitolu představovala účast podnikatelů po zvolení valnou hromadou. S personálním složením výboru většinou souvisela instituce smírčího soudu, který na základě různě stanovených pravidel sloužil k řešení interních rozporů v rámci klubových struktur.²³⁹ Náhlý nárůst personálního zajištění rodičích se klubů lze dobře demonstrovat fotografiemi.²⁴⁰

Nejenže se rodil rozsáhlý management, nové situaci se musela přizpůsobit i struktura mužstva. Ekonomické založení klubů začalo vytvářet silný přetlak hráčů na pozice v základní sestavě. Fotbalová dráha se stala sociální zdviží pro mnoho předměstských mladíků. Mužstva začínala disponovat nejprve náhradníky a později i širokými rezervami. Vedle DFC Prag a SK Slavia, která měla záložní mužstva hned dvě, se mohl podobně uspokojivým stavem pochlubit např. i AFK Karlín nebo ČAFC Královské Vinohrady.²⁴¹ A-mužstvo mělo za úkol vydělávat peníze ze vstupného, z reklamy a ze zájezdů, kde mohlo sloužit mecenášům vstupujícím do představenstev k navazování užitečných kontaktů popř. prodeji dalších artiklů podnikání.²⁴²

Naopak B nebo C-mužstvo většinou „reservers“ a později „juniors“ se staralo nejen o doplňování stavu A-mužstva, ale i o uchování původních klubových myšlenek a ideálů. Šlo o pořádání pozápasových veřejných přednášek s náplní vyvozenou ze společenského zařazení příznivců identifikovaných s klubem. S počátkem masové podpory hnutí však mělo rezervní mužstvo nejčastěji za úkol vyjíždět na český venkov a propagovat kopanou mimo pražská

²³⁹ Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, SK Žižkov, karton 2048, spis V 28/266.

²⁴⁰ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fotoarchiv, H7F15670, H7F33175.; JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 12, 14.

²⁴¹ Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, ČAFC Královské Vinohrady, karton 2679, spis V 28/116.

²⁴² HAFER, Andreas, HAFER, Wolfgang. *Hugo Meisl, aneb, Vynález moderního fotbalu: životopis*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, 2011, s. 52.

města a předměstí. Fotbalisté si většinou přivezli vlastního rozhodčího a prováděli v průběhu hry názorné instruktáže dovedností i pravidel. Mnohdy docházelo při podobných zápasech až k neuvěřitelným událostem. Uvažme, že mimo velká města podunajské monarchie působil sport z Anglie mnohem exotičtěji než ve Vídni, Praze nebo Budapešti. Na přelomu století se podobných akcí účastnilo hned několik klubů ze studované lokality. Rezerva SK Slavie např. navštívila Beroun, Turnov, Kolín, Chrudim, Pardubice, Hradec Králové nebo Jičín. AC Praha pak Kolín a Pelhřimov. AFK Karlín a SK Meteor Praha VIII několikrát zavítaly do Brandýsa a Roudnice nad Labem. SK Union Žižkov se dvakrát představil na propagaci v Říčanech.²⁴³

Naopak německá sdružení propagační aktivity ve směru do českého pohraničí příliš nevyvíjela, protože měla kvalitu srovnatelnou s DFC Prag a indoktrinovat buď nepotřebovala, nebo se s kopanou seznamovala už dříve, díky synům místních podnikatelů, kteří vyjížděli do světa ve více, než-li v Praze.²⁴⁴ Stejně jako v případě pražského klubu, založeného Ludwigem Stiassnym a Harry Wichelhausenem, zde vznikala velmi kvalitní mužstva, např. Teplitzer FK, Reichenberger FK, DSV Saaz, DSK Gablonz, Karsbader FK i Lobositzer FK, která však logicky nedošla patřičného uznání ve vnitrozemí, ba ani v Německu, kde na hráče z českého pohraničí hleděli mezi prsty.²⁴⁵ I proto úspěchy nejdříve zapadly, po vzniku Československa sestoupily kluby do nižších soutěží a v zapomnění pak došly s odsunem Němců roku 1945.²⁴⁶

K další nucené restrukturalizaci klubů docházelo později až vlivem Velké války, kdy se většina hráčů základních sestav dostává přímo na bojiště. AC Sparta s SK Viktorií Žižkov, které nedisponovaly širokým kádrem SK Slavie, začaly za účelem nutného nahrazení houfně rukujícími muži zakládat první dorostenecké kategorie a vychovávat mladé fotbalisty, protože se zanedlouho začaly rozpadat i rezervy s mladším kádrem. K produktům podobných snah patří nejen pozdější meziválečné hvězdy František Plánička a Emil Seifert, ale i další výborní hráči prvorepublikové kopané – Čapek, Císař nebo König. Až válečný konflikt stál paradoxně

²⁴³ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 187.

²⁴⁴ ZWICKER, Stefan. 100 Jahre Spitzensport in der Böhmischen Provinz. Der Fussball in Teplitz-Schönau bis 1945, in: DAHLMANN, Dittmar, HILBRENNER, Anke, LENZ, Britta. *Überall ist der Ball rund. Zur Geschichte und Gegenwart des Fussbals in Ost – und Südosteuropa*. Essen: Klartext Verlag, 2011, s. 363 – 386.

²⁴⁵ KRÁL, Lubomír. *Historie německé kopané v Čechách*. Praha: MJF, 2006, s. 45.

²⁴⁶ ZWICKER, Stefan. Zdravá rivalita? Německý fotbal v českých zemích, in: *Dějiny a současnost*. 2014, roč. 36, č. 5, s. 13.

u zrodu propracovanějšího systému výchovy. Nutno podotknout, že ani AC Sparta nebo SK Viktoria Žižkov, nýbrž židovský SK Hagibor se stal vítězem první dorostenecké soutěže.²⁴⁷

3.4 Proces organizace

K procesům, které na konci studované doby vytvořily průnik završení vzniku klubů na straně jedné, a dotvoření fotbalového hnutí na straně druhé, patřil proces organizace. Šlo v podstatě o konsensuální podřízení klubů ústředním institucím v zájmu společné věci, což se v letech 1900 až 1914 nedělo. K základním předpokladům však patřilo vyrovnávání domácí špičky po roce 1910. Fotbalové hnutí nejprve utvářelo napětí mezi vnitřně strukturovanými kluby bez většího zřetele na příslušné národní svazy, a v přestupech hráčů i míře povoleného konání rozhodovala pouze ekonomická síla. K prvním náznakům ustavení silných ústředních institucí patřilo v době vrcholu předválečného světa kopané v letech 1910 až 1914 vytvoření specializovaných rozhodcovských institucí a podsvazů, pracujících v rámci ČSF a ÖFV pouze na území Čech, respektive pražských měst a předměstí. Šlo na straně jedné o VOFUP roku 1910 a DFVB roku 1911, a na straně druhé o Sbor českých rozhodčí fotbalových roku 1910, respektive Sbor českých rozhodčí fotbalových při ČSF roku 1914, který však už svou práci zahájit nestihl.²⁴⁸ Až bezprostředně před vypuknutím Velké války vyzrála doba do stavu, kdy ústřední instituce zajišťují provoz kopané dle pevně stanovených řádů, platných pro všechny bez přihlídnutí k hospodářské síle klubů. Na základě skutečnosti, že se tak stalo až na sklonku vytyčené doby, lze předložit další doklad o specifitě pražské kopané začátkem konfliktu.

K průvodním znakům autority ČSF patřil vznik všeobecně uznávaných pravidel. Na počátku roku 1914 vzniká Karenční řád, upravující přestupy hráčů, viz kapitola 5. Trestní řád, který vzniká současně, se pak dotýkal nejen hráčů, ale i klubového vedení. Naprosto zřejmě však reflektoval završenou ekonomizaci sdružení, neboť postihy určoval formou peněžitých pokut. Navíc se řády vytvářely kompatibilní k regulativům ÖFV a DFB, proto vypovídají i o pravidlech pro pražské kluby spadající nejen pod český, ale i rakouský a německý svaz.²⁴⁹

²⁴⁷ JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 98 - 99.

²⁴⁸ Archiv hlavního města Prahy: fond Spolkový katastr, Sbor českých rozhodčí fotbalových, karta 600, signatura XIV/0281.; Tamtéž: Sbor českých rozhodčích fotbalových při ČSF, karta 604, signatura XIV/0361.

²⁴⁹ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 383.

Trestní řád např. určoval, že výstupní lístek musí se vydávat proti zaplacení příspěvků a zápisného do 8 dnů pod pokutou 8,-. Neohlášení zápasu se rovnalo pokutě 2,- u klubů a u kroužků 1,-, což zcela zřejmě vypovídá o rozdílech mezi profesionálními a amatérskými sdruženími. Utkání se smělo zrušit 8 dnů předem, pokud klub vyjížděl na venkov, nebo 4 dny předem, pokud šlo o střetnutí v rámci pražských měst a předměstí. Náhradu určovala protestní komise. Když klub zadržoval bez udání důvodů náhradu pro soupeře za sehraný zápas, platilo se 10,-. Klub, který postavil hráče distancovaného nebo hráče, na nějž se vztahovala karenční lhůta, viz níže, musel zaplatit 20,- a za každý další zápas pak dvojnásobek. Když mužstvo na protest proti výkonu rozhodčího nedohrálo utkání, platil klub 20,-, kroužek pak 10,-. Lanaření hráče s pominutím přestupních předpisů stálo vedení 10,-. Hra proti mužstvu s pozastavenou činností se postihovala pokutou ve výši 30,- v případě klubů a 15,- u kroužků. Stanovené sumy se musely zaplatit vždy do 14 dnů od spáchání přestupku. K dodržování řádu přispěla na rozdíl od předchůdců i propracovanost, která předurčovala použitelnost dokumentů.²⁵⁰

²⁵⁰ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, ČSF, řády a stanovy, Řády a stanovy (Mistrovské řády, Rámcový řád pro pohárové a župní soutěže, Řád rozhodčích ad.), 1913 - 1942, karton 2, inv. č. 40.

4. Vznik fotbalového profesionála

„...když někdo z jiného klubu členy do svého klubu láká, slibuje, že jim dá dvojitý šat a poskytne jiné podpory, může být svědce i svedený za neoamateura prohlášen.“

Sportovní obzor (1. září 1896)

Hráč-profesionál střídá na počátku 20. století, v rámci rodících se klubů, nadšence-amatéra, nebo přechází po zavedení ekonomických struktur, dle vlastní výkonnosti a kvality mužstva do stavu, z něž plynuly určité benefity. Na základě výše rozpočtu klubu mohli hráči dostávat peníze, bezúročné půjčky, ale i zimník, uhlí nebo měli hrazenou útratu v hostincích v blízkosti domácího hřiště. Leckdy šlo i o pomoc bohatších hráčů kolegům méně movitým.²⁵¹ Materiální nebo finanční výhody se v prostředí profesionálního pokrytectví schovávaly za slovním spojením „přátelský duch“, kvůli němuž se často měnily dresy. Fotbalisté však nebyli žádní boháči, výše výdělků se rovnala platům zaměstnanců cirkusů nebo varieté.²⁵² Existuje např. výpověď předválečného záložníka Teplitzeru FK Karla Schrenka, který si o padesát let později postěžoval v dopise, že platy hráčů nebyly nikterak vysoké, a že svou snahou pouze připravili podmínky generaci meziválečné.²⁵³ Když vedení nebylo schopno dostat závazkům vůči mužstvu, hráči se přesto rozutekli. Nadšení amatéři, otcové-zakladatelé spolků a nositelé ryzích sportovních myšlenek, postupně vyklízeli pozice a přecházeli nejprve do rezervních výběrů, a později do představenstev klubů nebo vznikajících ústředních institucí – svazů.²⁵⁴

I když se o záležitosti braní peněz za hru zmiňuje už Sportovní obzor z 1. září 1896, měli hráči do poloviny 20. let status amatérů. Slovo „profesionál“ nabývalo ve společnosti pejorativní nádech, což lze vypožorovat z dobové literatury.²⁵⁵ Úroveň protagonistů se však v

²⁵¹ KISCH, Egon Ervín. Češi a Němci, in: *Tržiště senzací*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963, s. 205.

²⁵² KRÁL, Lubomír. *Historie německé kopané v Čechách*. Praha: MJF, 2006, s. 28.

²⁵³ ZWICKER, Stefan. 100 Jahre Spitzensport in der Böhmischen Provinz. Der Fussball in Teplitz-Schönau bis 1945, in: DAHLMANN, Dittmar, HILBRENNER, Anke, LENZ, Britta. *Überall ist der Ball rund. Zur Geschichte und Gegenwart des Fussballs in Ost – und Südosteuropa*. Essen: Klartext Verlag, 2011, s. 323.

²⁵⁴ ZWICKER, Stefan. Fussball in den böhmischen Ländern, in: PEIFFER, Lorenz, SCHULZE-MARMELING, Dietrich (edd.). *Hakenkreuz und rundes Leder. Fussball im Nationalsozialismus*. Göttingen: WerkstattGmbH, 2008, s. 224.

²⁵⁵ BASS, Eduard. *Klapzubova jedenáctka*. Praha: Karolinum, 2008, s. 98.

letech 1896 až 1905 změnila natolik, že nemohlo nikomu ujít, že fotbalisté nekopou pouze pro radost. Na snímcích sportovních spolků z konce 19. století vidáme studenty středních škol ve věku přibližně 16 až 18 let, po proměně v kluby pak muže pečlivě naaranžované fotografie s nepřítomným výrazem, prohnutýma nohama, svalnatými lýtky a rukama bojovně zkříženýma na prsou.²⁵⁶ Kolem nich stojí zaměstnanci, kteří vzešli z procesu strukturalizace – předseda, sekretář, tajemník, trenér a pokladník, od nějž mužstvo inkasovalo domluvené benefity.²⁵⁷

Hráč-profesionál se lišil od nadšence-amatéra nejen věkem nebo provozováním hry za účelem hmotného zisku, ale zejména společenským zařazením. U prvních průkopníků kopané na českém území můžeme vyzorovat dokonce šlechtický původ, např. hrabě Buquoi, baron Kraus nebo kníže Thurn-Taxis, který roku 1893 založil vlastní Loučeňské kopací mužstvo.²⁵⁸ Aristokracie se však sportu věnovala převážně na svých letních sídlech mimo pražská města a předměstí. K dalším sociálním skupinám, z nichž v před-profesionální epoše pocházeli první nadšenci-amatéri, patřily vysoké německé židovské podnikatelské kruhy, a české vyšší i nižší vrstvy střední, naopak dělnictvo se kopanou před Velkou válkou prakticky nezabývalo.²⁵⁹

Nadšenci-amatéri pražských německých spolků pocházeli z vysoké společnosti dobře situovaných podnikatelských, právnických a lékařských rodin židovského původu. Uvažme, že za ERC Regatta Prag nastupovali synové velkotovárníků Rademachera a Spika nebo profesora Kicka z Německé vysoké školy technické. Nelze pominout ani později významného průmyslníka Schoellera, očního specialistu Karlicka a spisovatele Gustava Mayera známého pod pseudonymem Gustav Meyrink.²⁶⁰ Kopanou v rámci sdružení propagoval zejména syn

²⁵⁶ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fotoarchiv, H7F15670, H7F33175.; JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 12, 14.

²⁵⁷ Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, DFC Prag, karton 1617, spis V 28/134.; Tamtéž: DFC Prag, karton 2025, spis V 28/5.; Tamtéž: DFC Prag, karton 2676, spis V 28/61.; Tamtéž: SK Viktoria Žižkov, karton 2676, spis V 28/58.; Tamtéž: SK Slavia, karton 2678, spis V 28/92.

²⁵⁸ Mladý pán Emerich Thurn-Taxis založil na rodovém sídle v Loučeni u Nymburka zámecké kopací mužstvo, v němž působil zahradník Mill, komorník Hodgson a učitel Becket, které sebou přivezl po studiích v Cambridge z Anglie do Čech. Mnohem více podobných případů pak známe z Rakouska, např. z Vídně nebo ve Štýrského Hradce, kde působilo v amatérských mužstvech několik hrabat a dva arcivévodové.

²⁵⁹ ZWICKER, Stefan. 100 Jahre Spitzensport in der Böhmischen Provinz. Der Fussball in Teplitz-Schönau bis 1945, in: DAHLMANN, Dittmar, HILBRENNER, Anke, LENZ, Britta. *Überall ist der Ball rund. Zur Geschichte und Gegenwart des Fussballs in Ost – und Südosteuropa*. Essen: Klartext Verlag, 2011, s. 320.

²⁶⁰ KRÁL, Lubomír. *Historie německé kopané v Čechách*. Praha: MJF, 2006, s. 28.

prodejce látek Ludwig Stiassny. Hře propadl při studiích v Eatonu.²⁶¹ Nakonec, po sporech o směřování spolku, inicioval secesi mužstva kopané a vznik specializovaného DFC Prag.²⁶² Na rozdíl od prvních nadšenců české národnosti, kteří začínali hru provozovat už na středních školách, měli průkopníci němečtí sklon k podobným aktivitám až při studiu universitním.²⁶³

Mezi hráči českými převažovala v počátcích příslušnost k vyšší střední třídě. Úlohy hlavního moderátora fotbalového provozu v české společnosti se podobně jako v prostředí šlechtického Thurn-Taxis, a německém Ludwig Stiassny, ujal Josef Rössler-Ořovský, který se roku 1895 vrátil z Anglie, kde se měl původně zdokonalit v drogistické branži, spíše se však věnoval hře za kluby White Rovers FC a Black Triars Fulham FC.²⁶⁴ Fotbal se díky němu uchytil mezi studenty gymnázií na Malé Straně, v Křemencově ulici, na Františkově nábřeží, a později vysokých škol, zejména medicíny, kteří se většinou setkali v SK Slavii. Ke známým postavám kroužku patřil např. údajný žhář Karel Freja, Jaroslav Hausmann, Karel Hammer, Vilém Heinz a Miroslav Horáček.²⁶⁵ Mezi notoricky známé skutečnosti patří i účast Edvarda Beneše ve druhém rezervním mužstvu. Hbitému křídlu se dokonce podařilo vstřelit branku AC Spartě v krátké epoše atletického směřování klubu. Slibně se rozvíjející sportovní kariéru pozdějšího československého prezidenta ukončila vážná fraktura dolní končetiny, způsobená zadákem FK Horymíru Vyšehrad.²⁶⁶ I AC Sparta měla ve svém středu později významné postavy, např. zde v době před vybudováním nového mužstva roku 1904 hrál Jiří Stříbrný, později významný politik a „muž října“, účastníci se vyhlášení samostatného státu, dále zde

²⁶¹ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, ČSF, Noviny a články, Kopaná od roku 4000 před Kristem až po dnešek, in: Národní politika, č. 99, 19. 4. 1939; Jak pomalu se rodila dnešní kopaná, in: Národní politika, č. 105, 16. 4. 1939, (listy s výstřížky), karton 2, inv. č. 84.

²⁶² Archiv hlavního města Prahy: fond Spolkový katastr, DFC Prag, karton 591, signatura XIV/0057.; Tamtéž: ERC Regatta Prag, karton 584, signatura XIV/0002.

²⁶³ Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, DFC Prag, karton 1617, spis V 28/134.

²⁶⁴ RÖSSLER-OŘOVSKÝ, Josef. První počátky, in: PETRŮ, Karel (ed.). *Tricet let Českého Svazu Footballového 1901 – 1931 a trochu historie kopané v zemích československých*. Praha, 1931, s. 9.

²⁶⁵ Archiv hlavního města Prahy: fond Spolkový katastr, SK Slavia, karton 590, signatura XIV/0047.

²⁶⁶ KISCH, Egon Ervín. Češi a Němci, in: *Tržiště senzací*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963, s. 69.

působil právník Otakar Petřík, náruživý bojovník se slávisty, architekt Rudolf Schindler, který krachující klub zachránil od zániku, nebo později populární herec a komik Vlasta Burian.²⁶⁷

Menší české a německé spolky svůj kádr složený převážně z hráčů nižších středních vrstev výrazněji neobměňovaly. Nejprve si nechávaly původní hráče, kterým dávaly benefity různého druhu více prostoru ke kvalitnější přípravě. Nová generace mladíků vycházející ze stejných poměrů však už ve hře s postupující profesionalizací viděla i prostředek k hmotnému zajištění a brzy se prosadila namísto nich. Šlo o syny řemeslníků, státních úředníků nebo železničářů, kteří se stěhovali ze služebního přeložení nebo za lepším živobytím z maloměsta na pražská předměstí. Hře propadali v prolukách ve vznikající žižkovské, vinohradské nebo vršovické zástavbě. Nepravdělný hadrový míč, sešitý zpravidla z punčochy uzmuté mamince a vycpaný pilinami nebo papírem, nutil k neustálému zdokonalování dovedností. Kluci zde dokázali díky každodenní praxi už v patnácti letech dokonale zacházet s míčem. Měli bohaté zkušenosti s kombinacemi, fauly a triky.²⁶⁸ Fotbal zde vytláčil po příchodu rodin venkovské hry, např. „pasáka“ a „špačka“, v zimě se pak sáňkovalo a v létě plavalo, další hračky vlastnil málokdo. Hrál se proto až do vyčerpání. Fotbalista české národnosti se zrodil na podobném plácku.²⁶⁹ Naopak hráči klubů německých přicházeli do prostředí pražské kopané ze zahraničí sice už s vyvinutými profesionálními návyky, ale i vysokými platovými nároky, které si mohl dovolit pouze DFC Prag. I proto se klub stále více izoloval nejen od klubů českých, ale i od dalších klubů německých. Na rozdíl od SK Slavie a AC Sparty spřízněná mužstva neměl.²⁷⁰

Naopak prakticky samostatnou společenskou skupinu, která kopanou před vypuknutím války skoro neprovozovala, představovala dělnická vrstva. Náročnost směn v průmyslových provozech, před zkrácením pracovní doby příslušnými zákony na 8 hodin roku 1918, nebyla

²⁶⁷ Archiv hlavního města Prahy: fond Spolkový katastr, AC Sparta (AC Královské Vinohrady), karton 589, signatura XIV/0038.; KÁRNÍK, Zdeněk. *Malé dějiny československé (1867 – 1939)*. Praha: Dokořán, 2008, s. 39.; VÁPENKA, Ivan. *V brance Vlasta Burian: fotbalová kariéra krále komiků*. Beroun: Machart, 2011, s. 7 - 8.

²⁶⁸ HAFER, Andreas, HAFER, Wolfgang. *Hugo Meisl, aneb, Vynález moderního fotbalu: životopis*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, 2011, s. 27.

²⁶⁹ ZIKMUND, Zdeněk. Nejlepší footballista kontinentu – Jan Košek z Turnova, in: *Od Ještědu k Troskám. Vlastivědný sborník Českého ráje a Podještědí Turnov: Občanské sdružení Paměť Českého ráje a Podještědí*. 2012, roč. 19, č. 4, s. 281.

²⁷⁰ KRÁL, Lubomír. *Historie německé kopané v Čechách*. Praha: MJF, 2006, s. 13 - 14.

s časovým vytížením a energetickým výdejem při kopané a sportu obecně příliš slučitelná.²⁷¹ Široké dělnické vrstvy se proto začínají hře věnovat až mezi válkami, kdy můžeme zejména v Rakousku pozorovat rozkvět ryze proletářských klubů – hlavně Admiry a Rapidu Vídeň.²⁷²

Kariéru špičkových předválečných hráčů lze rozdělit na tři základní etapy. Na počátku se mládenec dostává díky svým dovednostem, získaným v nekonečných zápasech s hadrovým míčem na předměstských plázcích rozestavených sídlišť do lokálního klubu. Nejlepší z nich pak po prokázání svých schopností přestupovali za utajované benefity do mužstev letenských, kde pod vedením zkušených poradců z Anglie získávali vedle sportovní stránky i povědomí o profesionálním přístupu a etice. Fotbalovou kariéru však mohlo znenadání ukončit zranění, rodí se první sociální program pro podobné případy. Na druhé straně vzestupu z předměstí do města se začíná vyskytovat i ústup ze slávy na „český venkov“, většinou do středních Čech. Nábor hráčů do německých mužstev limitoval znatelný útlum německého živilu, pojetí kopané ve smyslu aristokratického nebo elitářského sportu a národnostní politika ČSF, ÖFV a DFB.

3.1 Na začátku kariéry

S prosazením profesionalizace se dospívající hráči z předměstí stávali buď základními stavebními kameny lokálních mužstev, nebo přestupovali do klubů větších, kde nahrazovali nadšence-amatéry a stávající hráče horší výkonnosti. Fotbalová dráha představovala pro stále větší počet mladých mužů z periferie realistickou možnost dosažení slávy a hmotného zisku. Německá mužstva podobný rezervoár perspektivních, kvalitních a laciných hráčů v pražských městech a předměstích neměla. Navíc přestupy mezi kluby, spadajícími pod národní svazy, ČSF, ÖFV a DFB se povolovaly pouze výjimečně, nebo v lokalitách, kde nepůsobilo mužstvo konkurenční národnosti, což se o řešeném prostoru říci nešlo.²⁷³ Např. ambiciózní DFC Prag proto musel pro posílení mužstva přivádět nákladné hráče rakouské, německé, maďarské nebo

²⁷¹ ROBEK, Antonín, MORAVCOVÁ, Mirjam, ŠTASTNÁ, Jarmila (edd.). *Stará dělnická Praha: život a kultura pražských dělníků 1848 – 1939*. Praha: Academia, 1981, s. 143.

²⁷² KRÁL, Lubomír. *Historie německé kopané v Čechách*. Praha: MJF, 2006, s. 48.

²⁷³ JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 90.

anglické. Ke zprostředkování přestupů klub využíval svých širokých kontaktů v zahraničí.²⁷⁴ Menší německá mužstva však neměla na podobné akvizice prostředky, proto se někteří hráči hlásili ve vidině dobrého výdělků a s vědomím slabosti rodičů se ústředních institucí někde jako Češi jinde zas jako Němci, např. čeští hráči SK Unionu Žižkov, Buriánek, Hábernick a Raymund nastupovali bez sankcí zároveň i za lokální německý klub FC Sport Favorit Prag.²⁷⁵

Nebylo proto ani neobvyklé, že např. mladí hráči velkých klubů z Letné nastupovali pod nepravými jmény i na předměstích, nebo po skončení soutěží za mimosezónní složená mužstva, nazývaná podle britského vzoru „Ramblers“ a „Wanderers“. Mobilita mezi městem a předměstím navíc nebyla natolik vysoká, aby návštěvníci mohli hostující hráče např. ve Vršovicích, na Vinohradech nebo na Žižkově poznat, přesto někteří novináři poukazovali na pirátství „Kaperei“²⁷⁶ potloukajících se borců „Bewegungsspieler“²⁷⁷ v negativním kontextu. Uvažme však, že se před vypuknutím války nekonalo mnoho zápasů a paralelní působení na periferii se proto stalo pro mladé hráče výborným prostředkem k získání herní praxe, nemluvě o naprosté absenci dorosteneckých mužstev a zanedbatelnému počtu mužstev rezervních. Na předměstích, kde za lokální klub příležitostně nastupovali, zpravidla vyrostli a působili zde proto rádi i zadarmo nebo za menší benefity. Když pak měly hrát kluby proti sobě, což se stávalo pouze výjimečně a navíc se v případě většího klubu nejednalo o první mužstvo, ale o rezervu, nastupovali za klub své národnosti nebo klub, kde působil lepší „přátelský duch“.²⁷⁸ Hostování šlo tudíž uskutečňovat pouze ve vztahu klubu velkého a lokálního, pokud někdo znalý poměrů přistihl hráče při hře za dva lokální kluby srovnatelné výkonnosti nebo dokonce při pomoci rivalovi, došlo buď na písemnou výzvu k vysvětlení, nebo musel dotyčný „zrádce“ rovnou vrátit spolkovému správci domu nebo kustodovi propůjčený dres a kopací boty.²⁷⁹

²⁷⁴ Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, DFC Prag, karton 1617, spis V 28/134.; Tamtéž: DFC Prag, karton 2025, spis V 28/5.

²⁷⁵ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 244.

²⁷⁶ ZWICKER, Stefan. 100 Jahre Spitzensport in der Böhmisches Provinz. Der Fussball in Teplitz-Schönau bis 1945, in: DAHLMANN, Dittmar, HILBRENNER, Anke, LENZ, Britta. *Überall ist der Ball rund. Zur Geschichte und Gegenwart des Fussballs in Ost – und Südosteuropa*. Essen: Klartext Verlag, 2011, s. 324.

²⁷⁷ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 318.

²⁷⁸ KRÁL, Lubomír. *Historie německé kopané v Čechách*. Praha: MJF, 2006, s. 29.

²⁷⁹ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, kluby, Praha, SK Smíchov, Dopisy SK Smíchov panu Jaroslavu Radovi 17. 2. – 26. 4. 1912 (korespondence), karton 15, inv. č. 1674.

Nařízení ČSF z roku 1902 o povinnosti klubů uvádět pravá jména hráčů nebral zprvu nikdo příliš vážně, zejména pokud šlo o vzájemně výhodný stav, který navíc zvyšoval příjmy lokálních klubů ze vstupného. Nejlepší střelec Košek nastupoval v počátcích např. pod jmény slavných houslových virtuózů.²⁸⁰ I proto se do záležitosti vložila provoláním z května 1906 o zákazu startování hráčů za více klubů ČAAU, která přibrzdžovala modelování ekonomických vztahů ve sportu ze své podstaty. Iniciativa měla i díky pokročilejšímu stádiu vývoje hnutí stále větší úspěch. Navíc začínají od roku 1906 účinněji pracovat i svazy, např. v záležitostech kontumací, zákazu startu neoprávněných hráčů a dokonce i kontrolování dokonalé unifikace dresů a kalhot podřízených mužstev.²⁸¹ Tendence vrcholí kolem roku 1910, kdy se začínají i v menších klubech vydávat výstupní lístky hráčům, kteří se rozhodli změnit působiště.²⁸²

Nejtalentovanější mladíci předměstských a později i venkovských klubů se většinou brzy nacházeli v hledáčku některého z pražských „S“. SK Slavia např. roku 1903 přetáhla SK Unionu Žižkov rozdílové hráče – Koška, Kotouče a Bendu, což znamenalo nejen zprerhání přátelských vztahů, ale krátce nato i definitivní zánik lokálního klubu. Na hřiště u letenských sadů zamířil roku 1905 i Bohata z AFK Vršovice. AC Sparta přivedla roku 1911 Piláta z SK Olympie Staré Město, a o dva roky později i budoucí meziválečnou hvězdu „Káďu“ Peška z ČAFC Královské Vinohrady. Stupeň vývoje profesionalismu na konci studované doby roku 1913 dokumentuje kauza útočníka AFK Kolín Rutha, o nějž se přetahovali právě nesmiřitelní rivalové. Svou roli zde, podobně jako dnes, sehrály peníze, média i zákulisní vlivy výborů.²⁸³

Sílící hlasy volající po zavedení přestupních řádů proto vycházely zejména od menších klubů, kterým bohatší mužstva bez následků i finančního vyrovnání zcela živelně přetahovala kvalitní mladé borce. K zabránění neregulovaného lanaření hráčů ustanovením karenční lhůty dochází paradoxně až na počátku roku 1914. Nekontrolované přecházení hráčů mezi mužstvy a následné propukání svárů lze proto rovněž považovat za charakteristický znak kopané před Velkou válkou. S přestupními řády vznikají za účelem lepšího působení i řády trestní. Nové

²⁸⁰ ZIKMUND, Zdeněk. Nejlepší footballista kontinentu – Jan Košek z Turnova, in: *Od Ještědu k Troskám. Vlastivědný sborník Českého ráje a Podještědí Turnov: Občanské sdružení Paměť Českého ráje a Podještědí*. 2012, roč. 19, č. 4, s. 281.

²⁸¹ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, ČSF, řády a stanovy, Stanovy ČSF, 1908 (tisk), karton 2, inv. č. 38.

²⁸² Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, kluby, Praha, SK Smíchov, Dopisy SK Smíchov panu Jaroslavu Radovi 17. 2. – 26. 4. 1912 (korespondence), karton 15, inv. č. 1674.

²⁸³ SCHEINOST, Ferdinand. *Slavné postavy naší kopané*. Praha: Tempo, 1940, s. 42.

předpisy ČSF se navíc sepisovaly kompatibilní k obdobným dokumentům ÖFV a DFB, aby měly univerzální a prostupný ráz pro všechna mužstva pražského fotbalového prostředí.²⁸⁴

Mezi zcela zásadní body nového Karenčního řádu patřilo zavedení pololetní přestupní lhůty. Nahlásit vystoupení šlo pouze k 15. prosinci nebo 15. červnu do sedmé hodiny večerní na sekretariátech dosavadního klubu a příslušné ústřední svazové instituce, kde musel navíc dotyčný uvést i nové působiště. Hráč v karenční době pak nesměl nastupovat za žádný klub. Nemohl zasáhnout v probíhajícím ročníku do mistrovského nebo pohárového zápasu ani hrát za reprezentaci svého národa nebo země, výjimku představovala pouze utkání přátelská, kde se nemohlo vyskytnout námitek druhé strany za neoprávněný start. Nutno však podotknout, že kvůli zmiňované neuspořádanosti poměrů ve svazech a mezi nimi, představovala přátelská střetnutí přibližně polovinu střetnutí klubů, což se pochopitelně ihned nezměnilo. Každopádně epocha živelného lanaření a přetahování hráčů v předvečer války definitivně končí. Společně s Karenčním řádem vzniká i Trestní řád, který se sice více dotýkal vlastních klubů, řešil však i sankce za nevybíravé vystupování hráčů na hřišti. Určité pasáže dokumentu později položily základ moderním řádům disciplinárním, i proto má význam zmínit se o nich právě zde.²⁸⁵

K problematice Trestního řádu uvedu několik důležitých bodů upravujících pravidla prvních profesionálů. Špatné vyplnění přihlašovacího lístku např. stálo dotyčného hráče 10,-. Falšování zápisu o utkání distancovalo kapitána mužstva na 10 zápasů. Svaz dále stanovoval, že nastupuje-li hráč za klub, který bojkotuje svaz, bude potrestán doživotním distancováním! Šlo o bod, který posiloval autoritu ústřední instituce. Ani hostování na předměstích už nebylo možné, protože hráči za podobný skutek nesměli hrát až 3 utkání, počet nuceně vynechaných střetnutí se v případě recidivy exponenciálně zvětšoval každý zápas. Tvrdá hra stála 2 utkání, surovost 5 zápasů, neuposlechnutí soudce 2 nebo 5 zápasů, pokud došlo k ukončení utkání. Násilí na soudci pozastavovalo registraci na 6 měsíců, násilí na protihráči pak 3 měsíce.²⁸⁶

²⁸⁴ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, ČSF, řády a stanovy, Řády a stanovy (Mistrovské řády, Rámcový řád pro pohárové a župní soutěže, Řád rozhodčích ad.), 1913 - 1942, karton 2, inv. č. 40.

²⁸⁵ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 383.

²⁸⁶ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, ČSF, Řády a stanovy (Mistrovské řády, Rámcový řád pro pohárové a župní soutěže, Řád rozhodčích ad.), 1913 - 1942, karton 2, inv. č. 40.

3.2 Na vrcholu kariéry

Hráči přestupovali z klubů lokálních a zabydlovali se v základních sestavách mužstev, s nimiž se identifikovaly početné společenské skupiny. Nezbytností se stala důkladná příprava fotbalistů, kteří bojovali o uhájení pozice před svěžími nováčky ze stejných poměrů, z nichž sami vzešli. Kluby se navíc snažily o zvýšení sportovní kvality za účelem zlepšení atraktivity podívané pro zákazníka-diváka. Šlo o úkol nelehký, neboť s útočnou hrou roste zároveň riziko inkasované branky. Nejúčinnější metodu k vyvážení výkonu mužstva představovalo pěstování kontaktů s britským fotbalem. Už sekretář Oxford University AFC Jameson předal po zápase v Praze roku 1899 výborům SK Slavia prospěšné metodické pokyny. K vrcholům podobných snah pak patřilo angažování specializovaného poradce-trenéra z Anglie respektive Skotska.²⁸⁷

Nejstarší kontakty podobného druhu měla už na přelomu 19. a 20. století AC Sparta. Mechanik závodu Maxe Švagrovského se sportovními potřebami, Buckley, pocházel z Anglie a zákonitosti hry znal. Nešlo však prozatím o profesionála v pravém slova smyslu. Na počátku roku 1901 dostala i SK Slavia, po zápase se Southhamptonem AFC, nabídku hráče Millwarda, že se ujme přípravy mužstva. Klub si ho však v daný moment nemohl pro nedostatek peněz dovolit.²⁸⁸ I když angažmá nevyšlo a Millwarda nakonec angažoval budapešťský Torna Club, mělo historicky první utkání Čechů s anglickými profesionály zcela zásadní vliv na přípravu tuzemských fotbalových brankářů, díky prezentaci gólmana Robinsona. Krátce po ukončení zápasu, v němž nemohl díky převaze spoluhráčů předvést své umění, vyzval domácí hráče, aby na něj stříleli hned pěti míči naráz.²⁸⁹ Následně rány vyrážel a vykopával v pádu pomocí efektních skoků, kterým se posléze začalo říkat podle slavného výkonu „Robinsonády“. Výraz zanedlouho zlidověl a postupně se dokonce dostal až do českých jazykových slovníků.²⁹⁰

Až roku 1905 došlo k podpisu první profesionální smlouvy na českém území mezi SK Slavií a skotským trenérem a bývalým výborným hráčem Celtiku Glasgow FC i reprezentace

²⁸⁷ Archiv Sbirky tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, kluby, Praha, SK Slavia, Maddenův training fotbalu, karton 16, inv. č. 1683.

²⁸⁸ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 125, 196.

²⁸⁹ NINGER, Milan, KOLIŠ, Jiří. *Český sport 1862 – 1914*. Kladno: Nezávislý novinář (IV), 2003, s. 264.

²⁹⁰ JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 10.

Johnem Williamem Maddenem. Finanční prostředky k Maddenovu příchodu získal klub díky ukončení bojkotu českého fotbalu ze strany DFB v lednu 1904. Množství vyprodaných zápasů na hřišti SK Slavia s německými mužstvy znamenalo další významné navýšení rozpočtu.²⁹¹

Madden si velice polepšil, rázem se z prostého nýtaře z glasgowských doků proměnil ve významnou postavu společenského života. I proto se s pražským prostředím sžil velice rychle, do roka se uměl domluvit lámanou češtinou, vzal si dokonce i pradelnu slávistických dresů Františku Čechovou. Hlavně se však stal původcem profesionální přípravy hráčů, aby mohli pravidelně bavit zákazníka-diváka standardizovaným produktem podívané. Stál rovněž u zavedení atletické přípravy bez míče, např. starty, sprinty i vytrvalostní běhy. Kladl důraz i na regeneraci po zápasech, viz masáže, frotáže, studené sprchy a horké lázně. Hráče nabádal k dodržování životosprávy, např. zakazoval kouření, pití většího množství piva a ponocování s dívkami na večírcích. Nutil svěřence, aby více stříleli a snažil se s nimi nacvičovat rány bez přípravy.²⁹² Nezanedbával ani psychologii mužstva a měl schopnosti maséra a léčitele, které využívali i nejvýznamnější baletky a artisté. Stal se prvním pražským „sportovním felčarem“. Sám vyráběl bylinné masti k léčebným procedurám, které nazýval „embrokace“. Na tréninky pod jeho vedením se neměla přístup veřejnost. Hráči museli zachovávat naprostou vážnost a disciplínu, nesměli se pošklebovat ani mluvit. Když mělo mužstvo po zápase, následoval den volna. K dalším novinkám patřily i detailní analýzy každého střetnutí. Na Maddenovy metody hráči zprvu pohlíželi se značnou nedůvěrou a roli hrála i jazyková bariéra. Se zlepšováním výsledků a podívané, související se zvyšováním příjmů ze vstupného a reklamy, se však brzy začaly šířit nejen do dalších klubů z pražských měst a na předměstí, ale i na český venkov.²⁹³ Trenér proslul i svou vizáží zobrazovanou na karikaturách, s lulkou, buřinkou a vestou.²⁹⁴

Naopak DFC Prag si mohl dovolit mít v mužstvu i mnoho zaběhnutých profesionálů ze zahraničí, kteří podobný styl přípravy znali z dřívějších, fotbalově vyspělejších působišť. K

²⁹¹ BLECHARZ, Pavel. *Kulturní dějiny kopané v Čechách na přelomu 19. a 20. století: přechod od lokálních plácků k masovému sportu*. Brno: Filosofická fakulta Masarykovy university, 2015, s. 44.

²⁹² Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, kluby, Praha, SK Slavia, O'Neil, John „The Rooter“ Madden, 2006 (článek), karton 16, inv. č. 1690.

²⁹³ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, kluby, Praha, SK Slavia, Maddenův training fotbalu, karton 16, inv. č. 1683.

²⁹⁴ JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 19.

vylepšení sportovní stránky klub přesto angažoval roku 1912 Johna Dicka, dalšího Angličana v pražském světě kopaného míče, který zastával shodnou úlohu jako Madden v SK Slavii.²⁹⁵

Hráči, kteří se dokázali rychle sžít s anglickým způsobem přípravy a hry samotné, pak přitahovali největší zájem veřejnosti. Už před Velkou válkou se proto rodí první profesionální hvězdy, nazývané „primadonami“. Šlo však o pojmenování pejorativní, protože kult hvězd česká veřejnost, na rozdíl od německé, prozatím příliš nerespektovala, což vycházelo nejen ze zažitého rovnostářství, ale i z nedávné nebo stále probíhající ilegality a anonymity hráčů.²⁹⁶

Sílicí ekonomické vztahy však zcela patrně modelovaly specifika hráčských kultur. Fotbalisté dodržovali nepsaný etický kodex, např. nesprávně nařízená penalta se kopala vedle, zároveň však pragmatické pravidlo nejvyšší nabídky na úkor věrnosti klubu. Snímky mužstev dokazují běžný přestupový provoz i mezi největšími pražskými rivaly, např. Jan Vaník a Josef Bělka.²⁹⁷ I borec vystupující pod uměleckým pseudonymem „Soustružník-Gordon“ se roku 1905 nachází na fotografii mužstva AC Sparty, dva roky nato už stojí na snímku SK Slavie.²⁹⁸ K vrcholům nezadržitelného vývoje patří počínaje rokem 1914 anabáze sportovního všemůla Karla Koželuha, který hájil, podle výše nabídnutého honoráře, barvy AC Sparty, DFC Prag i Teplitzeru FK. Šlo o prolnutí klubové, ale hlavně svazové národnostní kategorizace z počátků 20. století. Modelování hospodářských vazeb v době před Velkou válkou došlo vrcholu.²⁹⁹

Současně se zavedením podobných vzorců ve vystupování fotbalistů se postupně začal vytrácet i rozšířený amatérský nešvar protestních odchodů mužstev ze hřiště, pokud měli hráči pocit křivdy ze strany rozhodčího, nebo situace, kdy vyloučení odmítali prostor hrací plochy opustit, přesto se rudimenty profesionálně nepříliš vyspělého chování sportovců vyskytují až do roku 1914.³⁰⁰ Např. popisované události z „derby“ pro srbský Červený kříž roku 1912.³⁰¹

²⁹⁵ HRABAL, Bohumil. Fádni odpoledne, in: *Perlička na dně*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 78.

²⁹⁶ ZIKMUND, Zdeněk. Nejlepší footballista kontinentu – Jan Košek z Turnova, in: *Od Ještědu k Troskám. Vlastivědný sborník Českého ráje a Podještědí Turnov: Občanské sdružení Paměť Českého ráje a Podještědí*. 2012, roč. 19, č. 4, s. 281.

²⁹⁷ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fotoarchiv, H7F23005, H7F24251.

²⁹⁸ JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 13.

²⁹⁹ ZWICKER, Stefan. Zdravá rivalita? Německý fotbal v českých zemích, in: *Dějiny a současnost*. 2014, roč. 36, č. 5, s. 13.

³⁰⁰ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, ČSF, řády a stanovy, Stanovy ČSF, 1908 (tisk), karton 2, inv. č. 38.; Tamtéž: Řády a stanovy (Mistrovské řády, Rámcový řád pro pohárové a župní soutěže, Řád rozhodčích ad.), 1913 - 1942, karton 2, inv. č. 40.

Společenský význam prvních profesionálů však, na rozdíl od doby meziválečné, zatím nepřesahoval rámec klubu. Hráči např. nebyli využíváni reklamou nebo se nemuseli povinně účastnit propagačních a společenských akcí. Existovaly však prostory, kde se scházeli, a kde se konaly valné hromady představenstva, nebo večírky k zahájení nebo k ukončení sezóny. Místa společenského života sportovců v rámci akcí zaměstnavatele budou rozebrány níže na základě povinných hlášení na policii a inzerce na zápasových programech. Které podniky však předváleční hráči navštěvovali mimo řádná shromáždění, už nelze hodnotně doplnit.

I když se kult hvězd prozatím nepěstoval, měli někteří hráči výkonnost stabilní natolik, že pozornost publika přitahovali na hrací ploše i mimo ni pouze vahou svého umění. Německé publikum aplaudovalo vynikajícím hráčům z DFC Prag, Paulu Fischlovi a Robertu Merzovi, kteří pravidelně nastupovali i za rakouskou reprezentaci.³⁰² Nejlepšího českého střelce Jana Koška proslulého hráče SK Slavie, který však působil i v AC Spartě, SK Unionu Žižkov nebo SK Olympii Praha VII, provázely nesčetné legendy o praskajících brankových konstrukcích a rychlostních rekordech zaběhnutých pod přezdívkou „Sharp“. Tvrdou ranou dokázal přerazit nahnilé břevno při propagačním utkání na hřišti v Lounech.³⁰³ Sprinterský závod s atletickým rekordmanem Eisenbergerem na 100 m o zlaté hodinky věnované výborem SK Slavie skončil nerozhodně za 11 s.³⁰⁴ Spolu s Baumrukem a Krummerem se stal roku 1904 součástí největší přestupové aféry před Velkou válkou mezi SK Slavií a AC Spartou. Na vítězném ME UIAFA roku 1911 v Roubaix proto zastával dva roky před koncem aktivní kariéry pozici kapitána.³⁰⁵ S koncem Koškovy éry spojené zejména s SK Slavií symbolicky nastává převaha AC Sparty, což lze považovat za doklad sportovní nevyspělosti, kdy dokáže hru mužstva významně změnit jednotlivec. K nejlepším spartánským hráčům patřil, vedle zmiňovaného Jana Vaníka

³⁰¹ KOLÁŘ, František. „Nesmiřitelná“ rivalita Slavie a Sparty: kapitola z počátků českého fotbalu, in: DEJMEK, Jindřich, HANZAL, Josef (edd.). *České země a Československo v Evropě XIX. a XX. století: sborník prací k narozeninám prof. dr. Roberta Kvačka*. Praha: Historický ústav AV ČR, 1997, s. 165.

³⁰² ZWICKER, Stefan. Zdravá rivalita? Německý fotbal v českých zemích, in: *Dějiny a současnost*. 2014, roč. 36, č. 5, s. 13.

³⁰³ ZIKMUND, Zdeněk. Nejlepší footballista kontinentu – Jan Košek z Turnova, in: *Od Ještědu k Troskám. Vlastivědný sborník Českého ráje a Podještědí Turnov: Občanské sdružení Paměť Českého ráje a Podještědí*. 2012, roč. 19, č. 4, s. 281.

³⁰⁴ LAUFER, Josef. *50 let v našem sportu*. Praha: Mladá fronta, 1968, s. 17.

³⁰⁵ Archiv Sbirky tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, Sportovní tisk, novinové články, Vítězné mužstvo, které dobylo ve Francii mistrovství Evropy, in: *Sport a hry*, roč. 10, 1911, karton 22, inv. č. 1967.

a Josefa Bělky, i Václav Pilát nebo začínající Karel „Káďa“ Pešek, který se stal díky skvělým výkonům a atraktivnímu vzezření, spojenému s přezdívkou „plavovlasá primadona“, prvním profesionálním fotbalistou využívaným reklamou v meziválečném Československu.³⁰⁶

Tváře neznámých borců z předměstských plácků, nebo profesionálů přicházejících ze zahraničí, se dostávaly před rokem 1914 do podvědomí pražské společnosti většinou pouze v sešíváném, rudém a modrobílém úboru.³⁰⁷ I když síla peněz měnila emocionální vztah ke klubu v pragmatický, představovala možnost výdělku ve slavném letenském mužstvu velkou počtu.³⁰⁸ Uvědomme si, že se dresy, stále hlouběji zapisované do srdcí společenských skupin, dědily v rámci konkrétních mužstev, nedaly se koupit a pouhé držení košile, kopacích bot a dlouhých kalhot do půli kolen s hrubě utkanými štulpnami vzbuzovalo úžas klukovských generací už po nástupu na rozsvičku, kde pak borci zkoušeli proslulé „svíčky“ a „bomby“.³⁰⁹ Nutno na druhou stranu dodat, že uznání žen a dívek hráči kopané do roku 1914 respektive 1918 příliš neměli, neboť pro ně představoval, na rozdíl od doby meziválečné, kdy se pohled společnosti na profesionální hráče určitým způsobem mění, lepší partii např. voják z povolání nebo alespoň státní úředník pod penzí. Navíc šlo, až do poloviny první dekády 20. století, o záležitost spíše anonymní a dnešním výrazivem snad i „undergroundovou“. Snad právě proto, že hra za mzdu začala představovat velké riziko, muselo dojít už před vypuknutím konfliktu a s přihlédnutím na rostoucí poptávku po nové podívané k vytvoření sociálních programů pro sportovce z povolání. Nejprve souvisely s rozšířením hnutí a zvýšením výskytu úrazů, později se snahami o podporu raněných na bojištích Velké války.

³⁰⁶ SCHEINOST, Ferdinand. *Slavné postavy naší kopané*. Praha: Tempo, 1940, s. 11, 13, 40, 67.; ŠIKL, Jaroslav. *Hrdinové míče kopaného: čtyři příběhy ze začátku historie a prvního vrcholu naší kopané*. Praha: Olympia, 1987, s. 69 – 70, 96.

³⁰⁷ BROŽEK, Aleš. Vlajky a prapory fotbalových klubů v Čechách před rokem 1918, in: *Sborník přednášek z 5. českého národního vexilologického kongresu*. Liberec: Česká vexilologická společnost, 2012, s. 67.

³⁰⁸ JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 108.

³⁰⁹ KRÁL, Lubomír. *Historie německé kopané v Čechách*. Praha: MJF, 2006, s. 29.

3.3 Na konci kariéry

Fotbal však britští učitelé Buckley, Millward, Madden a Dick považovali za surový sport. Nutno podotknout, že v Anglii, v dobách aktivní kariéry britských poradců pražských mužstev, balancovala hra na pomezí mezi pojetím moderním s asociačními pravidly a brutální variantou, kombinující prvky starých kmenových bojů s prvky dnešního rugby. Na podobném rozcestí, na němž se nacházela hra v 70. a 80. letech, stanula kolem roku 1900 i v Čechách.³¹⁰ Kariéru hráčů proto mohlo naráz ukončit vážné zranění. I když k nim zde docházelo vzácně, přesto se vyskytovala, a pokud se přihodila, měla většinou fatální následky.³¹¹ Nejtragičtějším se stal zákrok brankáře DFC Prag Görnera, který nabral kolenem do břicha útočníka soupeře s následkem vnitřního krvácení a smrti.³¹² Stalo se rovněž, že hráč přišel při hře o oko.³¹³ I když šlo většinou o zlomeniny nohou a rukou, znamenaly úrazy v dobovém kontextu snížení možnosti sehnat adekvátní uplatnění. Stále větší počet účastníků hnutí sebou nesl i narůstající nebezpečí zranění. Situace se musela, zvláště v profesionalizovaných klubech, akutně řešit.

I proto nakonec AC Sparta roku 1904 i SK Slavia a FC Sport Favorit Prag roku 1905 vstoupily do ÖFV, který nabízel vedle zavedených přestupních řádu i pojištění hráčů proti úrazu v případě invalidity ve výši 6 000,- a v případě poranění 2,- denní renty. K roku 1912 přebírá péči o hráče českých klubů ČSF založením úrazového fondu se sekretariátem, který záležitosti posuzoval a vyřizoval. Nejprve fond živily peníze z utkání svazového mužstva, složeného z hráčů různé kvality uvolněných kluby, které si však počítaly různé náhrady, později se proto začala vybírat efektivnější daň z utkání. Navíc svazové mužstvo nemělo prakticky žádnou společenskou prestiž, protože nastupovalo pouze za účelem sehnat peníze, což se sice nelišilo od dalších klubů, na rozdíl od nich však konalo nepokrytě a bez hlubší

³¹⁰ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, ČSF, Noviny a články, Jak vznikl pravzor všech lig – liga anglická; Ručí klub za úraz divákův způsobený hráčem?; Jak se vyvíjela kopaná, list s výstřižky, 1939 (tisk), karton 2, inv. č. 83.; Tamtéž: Kopaná od roku 4000 před Kristem až po dnešek, in: Národní politika, č. 99, 19. 4. 1939; Jak pomalu se rodila dnešní kopaná, in: Národní politika, č. 105, 16. 4. 1939, (listy s výstřižky), karton 2, inv. č. 84.

³¹¹ FRONK, Václav. *Sebereflexe české společnosti: přelom 19. a 20. století v perspektivě humoristických časopisů*. Praha: Irbis, 2011, s. 184.

³¹² KRÁL, Lubomír. *Historie německé kopané v Čechách*. Praha: MJF, 2006, s. 21.

³¹³ JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 7.

myšlenky nebo identifikace s uvedenými skupinami.³¹⁴ Iniciativy vyvrcholily následujícího roku 1913, kdy došlo ke zřízení „Karlíkova fondu“. Impulzem se stal úraz hráče SK Viktorie Žižkov – Karla Šubrtu dne 27. dubna na Kladně. Šubrt utrpěl dvojitou frakturu předloktí pravé ruky. Na základě příslušné literatury zápas údajně dohrál a do vojenské nemocnice se dostavil až dva dny nato, což však na základě konzultace s lékařem není možné. Každopádně však už končetinu nebylo možné zachránit a muselo dojít k amputaci. Na pomoc spoluhráči byla při následujícím utkání s AC Spartou, kde rovněž dříve působil, vybrána vysoká suma 1 700,-.³¹⁵

Šťastnější hráči pak končili buď na základě vlastního úsudku, přeřazením do rezervy nebo přestupem mimo pražská města a předměstí, např. Setzer nebo Štrympl zamířili v letech 1901 a 1903 ze slávistické rezervy do SK Pardubice respektive AFK Kolín, kam několikrát přijeli k propagačním utkáním a navázali zde potřebné kontakty.³¹⁶ Symbolický ústup ze slávy lze dát do kontrastu s přestupem mladého Rutha z AFK Kolín do AC Sparty. Kruh se uzavírá ve smyslu předválečné přestupové politiky na spojnici předměstí, města a venkova. Němečtí profesionálové se spíše plánovitě z českého prostředí stahovali a nástupců příliš neměli.³¹⁷

S vypuknutím Velké války se úrazový sociální program ústředních institucí změnil v iniciativu na podporu hráčů na bojišti. Utkání výběru Prahy proti výběru Vídně 28. září 1914 na hřišti SK Slavie ve prospěch rakouského Červeného kříže poskytlo z poloviny základ fondu pro zraněné na frontě. ČSF pak doplnila sumu částkou 1 000,- a stanovila daň z hlavy 0,20,- z každé prodané vstupenky. Finance se začaly ihned zúročovat, neboť špatné zprávy na sebe nenechaly dlouho čekat. U Komárova zranila střepina Václava Piláta z AC Sparty, Merz z DFC Prag, který spadl pod ÖFV, dokonce nepřežil. Fond využil i známý Krummer z SK Slavie, Mysík z SK Viktorie Žižkov a Vaník z AC Sparty. Na konci roku představovala výše uložených vkladů 1 351,34,-. Lidé na kritickou situaci zpočátku reagovali i podporou nového formátu Poháru dobročinnosti, který vynesl v první válečné sezóně pěkných 2 833,-. Se zhoršujícím se zásobováním na přelomu let 1916 a 1917 však podobné iniciativy upadají.³¹⁸

³¹⁴ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 271.

³¹⁵ JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 8.

³¹⁶ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 288, 305, 319.

³¹⁷ JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 8.

³¹⁸ Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 - 1915, Český svaz fotbalový, karton 1978, spis V 18/36.

Existovali však i hráči, na něž se sice vztahoval branný zákon, ale nástupu na frontu se, podobně jako mnoho dalších mužů, snažili vyhnout a dezertovali. Na fotografiích mužstev z roku 1914 lze např. rozpoznat řadu fotbalistů schovávajících se za svými spoluhráči. Na snímcích není na první pohled jedenáct, nýbrž deset nebo devět mužů. Až po pečlivějším zkoumání můžeme spatřit hráče v pozadí.³¹⁹ Kruh se uzavřel, před přelomem století se hráči ukryvali pomocí falešných knírů a paruk zraku svých profesorů, na počátku Velké války pak vojenské policii. I věkový průměr mužstev se znovu snížil do původních limitů v epoše před profesionální přeměnou. Hráči klubů byli znovu ve studentském gymnaziálním věku.³²⁰

³¹⁹ JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 14.

³²⁰ Archiv Sbirky tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fotoarchiv, H7F14272.

5. Vznik fotbalového příznivce

„...první slávistickou hvězdu nosil pan Šlapák v klopě kabátu, druhou měl blíže srdci na členské legitimaci, třetí pak přímo na prsou. Když na italské frontě dostal kulku do boku, nechytil se za bok, ale rozhalil prsa s výkřikem: „Ať žije Slavie, hanba Rakousku a Spartě.“

Vlasta Burian (Klub fotbalových panen)

Loajální příznivec klubu se rodí z příslušníka národní, sociální nebo lokální skupiny. Národnostní složení pražských měst se od poloviny 19. století do počátku Velké války značně proměnilo. K roku 1857 zde žilo více než 30% Němců, roku 1910 už pouze 10%. Společnost se vyjma vrstev nejvyšších, do nichž šlo proniknout stále pouze s použitím němčiny, rychle počesťovala, docházelo ke zbytnování středních i dělnických vrstev.³²¹ I proto lze pozorovat vzestup SK Slavie ve městě nebo SK Viktorie Žižkov na předměstí a naopak pozvolný ústup DFC Prag i menších německých lokálních mužstev. Kluby středostavovské měly v dané době nejvyšší návštěvnost na zápasech, zatímco kluby dělnické nemohly prozatím naplno využívat širokých lidských zdrojů pro časovou náročnost směnného provozu.³²² Navíc kovaná nejprve představovala pro dělnické hnutí, které vyzdvihovalo čestnost, solidaritu a masový sport, spíš laciné cirkusové představení přeplácených komediantů. Místem manifestace dělnické hojnosti a mužnosti nebyl před Velkou válkou prostor kolem hřiště, ale spíš hospoda.³²³ Na předměstí zas existoval určitý lokální patriotismus, který se projevoval ve vztahu k místním mužstvům, hlavně vršovickým, žižkovským, vinohradským nebo karlínským. Nejvíce se z nich prosazuje SK Viktoria Žižkov, zejména díky skutečnosti, že klub disponoval komponentou národností i lokální. I proto se nakonec stala vedle SK Slavie a AC Sparty součástí „silného trojúhelníku“.³²⁴

Nevyhraněné sportovní diváky, kteří doplňovali kádr věrných, pak mohlo do hlediště přilákat stejně jako dnes pěkné počasí, příznivá doba výkopu, atraktivita popř. míra rivality

³²¹ COHEN, Gary. *Němci v Praze 1861 – 1914*. Praha: Karolinum, 2000, 14.

³²² ROBEK, Antonín, MORAVCOVÁ, Mirjam, ŠTASTNÁ, Jarmila (edd.). *Stará dělnická Praha: život a kultura pražských dělníků 1848 – 1939*. Praha: Academia, 1981, s.143.

³²³ KUČERA, Rudolf. *Život na příděl: válečná každodennost a politiky dělnické třídy v českých zemích 1914-1918*. Praha: Lidové noviny, 2013, s 36.

³²⁴ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, kluby, Praha, SK Viktoria Žižkov, 70 let SK Viktorie Žižkov (tisk), karton 18, inv. č. 1788.

soupeře nebo výkonnost konkrétního hráče, což souviselo s dobovým fenoménem osobních fanoušků. S rychle rostoucí návštěvností na utkáních v letech 1900 až 1910 se procentuální zastoupení loajálních diváků na úkor nahodilých neustále zvětšovalo. Společenské zařazení publika s upevněním kopané v české každodennosti pochopitelně neustále klesalo do průměru až k nižším středním a postupně i dělnickým vrstvám, což lze rozeznat i na patrném uvolnění mravů na zápasech. Navštěvování utkání sociálně, národně a lokálně identifikovaných klubů se stávalo novou formou sekularizovaného náboženství pro čím dál větší množství lidí.³²⁵

Utváření kultury věrných příznivců kopané lze rozdělit na několik etap. K prvním patří v letech 1896 až 1899 epocha kočovného publika, které díky negramotnosti ve věci pravidel hry nejčastěji pouze procházelo kolem hřiště s krátkou zastávkou a vnímalo zápas srovnatelně s představením pouličních umělců. Epocha nehlučného publika přichází na přelomu 19. a 20. století, v době zápasů SK Slavia s výběrem Berlína, Vídně a zejména pak studenty z Oxfordu. I díky nevyvinutosti ritu loajálních diváků se akce ujala široká veřejnost a pojala utkání ve smyslu společenské události, podobné návštěvě divadla nebo dostihů. Ke hřišti se dostavili i významní představitelé pražského veřejného života s dámami ve zdobených kloboucích. Mezi roky 1905 až 1910 pak dochází k nejmasivnějšímu modelování vazeb konkrétních sociálních, národnostních a lokálních skupin ke spolkům-klubům. Vznikají však i fenomény vybočující ze zažitého konceptu. Šlo o zmiňovanou záležitost osobních fanoušků nebo věc nežádoucího publika, o němž bude psáno níže v souvislosti s DFC Prag. K poslední fázi pak patří epocha masového publika v rozmezí let 1910 až 1914, kdy se kopaná usazuje v každodenním životě české společnosti a stává se dokonce možným způsobem vyjádření politických názorů, např. slavné přivítání vítězného reprezentačního mužstva Čech, které se vracelo z neoficiálního ME UIAFA ve francouzském Roubaix roku 1911 nebo demonstrativní série střetnutí ve prospěch srbského Červeného kříže. K nevyvratitelným důkazům popisovaného směřování pak patří rekordní návštěva 14 000 platících diváků na utkání mezi SK Slavií a AC Spartou roku 1913. Množství publika na zápasech letenských rivalů předčilo několikanásobně počty na zápasech se soupeři ze zahraničí, což vypovídá o zvyšující se sportovní gramotnosti publika. Nešlo už o lidovou veselici roku 1896, ani významnou událost roku 1899, stálí příznivci kopané postupně vytváří vlastní kulturu bez vzorů z dalších druhů performancí. Etablování události návštěvy střetnutí v kopané dospělo v rámci pražské společnosti ritualizace, vycházející z posvátnosti identifikovaných klubů pro vytknuté skupiny.

³²⁵ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 278.

5.1 Epocha kočovného publika

Utkání se v letech 1896 až 1899 blížila atmosférou vystoupením pouličních umělců. Lidé většinou nesledovali střetnutí od začátku až do konce. Spíše ze zvědavosti se podívali, co se děje, a protože většinou neznali smysl ani zákonitosti hry a nevěděli ani, komu mají držet palce, pokývali nebo zakroutili hlavou a pokračovali dále. I proto se základním předpokladem pro masivnější šíření nového sportu ve společnosti stalo ustálení a později vydávání pravidel v co největších nákladech, což však vedlo díky rozmanité interpretaci k dalším problémům.³²⁶

Už historicky první utkání SK Slavie a AC Sparty v rámci Národních zápasů mužstev kopaný míč cvičících na Císařské louce vzbudilo díky rozpačitému průběhu velké rozčilení mezi přihlížejícími, kteří se poprvé rozdělili na dvě skupiny a dokonce přerušili na 10 minut střetnutí vstoupením na hrací plochu. Emoce se nakonec přenesly i na soudce Josefa Rösslera-Ořovského, který se navzdory pověsti muže společensky na výši nechal dle svědků strhnout k prudkým slovům vůči přítomnému publiku.³²⁷ Tisk proto hodnotil akci velmi negativně pro špatné mravy, hrubost a urážky. Upozornil rovněž na nutnost vybudovat zábrany kolem hřiště. S výjimkou prvního a na dlouhou dobu i posledního zápasu dosud největších pražských rivalů však probíhala další utkání v epoše kočovného publika v naprostém klidu a pořádku.³²⁸

Epochu kočovného publika lze velmi dobře přiblížit srovnáním informací z Národních listů o první březnové soutěži roku 1896 a Národní politiky o listopadovém mistrovství Čech stejného roku. Údaje vykazují až propastný kontrast ve sdělení o množství přihlížejících na zápasech. Národní listy uvádějí, že na Císařské louce sledovalo první utkání AC Sparty a SK Slavie 121 diváků.³²⁹ Národní politika zas zmiňuje, že o několik měsíců později mělo střetnutí AC Sparty s AC Prahou přihlížet 4 000 diváků. Šlo s největší pravděpodobností o rozdíl mezi diváky platícími a neplatícími – kočovnými, kteří představovali na přelomu století většinu. Navíc by komparace novin vyvracela v literatuře zmiňovaný závěr o stagnaci kopané v AC

³²⁶ BURIAN, Vlasta. *Klub fotbalových panen: mecenáš z Chicaga*. Praha: Akropolis, 1991, s. 13.

³²⁷ JIŘIČKO, Pavel. Sto let „soutěže footballistické“, in: *Dějiny a současnost*. 1996, roč. 18, č. 3, s. 21 - 24.

³²⁸ Národní zápasy o jedenáct čestných odznaků fotbalových, in: *Národní listy* (31. března 1896).

³²⁹ Národní zápasy o jedenáct čestných odznaků fotbalových, in: *Národní listy* (31. března 1896).

Spartě v letech 1896 až 1904. Každopádně však sloupky dokládají absenci unifikovaného klíče používaného k popisu fotbalových klání, jakoby každý list přibližoval rozdílný sport.³³⁰

Na základě předchozích závěrů si lze snadno dovodit, že se vstupenky na první zápasy na konci 19. století nevydávaly. Hřiště nebyla separována od veřejných prostranství a placené prostory prozatím neexistovaly. Svědek akce proto mohl mezi diváky započítat kohokoli, kdo procházel kolem hřiště. Klasické lístky se začaly používat ve světě pražské kopané od roku 1896, současně s ohrazením hřiště DFC Prag, v případě českých spolků od roku 1899, kdy SK Slavia nastoupila proti Berlínu.³³¹ Než se tak stalo, házeli přihlížející peníze pořadatelům do klobouků, pokladnic, nádob nebo na talíře, po vzoru představení pouličních umělců.³³²

5.2 Epocha nehluchého publika

Na počátku roku 1899 dochází během série propagačních utkání s Berlínem, ve Vídni a s Oxfordem k nalezení divácké poptávky po fotbale, které se následně chopili podnikatelé, a stala se hybatelem profesionální přeměny. Noviny, zejména po zápase s anglickými amatéry, nadšeně psaly o „mnohočetné hradbě diváků“, nebo že se k překvapení všech nachází v Praze „početné publikum o věc se interesující“. Nebylo možno udělat víc pro propagaci nové hry z Anglie. Utkání měla proto na přelomu století punc společenské události, kterou navštěvovali i významní představitelé pražského veřejného života. U hrací plochy sedávalo mnoho dam na donesených skládacích seslích, mnohdy i v blátě a sněhu. Nohy měly, na základě výpovědi přítomného novináře, kvůli nepřízni počasí „vyzbrojeny shrnovačkami“.³³³ Lidé namačkaní kolem hrací plochy nehluchně sledovali dosud nevídanou podívanou z ciziny a vzácné hosty provádějící slavnostní výkopy, natož aby kritizovali výkon rozhodčího nebo hráče soupeře.

Nejslavnější utkání epochy mezi SK Slavií s Oxford University AFC sledoval se 4 000 platícími diváky a množstvím diváků neplatících např. i pražský arcibiskup hrabě Schönborn,

³³⁰ BLECHARZ, Pavel. *Kulturní dějiny kopané v Čechách na přelomu 19. a 20. století: přechod od lokálních plácků k masovému sportu*. Brno: Filosofická fakulta Masarykovy university, 2015, s. 34.

³³¹ Archiv Sbirky tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, kluby, Praha, SK Slavia, Vstupenky, 1900 - 2004, karton 16, inv. č. 1681.

³³² KRÁL, Lubomír. *Historie německé kopané v Čechách*. Praha: MJF, 2006, s. 34 - 36.

³³³ HORÁČEK, Miroslav. *Footballový zápas anglických studentů s českými - Oxford : Slavia*, in: *Národní listy* (29. března 1899).

dále místodržitel hrabě Coudehove, maršálek zemského sněmu kníže Lobkowicz, primátor Podlipný, britský konzul Pistorius, nebo knížata Schwarzenberg a Thurn-Taxis. Na zápas SK Slavia s SC Minerva Berlin, který proběhl rovněž roku 1899, se zas přišel podívat sám princ Lobkowicz, kněžna Schwarzenbergová nebo šlechtic Doubek. K utkání s AC Viktorií Wien dodaly noviny zprávu, že se do hlediště dostavily i „nejvýznamnější pražské rodiny“.³³⁴ Elita mnohdy přišla shlédnout před důležitým střetnutím i přípravu mužstva. I díky návštěvám pražské honorace se lidé chovali mnohem ukázněněji než roku 1896, navzdory skutečnosti, že se počet platících diváků u hřiště zvedl se za necelé tři roky bezmála čtyřicetinasobně.

5.3 Epocha loajálního publika

Nárůst počtu diváků na propagačních zápasech vytvořil v letech 1900 až 1910 slušný základ k utváření klubových loajalit. S profesionalizací a zevšedněním kopané se honorace z hlediště vytrácí a dámy přenechávají pozice u hrací plochy místním klukům, z čehož vzešel zvyk přežívající až do hloubi 60. let 20. století. I řadoví diváci se změnili. Nechodili už pouze ze zvědavosti nebo za sportovním zážitkem podobným návštěvě divadla, ale ztotožňovali se podle výše uvedených kritérií se svými kluby a podporovali svá mužstva v každé situaci a za každého počasí. Motivace k návštěvě utkání už nepředstavovala pouze nárazovou podívanou, ale dlouhodobý vztah, povinnost k sociální nebo národní skupině, hráčům i pocit pospolitosti, soudržnosti nebo hájení výsostného prostoru. Ke zmiňovaným poutům se postupně přidával i element kolektivní paměti, založený na vyprávění příběhů o slavných vítězstvích a porážkách nebo anekdot o milovaných i nenáviděných hráčích. Šlo o zrod mytologie české kopané.³³⁵

Loajální diváci už neváhali v pravidelných intervalech platit za vstupné. Na přelomu století se nejprve pohybovalo kolem 0,40,- na mužstva tuzemská, 0,60,- na špičkové kluby z rakousko-uherské monarchie, zejména z Vídně a z Budapešti, na hosty z Anglie pak 0,80,-. Když kluby zahájily investice do zlepšování kvality předváděné hry nebo zázemí pro diváky, začaly se ceny lístků logicky zvyšovat. Nejvíce se platilo, když musel domácí klub uhradit i náklady spojené s příjezdem zvůčného soupeře ze zahraničí. S budováním stadionů se navíc

³³⁴ HORÁČEK, Miroslav. Footballový zápas anglických studentů s českými - Oxford : Slavia, in: *Národní listy* (29. března 1899).

³³⁵ HALBWACHS, Maurice. *Kolektivní paměť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009, s. 13.

hodnota vstupenek začala lišit podle místa, odkud dotyčný utkání sledoval. Na stání se ceny pohybovaly mezi 1,40,- do 2,40,- a na sezení pak mezi 3,60,- až 5,-.³³⁶ Utkání SK Slavie se zahraničními protivníky přesto navštěvovalo kolem 3 000 diváků, na speciální soupeře pak přicházelo až 6 000 diváků, např. zápasy s AB Kodaň, Corinthians FC, Newcastle United FC, Civil Service FC nebo Manchester United FC. DFC Prag o masovou kulisu na zápasech příliš nestál, viz fenomén nežádoucího publika. Naopak AC Sparta měla s návštěvností problémy. Na letenské hřiště sice docházelo kolem 1 500 až 2 000 diváků, což se sice rovnalo značnému nadprůměru, ambiciózní klub však směřoval k metám nejvyšším. Na utkání s Evertonem FC přišlo „pouhých“ 1 600 diváků, na Newcastle United FC pak 1 850 příznivců, přestože šlo o významná anglická mužstva.³³⁷ Nárůst publika stimuloval počínaje rokem 1905 krach klubu, zarputilý boj proti SK Slavii i rostoucí sportovní výkonnost a popularita nové hry. Nejvěrnější příznivci se pak stávali členy svých klubů. Stejně jako zakladatelé v době před-profesionální platili pravidelné příspěvky ve výši zhruba 100,- ročně a hrdě sebou nosili legitimace, které měly platnost stále vstupenky nejen na střetnutí v kopané, ale např. i na klání lehkooatletická, veslařská nebo cyklistická. Identifikace diváka došla držením průkazu svého završení.³³⁸

Neustále sílící identifikací veřejnosti s kluby dokládá i stať redaktora časopisu České strany pokrokové Čas Josefa Kaufmanna z roku 1907, který se pozastavuje nad skutečností, že lidé zanedbávají občanské povinnosti a raději šlí na Letné po vítězství SK Slavie nebo AC Sparty. Sportovní rubriku už měly prakticky všechny noviny napříč společenským spektrem. Se zrodem skupin loajálních příznivců vzniká i fenomén potulování „tourismo sportivo“, kdy lidé začínají doprovázet svá mužstva k utkáním na hřištích soupeře. Rámec podobných aktivit však před Velkou válkou nepřesahuje v případě klubů z pražských měst a předměstí prostor pozdější velké Prahy.³³⁹ Už od roku 1905 se setkáváme s informacemi o špatném chování publika a dokonce i o výtržnictví, např. utkání AC Sparty proti ČAFC Královské Vinohrady, po němž hosté přerušili s letenským soupeřem veškeré styky kvůli házení kamenů na hráče po

³³⁶ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, kluby, Praha, SK Slavia, Vstupenky, 1900 - 2004, karton 16, inv. č. 1681.

³³⁷ BLECHARZ, Pavel. *Kulturní dějiny kopané v Čechách na přelomu 19. a 20. století: přechod od lokálních plácků k masovému sportu*. Brno: Filosofická fakulta Masarykovy university, 2015, s. 46.

³³⁸ JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 18.

³³⁹ HAFER, Andreas, HAFER, Wolfgang. *Hugo Meisl, aneb, Vynález moderního fotbalu: životopis*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, 2011, s. 24.

skončení střetnutí. Stejně se pak zachovalo i vídeňské publikum ke spartánům po dubnovém utkání na hřišti CFC Vienna. Střetnutí lokálních rivalů, Staroměstského SK a Novoměstského SK předčasně odpískal donesenou píšťalkou neznámý poberta z hlediště.³⁴⁰ Kopaná kolem roku 1905 sice dosud nezavršuje ekonomickou proměnu, evidentně se však začíná projevovat změna kulturní. Excesy, hrubost nebo nevybíravé postoje k soupeřům se začínají množit. Na počátku roku 1913 dokonce dochází k prvním doloženým násilnostem v hledišti u nás.³⁴¹

K hlavním příčinám zhoršování mravů na stadionech patřila vedle rostoucí popularity hry v různých společenských vrstvách i stále větší znalost pravidel, která však měla dle stáří a vydání různý výklad. Nejčastěji však pocházela z první poloviny 90. let 19. století, kdy se kopaná od pojetí z konce první dekády 20. století podstatně lišila. Šlo zejména o rozdíl mezi zmiňovaným asociačním a tradičním pojetím s prvky rugby.³⁴² Ke stanovené koncepci práce založené na dichotomickém modelu modernizace lze proto přičíst i změnu projevu hry.³⁴³

Lidé se mohli řídit pravidly z pera místo-náčelníka ČOS Josefa Klenky z roku 1892, publikovanými v listu Sokol.³⁴⁴ Existovala i pravidla dovezená roku 1893 z Anglie Josefem Rösslerem-Ořovským a následně přeložená do češtiny ve spolupráci se sekretářem SK Slavie Karlem Hammerem.³⁴⁵ K roku 1894 vydal zákonitosti hry i předseda AC Sparty Maxmilián Švagrovský v časopise Sportovní obzor. Kluby se prostě snažily vyložit si kopanou po svém. K hlavním příčinám patřila zejména několikrát zmiňovaná slabost ústředních institucí.³⁴⁶

³⁴⁰ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 278, 298, 309.

³⁴¹ FRONK, Václav. *Sebereflexe české společnosti: přelom 19. a 20. století v perspektivě humoristických časopisů*. Praha: Irbis, 2011, s. 186.

³⁴² Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, ČSF, Noviny a články, Jak vznikal pravzor všech lig – liga anglická; Ručí klub za úraz divákův způsobený hráčem?; Jak se vyvíjela kopaná, list s výstřižky, 1939 (tisk), karton 2, inv. č. 83.; Tamtéž: Kopaná od roku 4000 před Kristem až po dnešek, in: Národní politika, č. 99, 19. 4. 1939; Jak pomalu se rodila dnešní kopaná, in: Národní politika, č. 105, 16. 4. 1939, (listy s výstřižky), karton 2, inv. č. 84.

³⁴³ HLAVAČKA, Milan. Modernizace, in: ČECHUROVÁ, Jana, RANDÁK, Jan. *Základní problémy studia moderních a soudobých dějin*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2013, s. 449.

³⁴⁴ KLENKA, Josef. „Kopaná“ jednoduchá (Anglicky Football), in: VANÍČEK, Karel. *Sborník sokolské župy Podbělohorské k I. sletu na Kladně 3. července 1892*. Praha, 1892, s. 84 – 87.

³⁴⁵ RÖSSLER-OŘOVSKÝ, Josef. První počátky, in: PETRŮ, Karel (ed.). *Třicet let Českého Svazu Footballového 1901 – 1931 a trochu historie kopané v zemích československých*. Praha, 1931, s. 9.

³⁴⁶ MÍKA, Zdeněk. *Zmizelá Praha. Sporty a sportoviště: počátky tělesné výchovy a sportu v Praze*. Praha: Paseka, 2011, s. 43.

Navzdory existenci pravidel však lidé běžnou brutalitu hry prakticky neřešili, pokud se dodržoval oboustranně spravedlivý metr. Mezi nejoblíbenější patřili hlavně sudí, kteří pískali málo postavení mimo hru neboli „offside“. Než došlo ke stabilizaci rozhodcovských institucí, podíleli se na řízení zápasů předsedové soupeřících mužstev, každý měl na starosti půli hřiště. K ustálení pravidel dochází kolem roku 1910, stereotypy diváku se však už neměnily, naopak přešly v lidový kolorit, neboť se sport stává stále více masovým. Např. poukazování na špatný výkon sudích spojované s domněnkami o korupci a vítání soupeře pískotem diváků přetrvávalo do dnešních dnů. I když se s prvním stereotypem můžeme setkat i v dalších zemích, v druhém případě máme co k dočinění s úkazem ryze českým, který se vyvinul v letech 1905 až 1910 s vytvářením negativních vztahů společenských skupin k rivalským klubům a snahou o hájení svého území, viz kapitola 7. Návštěva utkání se začala stávat i ventilem určitých frustrací.³⁴⁷

Schémata klubových loajalit měla však už před válkou svá specifika a animozity. DFC Prag zavedl do pražského prostředí fenomén nežádoucího publika, který se vyskytoval spíše ve Vídni. Na většině pražských hřišť totiž pronásledovaly hráče nadávky českých nacionalistů i německých šovinistů. Šlo o invektivy protiněmecké nebo protižidovské a dokonce i o násilí, např. čeští útočníci napadli německého flašinetáře před domácím utkáním s CFC Vienna za neustálé přehrávání písně „Wacht am Rhein“.³⁴⁸ I proto vyjíždělo mužstvo raději do zahraničí. Na domácí zápasy pak výbor značně nadhodnocoval vstupné, neboť neměl zájem vytvářet u svého hřiště masovou diváckou kulisu. Navíc představitelé věděli, že by při soupeření o větší návštěvnost s českými mužstvy drtivě prohráli, akcentovali proto raději elitní a výsadní ráz klubu. Ke znatelné neoblíbě u pražské společnosti však klub přispěl zejména svou negativní politikou, popisovanou v předchozích kapitolách. Nutno rovněž dodat, že podobnou strategii si mohly dovolit kluby financované podnikateli a nikoli pouze ze vstupného, i proto zůstalo u DFC Prag. Srovnání rozpoložení publika roku 1899 a 1906 každopádně skýtá velký rozdíl.³⁴⁹

K dalším výjimkám z běžného schématu v procesu vytváření klubových loajalit, patřil vedle fenoménu nežádoucího publika i fenomén osobních fanoušků hráčů. SK Slavia se proti němu roku 1904 razantně postavila vyřazením svých největších hvězd Koška, Baumruka a

³⁴⁷ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 278.

³⁴⁸ HAFER, Andreas, HAFER, Wolfgang. *Hugo Meisl, aneb, Vynález moderního fotbalu: životopis*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, 2011, s. 24.

³⁴⁹ Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, DFC Prag, karton 1617, spis V 28/134.; Tamtéž: DFC Prag, karton 2025, spis V 28/5.; Tamtéž: DFC Prag, karton 2676, spis V 28/61.

Krummera z mužstva. I když vynikající borci následně získali pro AC Spartu momentální uznání doma i v zahraničí, na „kult primadon“ klub doplatil. Když se pilíře sestavy vrátili zpět do SK Slavie, došlo při nevelkých návštěvách k dalšímu hospodářskému propadu, právě díky nestálosti podobných, klubově prozatím nevyhraněných diváků. Nutno proto konstatovat, že na rozhraní mezi výdělkem a ztrátou mohl, navzdory značné převaze loajálních diváků, hrát roli právě podobný druh publika, které byt' v menšině rozhodovalo o ekonomickém úspěchu nebo neúspěchu akce. I zde se projevoval rozdíl v nahlížení české a německé společnosti na kopanou. Německé noviny své hráče vynášely na stránky sportovních rubrik, zatímco české rovnostářství stavělo do popředí spíše klub-kolektiv. I když hvězdné výkony požadovalo, kult hvězd se i díky negativním zkušenostem a názorům na profesionalismus příliš nenosil.³⁵⁰

K roku 1910 už měli nejen redaktoři novinových plátků, ale i představitelé samotných klubů určité zkušenosti s požadavky, návyky a strategiemi pražského publika ve věci návštěv zápasů. U největších rivalů SK Slavie a AC Sparty se proto začínají vyskytovat snahy o vzájemné odčerpávání diváků v termínech utkání soupeře, např. pomocí uspořádání střetnutí rezervního mužstva za nižší cenu vstupenky, což mohlo nalákat nevyhraněné nebo začínající obecnost a významně snížit hospodářský profit lokálního soupeře. Naopak kluby sdružené v kruzích dvojice pražských „S“, viz Turnaj o stříbrný věnec a Turnaj o stříbrný míč města Karlína, se snažily o spolupráci a časy výkopů přizpůsobovaly svým zaštit'ovatelům. Tradici nedělních dopoledních začátků střetnutí, která vznikla ve studované době, dodnes uplatňují některá menší pražská mužstva, aby nedošlo k překrytí s vystoupením klubů největších.³⁵¹

5.4 Epoque masového publika

K předobrazům vrcholu zájmu diváků o fotbal v době mezi světovými válkami patřila léta 1910 až 1914. Nezpochybnitelný doklad, že si hra vydobyla pevné místo v každodenním životě české společnosti a stala se i možným vyjádřením politických postojů, představovalo přivítání reprezentačního mužstva Čech na nádraží Františka Josefa I. po návratu z vítězného ME UIAFA ve francouzském Roubaix roku 1911. Sešly se zde davy lidí, znovu včetně mnoha

³⁵⁰ ŠIKL, Jaroslav. *Hrdinové míče kopaného: čtyři příběhy ze začátku historie a prvního vrcholu naší kopané*. Praha: Olympia, 1987, s. 102 – 103.

³⁵¹ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 336.

žen. Kapela zahrála na počest borců „Kde domov můj“. I dnes veřejností silně reflektovaná festivita velkolepých přijetí úspěšných českých sportovců, vracejících se domů s vítěznými vavříny a podtextem úspěchu malého národa nad světem, začala právě zde.³⁵² Mezi řádky slavného příjezdu šlo rozpoznat zejména pocit revanše za vyloučení ČSF z FIFA, které zajistil český židovský obchodník s kopanou Hugo Meisl.³⁵³ Sjednocení rakousko-uherského sportu mělo představovat dar mocnáři k 60. výročí panování v podunajské monarchii. Každopádně šlo o vzácnou příležitost revanše provedeného na symbolicky pojmenovaném místě. Náladu lidí nemohla pokazit ani skutečnost, že se soutěže zúčastnily pouze dva další výběry. Naopak v rámci německé pražské společnosti se zájem o kopanou s ústupem DFC Prag a ustálením převahy SK Slavia, AC Sparty a nově i SK Viktorie Žižkov klesal. Klub už nemohl movitým podnikatelům sloužit k propagaci, ani ke zvýraznění národní převahy na sportovním poli, i proto německé banky nakonec pragmaticky přešly na druhou stranu sportovní barikády.³⁵⁴

Nárůst zájmu české veřejnosti o moderní hru, se po roce 1910 vedle slavného přivítání hráčů po návratu z Francie nebo stabilizaci sportovních rubrik ve většině novinových plátků napříč společenským i národnostním spektrem projevoval rapidním zvyšováním návštěvnosti. S vyrovnáváním domácí špičky klesla prestiž utkání pražských mužstev s kluby zahraničními na úkor zápasů „silného trianglu“ – SK Slavia, AC Sparty a SK Viktorie Žižkov, které začaly lákat mnohem více diváků. Mužstva z Rakouska, Maďarska a zejména pak z Anglie budila v počátcích fotbalového hnutí velký zájem veřejnosti nejen díky předpokládané výkonnosti, ale i skutečnosti, že přijížděla prostě z daleka a měla automaticky punc cizokrajné atrakce.³⁵⁵

I když do pražských měst leckdy i na předměstí zavítala před vypuknutím Velké války skutečně špičková mužstva z Británie, např. Celtic Glasgow FC, Newcastle United FC nebo Manchester United FC, šlo však ve většině případů o nahodile poskládaná mimosezónní prázdninová mužstva „Ramblers“ nebo „Wanderers“ pochybné kvality i pověsti, např. Surrey Wanderers FC. Tulácké kluby se spoléhaly na skutečnost, že pouze anglický původ bude pro

³⁵² Archiv Sbírký tělesní výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, Sportovní tisk, novinové články, Vítězné mužstvo, které dobylo ve Francii mistrovství Evropy, in: Sport a hry, roč. 10, 1911, karton 22, inv. č. 1967.

³⁵³ Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, Český svaz fotbalový, karton 1978, spis V 18/36.

³⁵⁴ KRÁL, Lubomír. *Historie německé kopané v Čechách*. Praha: MJF, 2006, s. 13.

³⁵⁵ JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 8.

místní lákadlem. Nezřídka měly podobné skupiny potloukající se po Evropě ve svém středu i hledané zločince, kteří díky zájezdu na kontinent unikali v rodné zemi spravedlnosti. I proto se proti výjezdům hráčů proslulých spíše hrubostí a alkoholismem než pohlednou hrou, postavilo roku 1906 dokonce i zasedání FIFA v Bernu, včetně českých zástupců Horáčka a Rayma. Kluby navíc ušetřily spoustu peněz vynakládaných na úhradu příjezdu a pobytu mužstev ze zahraničí v Praze. I publikum však v letech 1905 až 1910 s rostoucí „fotbalovou gramotností“ postupně vycítilo, že se domácí mužstva zahraničním kvalitativně vyrovnala, viz dvojice vítězných utkání SK Viktorie Žižkov s Civile Service FC. Kdyby však diváci nedali své postoje najevo snižující se návštěvností, situace by samozřejmě zůstala stejná. Navíc s rozvojem hnutí, spojeným se společenskou identifikací, která přesahovala rámec běžné podívané a současně vedla ke vzniku řady rivalit, rostl zájem právě o vzájemné zápasy klubů z pražských měst a předměstí. Namísto prvoplánové podívané zde začal existovat spletitý systém přátelství a nepřátelství. Nejvyšší návštěvy spadají právě mezi roky 1910 až 1914.³⁵⁶

Na první střetnutí SK Slavie a AC Sparty v rámci Národních zápasů mužstev kopaný míč cvičících přišlo podle Národních listů 121 platících diváků.³⁵⁷ Utkání SK Slavie s Oxford University AFC shlédlo už 4 000 diváků. Informace o počtu přihlížejících pak začaly noviny pravidelně podávat roku 1900. Návštěvy se do roku 1910 pohybovaly kolem 2 000 až 4 000, maximálně 6 000 diváků na zápas a postupně se zvyšovaly. Když však AC Sparta zdolala 1. října 1911 poprvé dosud neporazitelnou SK Slavii, sledovala příští vzájemný souboj 2. června 1912 už první pěticiferná návštěva 12 000 diváků. Na následující derby pražských „S“ 5. října 1913 pak přišla nejvyšší návštěva před Velkou válkou vůbec. Na stadion u letenských sadů se vměstnalo neuvěřitelných 14 000 diváků, kteří sledovali symbolické vítězství AC Sparty.³⁵⁸

³⁵⁶ HEINZ, Vilém, Reprezentanti anglického fotbalu, in: *Národní listy* (15. března 1913).; POLÁČEK, Karel. *Muži v offsidu: ze života klubových přívrženců*. Praha: Paseka, 2004, s. 72.

³⁵⁷ Národní zápasy o jedenáct českých odznaků fotbalových, in: *Národní listy* (31. března 1896).

³⁵⁸ ZWICKER, Stefan. Männer, manchmal im Abseits. Fussball als Thema in der tschechischen Literatur und seine gesellschaftliche Rolle in Vergangenheit und Gegenwart, in: *Stifter Jahrbuch*. 2001, roč. 15, s. 100.

TAB. 2 - NÁVŠTĚVNOST VYBRANÝCH PRAŽSKÝCH KLUBŮ V SEZÓNĚ 1912/1913 ³⁵⁹				
KLUB	NÁVŠTĚVNOST		UTKÁNÍ SE ZAHRANIČNÍMI SOUPEŘI	
	PRŮMERNÁ	NEJVYŠŠÍ	DOMA	VENKU
SK Slavia	4 100	14 000	22	7
DFC Prag	2 500	5 000	33	18
AC Sparta	2 600	12 000	8	3
SK Viktoria Žižkov	2 100	7 000	2	0
ČAFC Královské Vinohrady	800	2 000	0	0

³⁵⁹ JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 8.

6. Vznik fotbalového impresária

„...získat publikum k pobytu na hřišti v zimním nedělním odpoledni je obtížné. Menší část holduje zimnímu sportu, velké množství sedí v kavárně.“

Hugo Meisl (aneb Vynález moderního fotbalu)

Fotbalový impresário se nerodí, nýbrž do sportovního prostředí vstupuje po několika pozitivních zkušenostech s pořadatelstvím zápasů počínaje rokem 1899, kdy se kopaná stává populární napříč národnostním spektrem pražské společnosti. Hru považuje nejen za prodejní artikl, který nabízí ve velkých městech, respektive v místech s největší poptávkou, ale i za možnost zviditelnění vlastní živnosti a příležitost k vytvoření nových hospodářských vazeb.³⁶⁰ Rychlost proměny se stala pro úspěch klíčovou, protože ze závěrů předchozích kapitol lze usuzovat, že ekonomizace probíhala překotně. Ani poptávka společnosti nebyla neomezená. I proto se nejlépe zorientovali podnikatelé s nejvíce kontakty, zpravidla pocházeli z židovského prostředí. Na počátku procesu se však kanály proudění peněz do klubů nebo v rámci hnutí zatím modelovaly, i proto lze první představitele zákulisí hry rozdělit do několika skupin.³⁶¹

K vnějším představitelům zákulisí patřili sponzoři, kteří do hnutí přímo nevstupovali, ale pouze ho využívali k propagaci vlastního obchodu. Šlo ve většině případů o provozovatele restauračních zařízení v blízkosti hřiště, kam se loajální příznivci uchýlovali rozebírat průběh zápasů, nebo prodejce sportovního vybavení, kteří rovněž s nebývalou rychlostí zareagovali na poptávku veřejnosti po potřebách k provozování kopané.³⁶² Skupina vnitřní zahrnovala zejména podnikatele, které buď demonstrativně zvolila valná hromada, nebo setrvali spíše

³⁶⁰ ZWICKER, Stefan. 100 Jahre Spitzensport in der Böhmisches Provinz. Der Fussball in Teplitz-Schönau bis 1945, in: DAHLMANN, Dittmar, HILBRENNER, Anke, LENZ, Britta. *Überall ist der Ball rund. Zur Geschichte und Gegenwart des Fussballs in Ost – und Südosteuropa*. Essen: Klartext Verlag, 2011, s. 320.

³⁶¹ HAFER, Andreas, HAFER, Wolfgang. *Hugo Meisl, aneb, Vynález moderního fotbalu: životopis*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, 2011, s. 15 - 17.

³⁶² Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, kluby, Praha, DFC Prag, Fussball Wettkampf, DFC Prag : Britania Berlin FC, 3. 4. 1899 (program) karton 15, inv. č. 1657.; Tamtéž: SK Slavia, Programy SK Slavia, 1900 – 1912, karton 16, inv. č. 1697 – 1711.

v pozadí.³⁶³ S nimi pak spolupracovali zprostředkovatelé zápasů bez klubové příslušnosti, skuteční impresáři, placení procenty z výnosu akce. Kontakty klubů před ekonomizací nebo klubů, které nedosáhly pokročilejšího stupně vývoje, zajišťovali předsedové, kteří měli s postupující profesionalizací význam reprezentativní. Svou autoritou zaštiťovali pragmatické konání mecenášů a zprostředkovatelů, které určoval předpokládaný výdělek ze zápasů.³⁶⁴

K důležitým aspektům nových rolí patřila i nutnost bohatého společenského života. Skupiny prvních impresáriů, kteří se začali pohybovat v prostředí kopané, se nejprve scházely v klubových místnostech, umístěných v rámci pražských, českých nebo německých kaváren, a později v budovaných prostorách rodících se stadionů. I proto kluby, které se podnikatelského rizika spojeného s půjčkami na budování zázemí strchovaly, nedosáhly ve většině případů podpory vlivných nebo bohatých postav a ani vyššího stupně ekonomické strukturalizace. Ke každému prestižnímu utkání se proto pro významné návštěvníky připravovaly bohaté bankety, na nichž se sítě prvních ekonomických vztahů v kopané nadále rozvíjely a prohlubovaly.³⁶⁵

Kde se konaly akce pražských spolků-klubů lze rekonstruovat z povinných hlášení na policejní ředitelství, aby došlo k dodržení Spolkového zákona z roku 1867.³⁶⁶ Navíc podniky propagovaly na zápasovém programu.³⁶⁷ Na příkopěch, v kavárně Continental, měl vyhrazené prostory výbor ERC Reggata Prag. Nástupci z DFC Prag pořádali akce v restauraci Puschner na Václavském náměstí, nebo v restauraci Weinber v Jungmannově ulici. Naopak v Kavárně pražských sportmenů U Karla IV. na rohu Žitné ulice a Karlova náměstí měla místnost SK Slavia. Největší rivalové z AC Sparty našli své útočiště v kavárně Orient v Hybernské ulici. Schůze a valné hromady SK Viktorie Žižkov se symbolicky konaly v restauraci U Tábority

³⁶³ Národní archiv: fond Prezidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, SK Slavia, karton 2678, spis V 28/92.

³⁶⁴ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 235.

³⁶⁵ BLECHARZ, Pavel. *Kulturní dějiny kopané v Čechách na přelomu 19. a 20. století: přechod od lokálních plácků k masovému sportu (bakalářská práce)*. Brno: Filosofická fakulta Masarykovy university, 2015, s. 22.

³⁶⁶ Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, DFC Prag, karton 1617, spis V 28/134.; Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, DFC Prag, karton 1617, spis V 28/134.; Tamtéž: Český svaz fotbalový, karton 1978, spis V 18/36.; Tamtéž: DFC Prag, karton 2025, spis V 28/5.; Tamtéž: DFC Prag, karton 2676, spis V 28/61.; Tamtéž: SK Viktoria Žižkov, karton 2676, spis V 28/58.; Tamtéž: SK Slavia, karton 2678, spis V 28/92.

³⁶⁷ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, kluby, Praha, ERC Regatta Prag, ERC Regatta Prag : First Vienna FC, 3. 4. 1898 (program), karton 15, inv. č. 1673.; Tamtéž: SK Slavia, Programy SK Slavia, 1900, karton 16, inv. č. 1731 – 1736.

v Palackého ulici. Společné rozhovory ústřední probíhaly nejčastěji v hostinci u Brejšků ve Spálené ulici a restauraci u Zlaté váhy na Senovážném náměstí, kde roku 1901 vznikl ČSF.³⁶⁸

6.1 Fotbalový předseda

Fotbalový předseda buď sám inicioval, nebo ze své autority zaštiťoval vystupování klubu na veřejnosti. Míru kompetencí regulovala ekonomická vyspělost sdružení, ve velkých měl spíše reprezentativní úlohu, zatímco v malých rozhodoval více nebo dokonce sám. Např. předseda DFC Prag a dokonce celého DFB Ferdinand Hueppe³⁶⁹, profesor Kochova institutu, představoval modelový příklad první skupiny, protože směřování klubů ve skutečnosti řídila liberální elita pražských německých podnikatelů.³⁷⁰ Naopak předsedové menších klubů, např. Löffler z Hradčanského SK, Kačerovský z Nomoměstského SK, Košerák z Vinohradského SK nebo Masák z SK Meteoru Praha VIII zajišťovali ze své pozice vše potřebné sami. Navíc manipulovali s daleko menšími rozpočty, viz zmiňovaná iniciativa sekretáře Čížka vedoucí ke zpracování tabulek minimálních náhrad pro mužstva vyjíždějící k propagačním utkáním. U velkých a bohatých klubů proto instituce valné hromady zavádí funkci předsedy čestného.³⁷¹

Na základě předchozích kapitol můžeme konstatovat, že zákulisní rozbroje probíhaly v prostředí pražské kopané počínaje rokem 1897, kdy DFC Prag započal národnostní válku s ekonomickým pozadím proti SK Slavii.³⁷² I díky zvolené negativní politice a izolovanosti dané úbytkem německé národnosti ve městě se stal závislým na diplomatickém působení po Evropě. Naopak k prvním manažerským aktivitám českých spolků patřily iniciativy zástupců

³⁶⁸ JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 17.

³⁶⁹ ZWICKER, Stefan. Fussball in den böhmischen Ländern, in: PEIFFER, Lorenz, SCHULZE-MARMELING, Dietrich (edd.). *Hakenkreuz und rundes Leder. Fussball im Nationalsozialismus*. Göttingen: Werkstatt GmbH, 2008, s. 224.

³⁷⁰ KRÁL, Lubomír. *Historie německé kopané v Čechách*. Praha: MJF, 2006, s. 28.

³⁷¹ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 235.

³⁷² Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu: fond Fotbal, Sportovní tisk, novinové články, Kaufmann J. V. Třináct let bojů proti Vídni o uznání české samostatnosti ve sportu fotbalovém, 1910 (tisk), karton 22, inv. č. 1966.

SK Slavie ve věci zápasů s Berlínem nebo Oxfordem. Šlo ve své podstatě pouze o protiakce k negativní kampani DFC Prag, na nichž se paradoxně sami naučili vytvářet zákulisí hry.³⁷³

Utkání vyjednal s anglickým kolegou Jamesonem sekretář Hammer. Mladí studenti posléze stanuli před nelehkým úkolem sportovním, ale i společenským. Slávistický předseda, doktor Hausmann, však působil v době bezprostředně před utkáním v izolovaných barácích tyfových v Ústí nad Orlicí, kde zrovna řádila epidemie, a proto se nemohl diplomatické mise zúčastnit, navíc došlo k zákazu veškeré korespondence. Studenti ale potřebovali štáb starších, reprezentativních zástupců, kteří by věci pomáhali po stránce společenské. Úkolu se ujal např. pozdější konzul v Teheránu, tenista a veslař Linka, ředitel malostranské záložny Balcar nebo agilní Josef Rössler-Ořovský. Skupina pak návštěvami u významných představitelů pražského veřejného života, zejména u arcibiskupa, policejního ředitele a místodržitele, zajistila utkání patřičnou podporu, finanční dary nebo strážníky k zachování pořádku. Šlo však prozatím o iniciativy ze zájmu a nadšení.³⁷⁴ Amatéry zorganizovaná střetnutí, která pak na Letenské pláni shlédlo až 4 000 platících diváků, ukázala budoucím podnikatelům s fotbalovou podívanou širokou poptávku veřejnosti po novém druhu zábavy respektive možnost dobrého výdělků.³⁷⁵

I v AC Spartě se během krátkého působení Jindřicha Baumruka v letech 1904 až 1905 postupně učili komunikaci s evropskými velkokluby. Na letenský stadion dorazil Newcastle United FC nebo Everton FC. Největší diplomatický úspěch však proběhl na poli domácím. Šlo o založení Poháru dobročinnosti neboli Charity Cupu, který stál nejen u počátků pohárové soutěže, ale i využití sportovního utkání k charitativním účelům na českém území. Turnaj měl podporovat sanatorium Českého zemského pomocného spolku pro nemocné trpící plicními chorobami v Pleši, které vedl profesor Emerich Maixner.³⁷⁶ Klubový výbor navíc díky svým kontaktům zajistil, že se prostředky k prvnímu ročníku poskytl majitel pražského železářství Rott. Šlo o zcela prvního hlavního sponzora zaštiťujícího pravidelnou soutěž v kopané.³⁷⁷

³⁷³ KRÁL, Lubomír. *Historie německé kopané v Čechách*. Praha: MJF, 2006, s. 12 - 13.; KISCH, Egon Ervín. Češi a Němci, in: *Tržiště senzací*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963, s. 69.

³⁷⁴ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 130.

³⁷⁵ MÍKA, Zdeněk. *Zmizelá Praha. Sporty a sportoviště: počátky tělesné výchovy a sportu v Praze*. Praha: Paseka, 2011, s. 45.

³⁷⁶ JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 8.

³⁷⁷ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 270.

6.2 Fotbalový mecenáš

Naprostu běžné se od přelomu století stalo placení hráčů podnikateli, kteří vstupují do životaschopných spolků-klubů. Klubové představenstvo, skládající se z prvních průkopníků a nadšených amatérů z před-profesionální éry, dotyčného většinou zvolilo na valné hromadě. Slovo původních nositelů ryzích sportovních a spolkových myšlenek se tak výrazně zmenšilo. Nejvíce se tak dělo v prostředí vídeňském. Mezi první muže podobného ražení patřil nejen Julius Sinek, který vstupuje do struktur First Vienna FC, ale i Robert Deutsch z WAC.³⁷⁸

Společenské a ekonomické postavení SK Slavie podle vídeňského vzoru pozvedá roku 1907 i významný stavitel Zdenko Kruliš.³⁷⁹ I AC Sparta měla podobnou podporu v postavě architekta Rudolfa Schindlera, který se za klub zaručil v kritické situaci svým majetkem, i když zde šlo výhradně o záležitost vztahu, nikoli za účelem hmotného zisku a zviditelnění.³⁸⁰ Nejvíce podnikatelské podpory, vycházející přímo z elitního naturelu klubu, měl samozřejmě DFC Prag, viz významní pražští průmyslníci pohybující se ve společnosti kolem německého Kasina – Rademacher, Spik a Schoeller.³⁸¹ Sponzory však měly i menší kluby z pražských předměstí. AFK Vršovice podporoval od roku 1907 podnikatel a mecenáš Jindřich Waldes, zakladatel firmy Koh-i-noor, který se zasloužil nejen o pozvednutí města vybudováním muzea a galerie či původního stadionu v „Dolíčku“.³⁸² Klub dokonce v názvu nesl, dle Spolkového katastru, příjmení svého jediného a nejvýznamnějšího mecenáše – AFK Waldes Vršovice. Na Vinohradech se naopak, přes noblesní ráz města, a prvotní vysoký počet amatérských spolků, žádný ze specializovaných a dlouhodobě výdělečných klubů kopané nezformoval.³⁸³

³⁷⁸ HAFER, Andreas, HAFER, Wolfgang. *Hugo Meisl, aneb, Vynález moderního fotbalu: životopis*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, 2011, s. 52.

³⁷⁹ Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, SK Slavia, karton 2678, spis V 28/92.

³⁸⁰ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 310, 340.

³⁸¹ KRÁL, Lubomír. *Historie německé kopané v Čechách*. Praha: MJF, 2006, s. 28.

³⁸² Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, kluby, Praha, Bohemians, Zelenobílé století. Bohemians 1905 - 2005, karton 15, inv. č. 1605.

³⁸³ Archiv hlavního města Prahy: AFK Waldes Vršovice, karton S10-16.08, signatura XIV/1190.

6.3 Fotbalový cestující

Utkání pro klubové mecenáše domlouvali specializovaní zprostředkovatelé většinou z židovského prostředí. Židé se na ekonomizaci kopané podíleli díky podnikatelské zdatnosti, touze po zisku a uznání i internacionálnímu potenciálu sportu, který na rozdíl od národnostně zaměřené tělovýchovy Sokolu s Turnvereinem kopíroval modernizaci společnosti.³⁸⁴ Šlo zde o nový prostor k prosazení, nezaplňenou platformu na zábavním trhu. Fotbalové kluby se sice v dobovém kontextu vyvíjely zprvu nacionálně, podobně jako všechna ostatní sdružení, měly však, zvláště po profesionální přeměně, potenciál k utváření přátelských styků mezi národy.³⁸⁵ K zářným příkladům nadepsaného směřování patřily zápasy českých klubů proti německým po roce 1904 a střetnutí SK Slavie, AC Sparty a SK Českého lva Plzeň v pohraničních krajích roku 1914. Ne nadarmo se vztahy v kopané vyvinuly z kategorizace národnostní, společenské a lokální k dalšímu stupni pokroku, prosazovaného mezi světovými válkami, a vyznačujícího se popularizací a medializací, ekonomizací a komercializací, politizací a diplomatizací.³⁸⁶

Na základech mnoha známostí a kontaktů mohli židovští zprostředkovatelé budovat sítě vztahů a kanály proudění peněz mnohem rychleji. Na svých cestách po Evropě v podstatě nerozlišovali, zda prodávají chmel, látky, sportovní podívanou nebo nejlépe vše naráz. Navíc šlo o inteligenty s dobrými jazykovými schopnostmi, zejména pokud vyrůstali v multikulturní Vídni, ale i v českém prostoru, kde se češtinu učili ve škole a užívali při běžné komunikaci společně s němčinou, nezbytnou k obchodování, kultura pak měla základ hebrejský. Snadno se proto zdokonalovali v používání dalších evropských jazyků, např. nejvýznamnější cestující s kopanou, rodák z Malešova u Kutné hory Hugo Meisl, komunikoval vedle češtiny, němčiny, angličtiny a francouzštiny i italsky a španělsky.³⁸⁷ S podobnými znalostmi se mohl pochlubit i úředník Zemské banky Max Egon Rajm, spřízněný s SK Slavií, které krátce po profesionální

³⁸⁴ ZWICKER, Stefan. 100 Jahre Spitzensport in der Böhmischen Provinz. Der Fussball in Teplitz-Schönau bis 1945, in: DAHLMANN, Dittmar, HILBRENNER, Anke, LENZ, Britta. *Überall ist der Ball rund. Zur Geschichte und Gegenwart des Fussballs in Ost – und Südosteuropa*. Essen: Klartext Verlag, 2011, s. 326.

³⁸⁵ HAFER, Andreas, HAFER, Wolfgang. *Hugo Meisl, aneb, Vynález moderního fotbalu: životopis*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, 2011, s. 16.

³⁸⁶ KRÁL, Lubomír. *Historie německé kopané v Čechách*. Praha: MJF, 2006, s. 18 - 19.

³⁸⁷ HAFER, Andreas, HAFER, Wolfgang. *Hugo Meisl, aneb, Vynález moderního fotbalu: životopis*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, 2011, s. 22.

přeměně přestaly amatérské přátelské kontakty navázané Hammerem a Horáčkem stačit.³⁸⁸ Šlo zde napříště o rychlé vybudování nových vazeb ekonomických. Nejtypičtějším pracovním místem impresáriů se proto stalo buď kupé dálkového rychlíku, nebo prostor kavárny v Praze a Vídni, která se díky logické popularitě českých klubů u zdejšího publika stala nejčastější destinací konání zahraničních zápasů fotbalových mužstev z pražských měst i předměstí.

³⁸⁸ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, kluby, Praha, SK Slavia, Programy SK Slavia, 1900 – 1912, karton 16, inv. č. 1697 – 1711.

7. Vznik fotbalového stadionu

„...na Letné mimo četná menší a mladší mužstva rozbil svůj stánek DFC Prag, který zřídil tu krásná rozsáhlá hřiště a obehnal je kol dokola ohradou.“

Cyklista (23. března 1897)

Fotbalové stadiony vznikaly na základech spolkových hřišť už na sklonku 19. století. Spolková hřiště se sice spojovala s morálním nárokem místních skupin sportovců, nebyla však pronajatá, natož aby kroužkům patřila. Fotbalové stadiony se staví s profesionální přeměnou díky zvyšující se poptávce publika po nové podívané. Rodící se kluby s narůstajícími příjmy hřiště nejprve pronajímají a ohrazují, následně budují zázemí pro příznivce a zvyšují kapacitu hlediště, aby mohlo utkání navštěvovat co nejvíce platících diváků. Šlo o dřevěné klubovny, ochozy, tribuny a hliněné valy. Na druhou stranu rostou i zábrany kolem vlastní hrací plochy, aby rostoucí kádr příznivců nevtrhával na hřiště, které dosud lemovaly pouze provazy.³⁸⁹

Navzdory přesným rozměrům hracích ploch, stanovených v pravidlech přivážených prvními průkopníky z Anglie, měla zejména na předměstích hřiště různé velikosti a dokonce i sklony. Snad pouze na prostorné Letenské pláni, kam začala roku 1896 zajíždět i zahraniční mužstva, se přesná šířka a délka vlastní plochy i malého a velkého pokutového území, které se v Čechách zavádí před sezónou 1902 až 1903, víceméně dodržovala.³⁹⁰ Hřiště měla většinou škvárový nebo udusaný hliněný povrch. Lajny a vápna dvou pažitem pokrytých ploch SK Slavie a DFC Prag se však stejně většinou brzy vydupaly. Hrál se proto za všech podmínek, na sněhu i na blátě nebo v kalužích, zrušení mistrovského utkání kvůli nezpůsobitelnému terénu neexistovalo. Na základě vzájemné domluvy mužstev mohlo dojít pouze k přeložení střetnutí přátelského. Nešlo však většinou o strach klubů z postihu ze strany slabého ČSF, ale spíše o prestiž. Např. zápas SK Slavie s FC Sport Favoritem Prag roku 1909 komentoval přítomný novinář slovy: „...nic než bláto, díky scénám humorným publikum co chvíli vybuchovalo smíchem.“³⁹¹ Krátce po vypuknutí Velké války se řada hracích ploch lokálních mužstev, která díky mobilizaci pro nedostatek hráčů zanikají, změnila buď ve vojenská cvičiště k přípravě

³⁸⁹ Národní zápasy o jedenáct čestných odznaků fotbalových, in: *Národní listy* (31. března 1896).

³⁹⁰ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 220 - 221.

³⁹¹ KRÁL, Lubomír. *Historie německé kopané v Čechách*. Praha: MJF, 2006, s. 41.

frekventantů kadetních škol, nebo se z nich, se zhoršující se zásobovací situací ve velkých městech od přelomu let 1916 a 1917, stávala improvizovaná políčka k pěstování zeleniny, brambor a dalších plodin.³⁹² Nejčastěji se však už po válce nového zprovoznění nedočkala.³⁹³

Fotbalové stadiony se po úspěšném ohrazení a vybavení klubovou symbolikou stávaly výsostným územím národnostních, společenských a lokálních skupin a mnohdy i manifestací českého respektive německého státního práva.³⁹⁴ Menší kluby dosáhly komplexního přerodu hřiště ve stadion většinou pouze zčásti, zpravidla došlo k pronajmutí, vymezení placeného prostoru a vybudování zábran kolem hrací plochy. Kluby před Velkou válkou střídaly domácí prostředí poměrně často. Ke změně docházelo v případech, když se naskytla příležitost hrát na kvalitnější ploše a divácky atraktivnějším nebo exponovanějším místě. Nutno rovněž dodat, že se kluby stěhovaly i díky šířící se zástavbě, což se dotýkalo hlavně prostorů pronajímaných podnikateli. Naopak mužstva, které měla plochu propůjčenu od města, setrvala na původním místě většinou velmi dlouho, ne-li dodnes. Nejrozsáhlejší přesuny však probíhaly zas počínaje rokem 1896, souvisely stejně jako další modernizační proudy s profesionalizací kopané.³⁹⁵

Fotbal se od roku 1896 přesouvá ze skrytu Královské obory a zpoza vodou obklopené Císařské louky a Střeleckého ostrova na více exponovanou Letenskou pláň. I změna lokalit pramenila ze snahy rodičích se klubů vydělat peníze. Umístění původních hřišť vycházelo ze snah nadšenců-amatérů z řad studentů, maskovaných parukami a umělými plnovousy, skrýt se důkladněji zrakům svých profesorů. Naopak nyní nastala potřeba nabídnout placený produkt sportovního klání co nejširšímu spektru lidí, i proto se nově přicházející hráči-profesionálové, kterým už zpravidla nehrozil postih učitelů a školních úřadů, přesouvali na místa co nejvíce viditelná. Na prostorné a snadno dostupné Letné, Němci nazývané Belveder, se na přelomu 19. a 20. století usídlilo v různých koutech na dvě desítky českých i německých spolků, které zde budují své domácí prostředí. Šlo o položení základů kultovního místa české kopané.³⁹⁶

³⁹² KUČERA, Rudolf. *Život na příděl: válečná každodennost a politiky dělnické třídy v českých zemích 1914-1918*. Praha: Lidové noviny, 2013, s. 55.

³⁹³ JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 9, 86 - 87.

³⁹⁴ ZWICKER, Stefan. Zdravá rivalita? Německý fotbal v českých zemích, in: *Dějiny a současnost*. 2014, roč. 36, č. 5, s. 10.

³⁹⁵ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 236.

³⁹⁶ MÍKA, Zdeněk. *Zmizelá Praha. Sporty a sportoviště: počátky tělesné výchovy a sportu v Praze*. Praha: Paseka, 2011, s. 45.

7.1 Na Letenské pláni

Letenská pláň nepůsobila na přelomu 19. a 20. století přívětivým dojmem. Nacházely se zde staré ohrady, nevzhledné budovy skladišť, ležící klády, nepojízdné vozy, ale i množství plácků, kde mládež začínala sportovat už bez velkého strachu z vyučujících. Nejslavnějším zákoutím se, znovu roku 1896, stala „Kneipiánská louka“, kde se vedle Edvarda Beneše nebo Jana Masaryka proháněl i budoucí střelec Jan Košek pod hlavičkou Spolku pro pěstování her české mládeže a Českého Sculling Cercle pod vedením Röslera-Ořovského. Na počátku hnutí sídlily v různých místech rozsáhlého prostoru bezmála dvě desítky amatérských sportovních kroužků, z nichž však valná většina s profesionální přeměnou zaniká.³⁹⁷ Na pomezí Holešovic a Bubence, setrvala trojice největších – zatímco však holešovické prostory DFC Prag a SK Slavie se nacházely na území Prahy už od roku 1884, stalo se bubenečské hřiště AC Sparty součástí města až roku 1922, přesto považují v práci klub za městský už před rokem 1914.

Na kultovní plochu pražských sportovců, kde se mezitím usadilo několik amatérských všesportovních kroužků provozujících fotbal, přichází ze specializovaných mužstev nejdříve roku 1896 nově založený DFC Prag, který staví v blízkosti letenských sadů moderní hřiště.³⁹⁸ Německý klub, i díky výše popisovanému fenoménu nežádoucího publika a určitému elitnímu rázu, svoje pronajaté prostory vzápětí ohrazuje prkennou bariérou a separuje se od veřejných prostranství, aby nedocházelo k nežádoucímu vstupu neplatících osob do areálu.³⁹⁹ Šlo rovněž o snahu zabránit incidentům během protiněmeckých a protižidovských nálad. Na sekretariátu se začínají vydávat první vstupenky na utkání kopané v pražských městech a předměstích.⁴⁰⁰ Hřiště-stadion DFC Prag držel hned dva primáty. Nejenže první na řešeném území disponoval plochou s hebkým pažitem, navíc došlo ke zřízení dřevěného hlediště pro vzácné publikum. Nebylo výjimečné, že němečtí lékaři a podnikatelé sem dojížděli na utkání v kočárech. Fotbal

³⁹⁷ ZIKMUND, Zdeněk. Nejlepší footballista kontinentu – Jan Košek z Turnova, in: *Od Ještědu k Troskám. Vlastivědný sborník Českého ráje a Podještědí Turnov: Občanské sdružení Paměť Českého ráje a Podještědí*. 2012, roč. 19, č. 4, s. 281 – 287.

³⁹⁸ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 108.

³⁹⁹ HAFER, Andreas, HAFER, Wolfgang. *Hugo Meisl, aneb, Vynález moderního fotbalu: životopis*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, 2011, s. 24.

⁴⁰⁰ KRÁL, Lubomír. *Historie německé kopané v Čechách*. Praha: MJF, 2006, s. 28.

do zkrácení pracovní doby roku 1918 skutečně nepředstavoval dělnickou zábavu, ačkoli s ní veřejnost kopanou dodnes spojuje. Naopak, na prvních novodobých stadionech se scházely vyšší a zejména střední vrstvy. Snaha o výlučnost DFC Prag se promítla i do podoby hřiště. Na rozdíl od SK Slavia a AC Sparty měl stadion menší kapacitu a jen jednu hrací plochu.⁴⁰¹

Následujícího roku 1897 sem zamířila i SK Slavia. Na počátku se usadila blíže místní vodárně, kde sehrála propagační utkání s Berlínem a Oxfordem. Kolem placeného prostoru umísťovali pořadatelé nízký přenosný plůtek, vlastní hrací plochu lemoval provaz a několik stovek zahradních židlí, pro hráče pak zřizovali pořadatelé dva stany namísto šaten. Stabilní zázemí hřiště představovala pouze bouda, kam se ukládaly přenosné brankové konstrukce, pytle s vápnem a další výstroj.⁴⁰² Už roku 1900 se však klub přesunul k letenským sadům do sousedství DFC Prag. Ke stěhování do příhodnějších prostor dala svolení městská rada kvůli mnoha utkáním proti zahraničním soupeřům, které měly pro český sport reprezentativní i ekonomický význam. Stavbu sice o rok zbrzdilo překažení divácky atraktivních střetnutí se Surrey Wanderers FC a Richmond FC ze strany DFC Prag.⁴⁰³ Nakonec však u nového hřiště vznikla roku 1901 dřevěná klubovna s 1 624 sedadly, 11 lóžemi pro významné hosty, šatnami, bytem sluhy a sprchami. Na delších stranách plochy pak došlo ke zbudování zvýšených valů. Hřiště mělo dva vchody, pro levnější a dražší vstupenky. Travnatou plochu lemovalo namísto původních provazů hrazení. Navíc architekti upravili hrací plochu k dokonalé vodorovnosti, což nebývalo u dalších hřišť pravidlem. Součástí areálu představovaly rovněž tenisové dvorce nebo atletická dráha kolem hřiště. Stadion SK Slavia se stal před Velkou válkou s přehledem nejlépe vybaveným sportovištěm, proto se zde konala většina mezinárodních zápasů. Staré prostory u letenské vodárny pak sloužily dlouhá léta k přípravě.⁴⁰⁴ Rekonstrukce hřiště se sice neobešla bez vysokých půjček, s nimiž měl však klub už své zkušenosti z dob pořádání propagačních utkání proti Berlínu a Oxfordu. Na příkladu budování stadionů lze detekovat skutečnost, že si představenstvo uvědomovalo ekonomické možnosti kopané a s přihlédnutím na zvyšující se množství svých loajálních diváků šlo o velmi dobrý podnikatelský záměr s více než pravděpodobnou návratností investice. Nové hřiště slavnostně zahájilo provoz 15.

⁴⁰¹ Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, DFC Prag, karton 1617, spis V 28/134.

⁴⁰² JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 86.

⁴⁰³ KRÁL, Lubomír. *Historie německé kopané v Čechách*. Praha: MJF, 2006, s. 15.

⁴⁰⁴ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 148, 156, 172, 191.

září 1901 utkáním s německou Alemánií Pforzheim FK v době bojkotu českých mužstev ze strany DFB. Šlo o další zdařilý podnikatelský krok ze strany představenstva SK Slavie ve věci přilákání dalšího publika na nově zbudovaný stadion, neboť zvolilo soupeře, který nebyl ve svazku DFB.⁴⁰⁵ Nejenže pražský klub půjčky díky zájmu publika spojenému s novým hřištěm brzy splatil, navíc si za utržené peníze mohl dovolit najmout skotského trenéra Maddena.⁴⁰⁶

K podobnému kroku přistupují ve skromnějším rozsahu i další velké i lokální kluby se stabilní základnou příznivců. Naopak kluby, které svoje hřiště dále nezlepšovaly, se později potkávaly s problémy souvisejícími s prodejem vstupenek, např. ČAFC Královské Vinohrady. Navíc měl vlastní stadion, podobně jako dnes, statisticky dokázaný příznivý vliv na výsledky mužstva. Stále se zvyšující sportovní význam domácího prostředí přispíval i ke skutečnosti, že se diváci dokázali mnohem lépe identifikovat se svým mužstvem, např. duch původního stadionu AFK Vršovice v „Dolíčku“, který se v době svého zbudování roku 1914 nacházel východně od dnešního umístění, působil na loajální diváky silně natolik, že i nový stadion, který na rozdílném místě zahajoval provoz roku 1932, pojmenovali stejným názvem.⁴⁰⁷

AC Sparta s výjimkou sezony 1904 až 1905, kdy hrála proti holešovickému pivovaru v blízkosti divadla Uranie, působila po celou dobu své existence na Letenské pláni. Už na konci roku 1904, ani ne po roce stráveném mimo kulturní prostor pražských sportovců, zareagovalo vedení klubu na inzerát, který nabízel pronájem rovné plochy na Letné o výměře 4 000 m² v bezprostřední blízkosti místní restaurace. Holešovické hřiště, kde se pak roku 1907 usadil německý klub DBC Sturm Prag, neopustila proto, že by nebylo vhodné, nové prostory však nabízely mnohem více. Sem pak přijížděla mužstva rakouská, německá, maďarská, holandská nebo anglická během krátké epizody Koška, Baumruka a Krummera. Návštěvnost však příliš uspokojivá nebyla. Klub navíc musel za pozemek platit továrníku Richterovi vysoké nájemné 1 800,- ročně. I proto se AC Sparta naposledy přesouvá na počátku roku 1914, kdy se městská rada usnesla půjčit pozemek blíže Královské oboře, kde mužstvo sídlí dodnes.⁴⁰⁸ Na základě dostupných pramenů a literatury lze přiblížit podobu posledního z předválečných působišť

⁴⁰⁵ BLECHARZ, Pavel. *Kulturní dějiny kopané v Čechách na přelomu 19. a 20. století: přechod od lokálních plácků k masovému sportu*. Brno: Filosofická fakulta Masarykovy university, 2015, s. 22.

⁴⁰⁶ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, kluby, Praha, SK Slavia, O'Neil, John „The Rooter“ Madden, 2006 (článek), karton 16, inv. č. 1690.

⁴⁰⁷ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, kluby, Praha, Bohemians, Zelenobílé století. Bohemians 1905 - 2005, karton 15, inv. č. 1605.

⁴⁰⁸ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 236, 277, 397.

klubu. Spartánský stadion sice disponoval krytými prostory, avšak pouze pro stojící diváky. Až na počátku 20. let přistoupilo vedení k velkoryse pojaté rekonstrukci hřiště. I proto se sem v mezi válkami přesunula mezinárodní utkání československé reprezentace. Nové prostředí přilákalo i mnoho diváků dle shodného mechanismu jako roku 1901 v případě SK Slavie.⁴⁰⁹

7.2 Na pražském předměstí

Na pražských předměstích se kopaná nejvíce provozovala na Vinohradech, v Karlíně, ve Vršovicích, na Žižkově nebo v Libni. Na rozdíl od klubů z Letné se však musela mužstva z periferie spokojit s mnohem skromnějšími podmínkami. Na podobných plázcích se rodí i díky hrubým podmínkám první profesionální hráči české národnosti. Hřiště klubů německých, které zde negativní postoje DFC Prag ze sebezáchovných a ekonomických důvodů ani sdílet nemohly, vznikala v menších počtech v blízkém sousedství. Naopak si namísto nepřátelství, s rostoucí převahou majoritního národa, stále více zvaly k zahájení provozu hracích ploch, mužstva česká, např. holešovický DBC Sturm Prag nebo vinohradská DFC Germania Prag.⁴¹⁰

Na Vinohradech se nejprve hrálo v Kanálecké zahradě, na místě dnešních Riegrových sadů. Šlo o spolkově nevyhraněný prostor, podobný Císařské louce pro Čechy a Střeleckému ostrovu pro Němce v době před profesionální přeměnou v první polovině 90. let 19. století. Mužstvo AC Královské Vinohrady, z nějž se roku 1894 stala AC Sparta, zde působilo pouze krátce a pravděpodobně na různých místech.⁴¹¹ Nejslavnějším místním klubem se proto stal až roku 1899 založený ČAFC Královské Vinohrady. Nejprve působil u Vinohradské vodárny v blízkosti dnešní křižovatky na Flóře, roku 1903 se přesouvá ke zrušené vozovně na náměstí Jiřího z Lobkovicz naproti Olšanským hřbitovům.⁴¹² Hřiště neměla prakticky žádné zázemí.

⁴⁰⁹ JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s 9, 86 - 87.

⁴¹⁰ ZWICKER, Stefan. Zdravá rivalita? Německý fotbal v českých zemích, in: *Dějiny a současnost*. 2014, roč. 36, č. 5, s. 11.

⁴¹¹ Archiv hlavního města Prahy: fond Spolkový katastr, AC Sparta (AC Královské Vinohrady), karton 589, signatura XIV/0038.

⁴¹² Archiv Sbirky tělesné výchovy a sportu Národního muzea, fond Fotbal, kluby, Praha, ČAFC Královské Vinohrady, Germania - Komb. team Č.S.F., 18. 5. a ČAFC, 19. 5, program o dějinách klubu, po 1900 (tisk), karton 15, inv. č. 1654.

K utkáním se sportovci dokonce museli převlékat na půdách přilehlých hostinců, přestože měl klub první i rezervní mužstvo a mohl si na své hřiště dovolit pozvat i několik zahraničních soupeřů.⁴¹³ Klubový výbor však nedokázal v klíčové době profesionální přeměny rozpoznat v budování stadionu podnikatelskou příležitost, nedostavil se proto dlouhodobý zájem diváků a ani ekonomický profit. Nadějní předměstí mladíci pak proto raději hledali štěstí na Letné. Na Vinohradech dále působila i méně známá mužstva SK Meteor a SK Viktoria. Na pomezí se Žižkovem sídlil Vinohradský SK. Město mělo i německé mužstvo DFC Germanii Prag.⁴¹⁴

SK Viktoria Žižkov vystřídala v historii mnoho působišť. Nejslavnější epocha z doby před Velkou válkou se spojuje s hrací plochou Na Ohradě, která se uváděla do provozu na místě bývalé cyklistické dráhy 19. září 1909 utkáním s SK Slavií.⁴¹⁵ Hostující hráč a později akademický malíř Milda Macoun však měl pro slavnostní chvíle pramálo pochopení, pokřtil nové hřiště třemi góly. Skutečnost, že budování zázemí souviselo z úspěchy klubu na příkladu Žižkovských dobře vyniká. Roku 1910 vstupuje do své nejslavnější epochy a stává se součástí zmiňovaného „silného trianglu“. Na zdejší škváře hrály i místní SK Union a SK Slavoj.⁴¹⁶

Na pražské periferii se roku 1912 začíná rodit starý „Dolíček“, stadion AFK Vršovice, dnes Klokanů z Bohemians. Stadion vznikal i díky negativnímu postoji místních radních ke sportu prakticky uprostřed polí, v prodloužení Kodaňské ulice, hned za plotem vozatajských kasáren. Stavba se mohla realizovat pouze díky firmě Waldes a vršovické záložně na místě dnešního nákupního střediska Eden, v blízkosti pozdějšího působiště SK Slavia.⁴¹⁷ Stadion, který mohl pojmut asi 6 000 diváků, však zahájil provoz až po mobilizaci 19. srpna 1914.⁴¹⁸

AFK Karlín hrál až do svého rozpuštění v roce 1903 za místní Invalidovnou, na ploše úzce spojené rovněž s AC Prahou, která však roku 1902 zaniká. Sousední SK Čechie Karlín si vybuodovala hřiště vedle městského sadu, které pokřtila zápasem proti SK Viktorii Žižkov 4.

⁴¹³ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 234, 236, 286.

⁴¹⁴ Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, DFC Germania Prag, karton 2034, spis V 28/37.; Tamtéž: ČAFC Královské Vinohrady, karton 2679, spis V 28/116.; Tamtéž: SK Viktoria Vinohrady, karton 2684, spis V 28/201.

⁴¹⁵ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, kluby, Praha, SK Viktoria Žižkov, 70 let SK Viktorie Žižkov (tisk), karton 18, inv. č. 1788.

⁴¹⁶ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 344.

⁴¹⁷ Archiv hlavního města Prahy: AFK Waldes Vršovice, karton S10-16.08, signatura XIV/1190.

⁴¹⁸ Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, kluby, Praha, Bohemians, Zelenobílé století. Bohemians 1905 - 2005, karton 15, inv. č. 1605.

června 1905. Krátce nato se dohodla s městskou radou o využívání další plochy po rozejtém mužstvu AFK Karlín, které mezitím položilo základy znovuzrozené AC Sparty.⁴¹⁹ SK Čechie Karlín se tak mohla pochlubit, že má společně se slavnou SK Slavií dvě hrací plochy.⁴²⁰

Když fotbal zaujal po roce 1910 pevné místo v každodenním životě české společnosti, přibývala hřiště velmi rychle. Kromě žižkovské Ohrady a vršovického „Dolíčku“ se hlásil ke slovu s vlastní hrací plochou U Bělky i Nuselský SK, kterému zde konkuroval lokální rival SK Nusle.⁴²¹ K vyostřeným utkáním daným umístěním klubových hřišť patřil česko-německý souboj SK Smíchova proti VfB Smichov. Menší kluby pak měnily působiště často podle výše nájmu prostorů v dané lokalitě a překotným stavebním pracím, např. SK Meteor Praha VIII vystřídal před Velkou válkou hned několik hracích ploch. Nejprve si vybudoval své hřiště U Penitzů, později se přesunul proti škole na Palmovce, za rok zas nastupoval na Maninách.⁴²² Navíc se doručovací adresy lišily v úředních materiálech od umístění vlastních sportovišť, např. i zmiňovaný SK Smíchov si nechával zasílat korespondenci do Jungmannovy ulice 3.⁴²³

I proto se u mnoha českých i německých klubů přesné místo působení nedochovalo, např. SK Union Praha, FC Sport Favorit Prag, SK Hvězda Praha nebo FK Hellas Prag, LSK Česká Vlajka, DSC Prag a SK Olymp Žižkov. S největší pravděpodobností se však mužstva nesoustředila u konkrétního hřiště, ale volila méně nákladné řešení, kdy střídala po dohodě s pronajímateli momentálně volné hrací plochy. I když šlo o strategii lacinější, významně se snižovala možnost identifikace společenských vrstev s klubem, neboť přestože disponoval důležitými společensky souvztažnými rysy, vytrácela se zde zmiňovaná komponenta domova

⁴¹⁹ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 165, 261, 288.

⁴²⁰ JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 9.

⁴²¹ PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946, s. 359.

⁴²² Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal, kluby, Praha, SK Meteor Praha VIII, Vzpomínky na naši práci v letech 1896 – 1936. Čtyřicet let sportovního klubu Meteoru v Praze - Libni (tisk), karton 15, inv. č. 1662.; Tamtéž: SK Meteor Praha VIII, Padesát let sportovního klubu „Meteor“ v Praze VIII (tisk), karton 15, inv. č. 1663.

⁴²³ Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 – 1915, SK Smíchov, karton 2048, spis V 28/272.

respektive kultovního místa postupně modelovaného kádru loajálních diváků. Nemohla se zde vytvořit ani lokální rivalita, která se stávala kořením kopané a lákadlem pro diváky.⁴²⁴

⁴²⁴ JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 9.

Závěr

Fotbal prodělal před Velkou válkou proměnu z exotické zábavy několika nadšenců v hnutí, které zajímalo všechny společenské vrstvy. Napětí mezi největšími kluby posunovalo kvalitu hry i zázemí pro hráče i diváky stále více dopředu. Motivy rivalit se však na přelomu 19. a 20. století rychle měnily, byť šlo o stále stejná sdružení. Namísto prestižních rytířských soubojů za národ, společenskou skupinu nebo lokalitu, se s rostoucí popularitou hry začaly prosazovat důvody ekonomické. Ideály začaly pouze zaštiťovat nároky skupin ztotožněných se spolky-kluby. Svět pražské kopané před Velkou válkou modelovala dvojice hlavních střetů. Nejprve šlo o spor DFC Prag a SK Slavie, kterému zadaly příčinu nešťastné politické události vyvolané česko-německým napětím po neschválení Badeniho jazykových reforem na konci roku 1897. I když měl konflikt na pohled nacionální akcent, šlo ve své podstatě o věc ryze hospodářskou. Snahu německého klubu vedl strach ze svěžího konkurenta ve věci pořádání výnosných utkání se zahraničními soupeři z Rakouska, Německa, Maďarska, Dánska a hlavně Anglie. Negativní politikou a pomluvami po Evropě se výbor snažil izolovat českou kopanou od zbytku světa, což se nakonec nezdařilo díky rostoucí popularitě sportu v rámci městské společnosti. S krachem strategie DFC Prag, rostoucí převahou českého živlu nad německým na území Prahy a zrozením konkurenceschopného mužstva AC Sparty roku 1904 ustupuje národnostní pnutí do pozadí a vzniká dosud největší rivalita mezi SK Slavií a AC Spartou, která pak určovala směr pražské i české kopané až do mobilizace roku 1914. Souboj „věčné Slavie“ a „železné Sparty“ se rozrostl mezi diváky, hráče, novináře i představitele klubových výborů. Společnost se rychle rozdělila na slávisty a spartány, vznikla tak základní součást struktury vztahů mezi kluby a kultury, která se dále propracovávala v době meziválečné.

Na pozadí všemožných rozmíšek se z všesportovních spolků rodily specializované kluby kopané. K přeměně docházelo na základě několika hlavních procesů. Šlo nejprve o identifikaci publika se spolkem-klubem na základě původních národních, společenských nebo místních kritérií. Zanedlouho po ztotožnění skupin s mužstvy následovala ekonomizace, která souvisela s přílivem finančních prostředků ze vstupného. Loajality zvyšujícího se množství diváků na zápasech pak využívali nejčastěji majitelé restaurací nebo prodejen sportovních potřeb ke svému zviditelnění, na programech k utkáním se proto postupně začíná vyskytovat reklama. K nejvyspělejším stadiím procesu pak patřila podpora ze strany podnikatelů, kteří dokázali v případě potřeby vyrovnat ztrátu z prodělečných akcí. Ekonomizace pak generovala

stromovou strukturalizací klubů, když dochází ke vzniku nových pracovních pozic k zajištění nového výdělečného produktu zábavy-podívané pro zákazníka-diváka. K průvodním znakům nejprve patřilo vydělení sportovního úseku od klubového vedení. Sportovní úsek se následně stratifikoval na základní sestavu a náhradníky, později na první mužstvo a rezervu. Klubové vedení zas na předsedu, sekretáře, tajemníka, starostu, pokladníka a jednatele. Spojnicí mezi vedením a sportovním úsekem se pak stával trenér, v počátcích nejčastěji původem z Anglie. K vrcholům popisovaných procesů, vedoucích k utváření moderních klubů, patřila prakticky současně s vypuknutím Velké války konečná organizace, která představovala průsečík mezi přerodem spolků, dotvořením hnutí a účinným řízením provozu v kopané ze strany národně zaměřených ústředních institucí, čímž došlo k uzavření kruhu a vytvoření funkčního modelu uplatňovaného v době zlaté éry kopané mezi světovými válkami. Fotbalové kluby v letech 1900 až 1914 totiž ústřední instituce příliš nerespektovaly pro společenskou a ekonomickou slabost. Až v samém závěru řešené epochy dozrála doba do stádia konsenzuálního podřízení klubů ústředím. K hlavním předpokladům patřilo vyrovnávání výkonů a plošné, nikoli pouze partikulární, zvyšování rozpočtů klubů, které se nově potýkaly s nedostatkem řádu potřebného ke vzniku stabilních soutěží, ale i přestupních a disciplinárních pravidel. Tendence podpořil i narůstající vliv samotných svazů ČSF, ÖFV a DFB, působících ve městě i na předměstích.

S ekonomizací klubových struktur souvisel rovněž zrod profesionálních hráčů, kteří v kopané našli nový způsob k získání hmotného zajištění a společenského uznání. Na přelomu století nahrazovali, současně s rostoucími požadavky na fyzický výkon respektive na zlepšení podívané, původní nadšence-amatéry, zakladatele spolků-klubů, kteří se uchýlovali nejprve do rezervních mužstev a následně pak do klubových výborů a rodících se ústředních institucí. S nástupem nových protagonistů hry přišla i velká sociální proměna. Namísto vyšších tříd se sportu začínají věnovat nižší střední vrstvy. Na pražských předměstích, např. na Žižkově, na Vinohradech, ve Vršovicích i v Karlíně se rodilo velké množství kvalitních mladých fotbalistů české národnosti, protřelých nelítostnými pouličními bitvami s hadrovým míčem. Ulice před Velkou válkou suplovala nejlepší sportovní akademie dneška. Naopak německé kluby zde podobný zdroj kvalitních nadějných hráčů neměly a musely se spolehnout na najaté borce rakouské, německé, maďarské nebo anglické, kteří zas, na rozdíl od sportovců tuzemských, znali z předchozích působišť způsoby profesionální přípravy a etiky. Starty českých hráčů za německá mužstva a naopak nebyla sice národně zaměřenými ústředními povolena, značná anonymita prostředí pražské kopané i možnost výdělku však vedly ke skutečnosti, že se tak

dělo. Nejlepší hráči klubů z předměstí se pak brzy nacházely v hledáčku SK Slavie nebo AC Sparty, kam za peníze přestupovali a kde se pod vedením poradců z Británie připravovali na každé střetnutí tak, aby mohli v pravidelných intervalech bavit standardizovaným výkonem zákazníky-diváky. Síla peněz se stala díky dosud neexistujícím přestupným řádům prakticky samostatným regulátorem přestupů, což vedlo k množství svárů a napětí. Ke změně situace, spojené s vydáním přesných karenčních řádů dochází až v únoru 1914. I proto lze konstatovat, že prostředí pražské kopané mělo před válkou specifický ráz. Konečnou epochu kariéry prvních profesionálních hráčů pak představoval ústup ze slávy. Mohl mít nejen pozvolný, ale i náhlý průběh. Hráči na sklonku kariéry končili v lepším případě buď rovnou, nebo putovali z velkých klubů do menších. Několikrát však aktivní dráhu přerušilo vážné zranění, které znemožňovalo další uplatnění postiženého. I proto se s rostoucím počtem profesionálů rodí první systém sociálního pojištění pro fotbalisty, zajišťovaný nejprve ÖVF a později i ČSF. Na počátku Velké války se zřízené sociální fondy snažily o podporu hráčů na bitevních polích.

Hybatelem profesionální přeměny se stala divácká poptávka po dynamické podívané. Nejprve publikum neznalo pravidla hry a kopanou stavělo na roveň pouličního vystoupení komediantů. I proto se u hřiště nezdržovali lidé po dobu celého utkání, šlo o diváky kočovné. Návyky prvních diváků do roku 1900 reflektují i informace z novin o počtu přihlížejících. Různé listy uvádějí zcela rozdílné údaje, např. 121 a 4 000 v případě zápasu AC Sparty s DFC Prag roku 1898. Šlo právě o rozdíl platících zájemců a náhodných kolemjdoucích. Utkání SK Slavie s Berlínem a Oxfordem roku 1899 už měla povahu významné společenské události. Na přelomu století navštěvovala hřiště na Letné i pražská smetánka. I proto početné publikum vystupovalo slušně a nehlukně. Lidé využívali při návštěvě střetnutí modely chování, které znali např. z divadla nebo dalších sportovních disciplín. Mezi roky 1905 až 1910 probíhá na základě společenského, národnostního a lokálního zařazení diváků silné utváření klubových loajalit, které vrcholí v letech 1910 až 1914. Modelovala se dodnes žijící kultura společenství hráčů a diváků. Lidé dokonce přicházejí v hojném počtu přivítat reprezentační mužstvo Čech po vítězství na neoficiálním ME UIAFA ve francouzském Roubaix na nádraží Františka Josefa I. Festivita měla viditelný politický podtext. Široký zájem veřejnosti o fotbal dokládá nejen množství novinových sloupků v listech napříč národnostním a společenským spektrem, ale zejména růst návštěvnosti na utkání. Střetnutí mezi SK Slavií a AC Spartou roku 1912 poprvé shlédla pěticiferná návštěva – 12 000 diváků. Se zvyšující se výkonností AC Sparty dorazilo na další „derby“ roku 1913 až 14 000 příznivců. Tradice velkých „derby“ začala.

S rostoucí popularitou kopané po roce 1899 si movití podnikatelé začali uvědomovat nejen poptávku veřejnosti, ale i propagační potenciál hry. Najednou zde vznikl nový prostor k reklamním aktivitám ve prospěch dalších artiklů jejich obchodů. Utkání pak pro mecenáše dohadovali cestující s fotbalem, křižující Evropu dálkovými rychlíky. Koexistence skupin vedla ke vzniku kanálů proudění peněz do hnutí i v rámci něj. Fotbalový impresárió nejčastěji pocházel z židovského prostředí, disponoval potřebnou jazykovou výbavou a hlavně kontakty, které se tak nemusely budovat na zelené louce. Rychlost zaplnění poptávky se stala klíčovou. Navíc měl sport z Anglie modernizační a internacionální potenciál, což vytvářelo, na rozdíl od nacionálně laděné tělovýchovy tvořené Sokolem a Turnvereinem, velký manévrovací prostor.

Ekonomizace kopané se projevovala i změnou zažitých míst fotbalového provozu a na zlepšování hracích ploch i zázemí pro diváky. Nejprve se nadšenci-amatéri, nejčastěji z řad studentů, skrývali zrakům profesorů za vodou na Císařské louce, na Střeleckém ostrově nebo v Královské oboře. Maskování umělými plnovousy a parukami se snažili vyhnout karceru a vyloučení ze školy. S rostoucí potřebou nabídnout placený produkt zákaznickovy-divákovy a s výměnou studentů za první profesionály se kopaná postupně přesouvá na místa co nejvíce exponovaná. Ideálním prostorem pražských sportovců se proto stala prostorná Letenská pláň. Spolková hřiště se po velkých přesunech na přelomu století měnila s probíhající ekonomizací ve stadiony, posvátná místa sekularizovaných kostelů, vyjadřující národní, společenskou nebo lokální svébytnost skupin loajálních přívrženců zformovaných kolem svých mužstev. Hřiště nejprve kluby oddělovaly pomocí dřevěných ohrad, aby nedocházelo ke vstupu neplatících diváků. S nárůstem počtu publika se staví i zábrany kolem vlastní hrací plochy, ale zejména tribuny, ochozy nebo hliněné valy a násypy k lepšímu sledování hry pro co největší počet lidí. Kolem hrací plochy se pak mohlo sešikovat až 10 000 platících diváků. Nejenže investice do budování zázemí představovala prozřetelný podnikatelský krok, navíc posilovala věrnost publika pravidelně navštěvujícího utkání. Součástí stadionů se staly i reprezentativní prostory, kam zástupci klubů nejprve zvali významné představitele veřejného života a po etablování mecenášů a impresáriů ve světě kopané i podnikatele a další partnery, kteří se mohli podílet na dalším hospodářském rozvoji. Stadiony se staly nedílnou součástí profesionalizace fotbalu.

Na závěr nutno zrekapitulovat, že se hnacím motorem rychlého vývoje kopané v letech 1900 až 1910 stala aplikace ekonomických vztahů. Nešlo však o úkaz nijak plošný, v několika klubech k završení modernizace došlo, zejména v DFC Prag, SK Slavia, AC Sparta a zčásti i SK Viktorii Žižkov, ve většině případů však proběhla pouze zčásti a někde vůbec. I proto se

kapitoly práce na určitých místech stáčí spíše ke změnám společenským a na určitých místech zas více ke změnám ekonomickým. Lze však konstatovat, že pragmatické konání účastníků hnutí v zásadě postupně narůstá na úkor vztahu a věrnosti k mateřskému klubu. I díky značné neuspořádanosti poměrů v kopané před rokem 1914, však představují rodičí se hospodářské vazby prakticky samostatný pevný bod k rekonstrukci zákonitostí hnutí ve stanovené době. Náhled do dané problematiky komplikovala anonymita prostředí i profesionální pokrytectví. K nejsilnějším stránkám práce proto řadím použitou strukturu, která může poskytnout návod pokračovatelům v bádání o kopané před Velkou válkou.

Seznam použité literatury a pramenů

Archivní prameny

Archiv hlavního města Prahy: fond Spolkový katastr

Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fond Fotbal

Archiv Sbírký tělesné výchovy a sportu Národního muzea: fotoarchiv

Národní archiv: fond Presidium policejního ředitelství v Praze 1808 - 1915

Oddělení novin a časopisů knihovny Národního muzea

Periodika

Cyklista

Národní listy

Národní politika

Sport a hry

Sportovní obzor

Sportovní svět

Publikované prameny

BASS, Eduard. *Klapzubova jedenáctka*. Praha: Karolinum, 2008.

BURIAN, Vlasta. *Klub fotbalových panen: mecenáš z Chicaga*. Praha: Akropolis, 1991.

HAUSMANN, Jiří. Dánové v Praze, in: týž. *Divoké povídky*. Praha: Mladá fronta, 1948.

HRABAL, Bohumil. Fádni odpoledne, in: *Perlička na dně*. Praha: Mladá fronta, 2008.

KAUFMANN, Josef. *Třináct let bojů proti Vídni o uznání české samostatnosti ve sportu fotbalovém*. Praha: E. Beaufort, 1910.

KISCH, Egon Ervín. Češi a Němci, in: *Tržiště senzací*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963.

KLENKA, Josef. „Kopaná“ jednoduchá (Anglicky Football), in: VANÍČEK, Karel. *Sborník sokolské župy Podbělohorské k I. sletu na Kladně 3. července 1892*. Praha, 1892.

POLÁČEK, Karel. *Muži v ofsidu: ze života klubových přívrženců*. Praha: Paseka, 2004.

Literatura

BLECHARZ, Pavel. *Kulturní dějiny kopané v Čechách na přelomu 19. a 20. století: přechod od lokálních plácků k masovému sportu*. Brno: Filosofická fakulta Masarykovy university, 2015.

BOROVÍČKA, Michael, KAŠE, Jiří (edd.). *Velké dějiny země koruny české (1890 – 1918)*. Svazek XII.b. Praha: Paseka, 2013.

BROŽEK, Aleš. Vlajky a prapory fotbalových klubů v Čechách před rokem 1918, in: *Sborník přednášek z 5. českého národního vexilologického kongresu*. Liberec: Česká vexilologická společnost, 2012, s. 67 – 83.

COHEN, Gary. *Němci v Praze 1861 – 1914*. Praha: Karolinum, 2000.

FRANC, Martin, VELEK, Luboš. Karikatura jako historický pramen, in: ČECHUROVÁ, Jana, RANDÁK, Jan. *Základní problémy studia moderních a soudobých dějin*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2013, s. 355 - 380.

FRONK, Václav. *Sebereflexe české společnosti: přelom 19. a 20. století v perspektivě humoristických časopisů*. Praha: Irbis, 2011.

HAFER, Andreas, HAFER, Wolfgang. *Hugo Meisl, aneb, Vynález moderního fotbalu: životopis*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, 2011.

HALBWACHS, Maurice. *Kolektivní paměť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009.

HLAVAČKA, Milan. Modernizace, in: ČECHUROVÁ, Jana, RANDÁK, Jan. *Základní problémy studia moderních a soudobých dějin*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2013, s. 447 – 456.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy českých zemí: od počátků po současnost*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2007.

JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005.

JIŘIČKO, Pavel. Sto let „soutěže footballistické“, in: *Dějiny a současnost*. 1996, roč. 18, č. 3, s. 21 - 24.

KÁRNÍK, Zdeněk. *Malé dějiny československé (1867 – 1939)*. Praha: Dokořán, 2008.

KOLÁŘ, František. „Nesmiřitelná“ rivalita Slavie a Sparty: kapitola z počátků českého fotbalu, in: DEJMEK, Jindřich, HANZAL, Josef (edd.). *České země a Československo*

- v Evropě XIX. a XX. století: sborník prací k narozeninám prof. dr. Roberta Kvačka. Praha: Historický ústav AV ČR, 1997, s. 165 – 190.
- KRÁL, Lubomír. *Historie německé kopané v Čechách*. Praha: MJF, 2006.
- KŘEN, Jan. *Konfliktní společenství: Češi a Němci 1780 – 1918*. Praha: Karolinum, 2013.
- KUČERA, Rudolf. *Život na příděl: válečná každodennost a politiky dělnické třídy v českých zemích 1914-1918*. Praha: Lidové noviny, 2013.
- LAUFER, Josef. *50 let v našem sportu*. Praha: Mladá fronta, 1968.
- LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš, MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009.
- LISSMANN, Konrad Paul. Kulatý nesmysl. Přemýšlení o fotbalu, in: týž. *Universum věcí. K estetice každodennosti*. Praha: Academia, 2012.
- MÍKA, Zdeněk. *Zmizelá Praha. Sporty a sportoviště: počátky tělesné výchovy a sportu v Praze*. Praha: Paseka, 2011.
- McDOWELL, Matthew. *A cultural history of association football in Scotland*. New York: The Edwin Mellen Press, 2013.
- NINGER, Milan, KOLIŠ, Jiří. *Český sport 1862 – 1914*. Kladno: Nezávislý novinář (IV), 2003.
- PERNES, Jiří. *Spiklenci proti jeho veličenstvu: historie tzv. spiknutí omladiny v Čechách*. Praha: Mladá fronta, 1988.
- PETRŮ, Karel. *Dějiny československé kopané*. Praha: A. Pokorný, 1946.
- ROBEK, Antonín, MORAVCOVÁ, Mirjam, ŠTASTNÁ, Jarmila (edd.). *Stará dělnická Praha: život a kultura pražských dělníků 1848 – 1939*. Praha: Academia, 1981.
- RÖSSLER-OŘOVSKÝ, Josef. První počátky, in: PETRŮ, Karel (ed.). *Třicet let Českého Svazu Footballového 1901 – 1931 a trochu historie kopané v zemích československých*. Praha, 1931.
- SCHEINOST, Ferdinand. *Slavné postavy naší kopané*. Praha: Tempo, 1940.
- ŠIKL, Jaroslav. *Hrdinové míče kopaného: čtyři příběhy ze začátku historie a prvního vrcholu naší kopané*. Praha: Olympia, 1987.
- VÁPENKA, Ivan. *V brance Vlasta Burian: fotbalová kariéra krále komiků*. Beroun: Machart, 2011.
- WAIC, Marek. *Tělovýchova a sport ve službách české národní emancipace*. Praha: Karolinum, 2014.

WAIC, Marek, ZWICKER, Stefan. Proměny německo-českých fotbalových vztahů v českých zemích a Československu, in: WAIC, Marek (ed.). *Německé tělovýchovné, sportovní, turistické a skautské organizace v českých zemích a v Československu – vznik a vývoj do roku 1938*. Praha: Karolinum, 2008, s. 83 – 103.

WINTER, Tomáš. Fotbal na malířském plátně: v počátcích moderního umění. *Dějiny a současnost*. 2014, roč. 36, č. 5, s. 21 – 24.

ZIKMUND, Zdeněk. Nejlepší footballista kontinentu – Jan Košek z Turnova, in: *Od Ještědu k Troskám. Vlastivědný sborník Českého ráje a Podještědí Turnov: Občanské sdružení Paměť Českého ráje a Podještědí*. 2012, roč. 19, č. 4, s. 281 – 287.

ZWICKER, Stefan. Fussball in der deutsch sprachigen und in der tschechischen Gesellschaft, Literatur und Publizistik. Ansätze zu einer vergleichenden Studie, in: *Brücken. Germanistisches Jahrbuch Tschechien - Slowakei. Neue Folge*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2002, s. 247 – 284.

ZWICKER, Stefan. Männer, manchmalim Abseits. Fussballals Thema in der tschechischen Literatur und seine gesellschaftliche Rolle in Vergangenheit und Gegenwart, in: *Stifter Jahrbuch*. 2001, roč. 15, s. 95 – 112.

ZWICKER, Stefan. Fussball in den böhmischen Ländern, in: PEIFFER, Lorenz, SCHULZE-MARMELING, Dietrich (edd.). *Hakenkreuz und rundes Leder. Fussball im Nationalsozialismus*. Göttingen: WerkstattGmbH, 2008, s. 223 – 233.

ZWICKER, Stefan. 100 Jahre Spitzensport in der Böhmischem Provinz. Der Fussball in Teplitz-Schönau bis 1945, in: DAHLMANN, Dittmar, HILBRENNER, Anke, LENZ, Britta. *Überall ist der Ball rund. Zur Geschichte und Gegenwart des Fussballs in Ost – und Südosteuropa*. Essen: Klartext Verlag, 2011, s. 363 – 386.

ZWICKER, Stefan. Zdravá rivalita? Německý fotbal v českých zemích, in: *Dějiny a současnost*. 2014, roč. 36, č. 5, s. 10 – 13.

Elektronické zdroje

Neoficiální archiv fotbalového klubu SK Slavia Praha [online]. [cit. 2015-08-02]. Dostupné z: <http://slavia.webzdarma.cz/>.

Přílohy

Obr. 1, 2) Srovnání mužstev SK Slavie z roku 1897 a 1910 vykazuje patrné rozdíly ve věku i fyzické vyspělosti hráčů. Navíc si povšimněme existence širokého klubového představenstva, včetně inženýra Zdenko Kruliše. Snímek zachycuje i kanonýra Jana Koška, trenéra Johnna Williama Maddena, ale zejména znázorňuje proměnu amatérského spolku ve specializovaný klub. (JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 12, 14.)

Obr. 3) Fotografie AC Sparty z roku 1905, z doby slavného vzestupu a následného pádu během epizodního působení Koška, Baumruka a Krummera, které snímek rovněž zachycuje. K povšimnutí stojí zejména pruhované červenobílé dresy mužstva, zděděné po rozpadlém letenském spolku SK Union Praha. (JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 13.)

Obr. 4) Fotografie AC Sparty z roku 1914, na níž se jako čtvrtý zprava skrývá Antonín Hušek za Janem Ruthem před vojenskou policií. Snímek zachycuje i později populárního herce a komika Vlasta Burian, stojící uprostřed v brankařském dresu. (JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 14)

Obr. 5) Fotografie SK Viktorie Žižkov z roku 1913, kdy klub zařadil po bok SK Slavie a AC Sparty, došlo tak ke vzniku „silného triangu“. (JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 14)

Obr. 6) Fotografie DFC Prag z roku 1903, kdy se klubu podařilo postoupit až do finálového utkání mistrovství Německa. (JELÍNEK, Radovan, JENŠÍK, Miloslav a kol. *Atlas českého fotbalu: od roku 1890*. Praha: Radovan Jelínek, 2005, s. 13.)



Obr. 1) SK Slavia (1897)



Obr. 2) SK Slavia (1910)



Obr. 3) AC Sparta (1905)



Obr. 4) AC Sparta (1914)



Obr. 5) SK Viktoria Žižkov (1913)



Obr. 6) DFC Prag (1903)